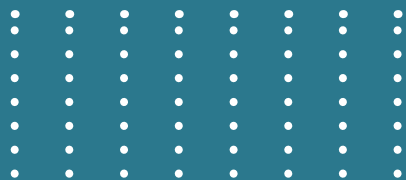




GHIDUL EXPERTULUI JUDICIAR



2022



Autori

Veronica POSTORONCĂ, expert judiciar al Centrului Național de Expertize Judiciare de pe lângă Ministerul Justiției

Mihail COȘLEȚ, șef adjunct al Centrului Tehnico-Criminalistic și Expertize Judiciare al Inspectoratului General de Poliție al Ministerului Afacerilor Interne

Vasile ȘARPE, director al Centrului de Medicină Legală, doctor în științe medicale, conferențiar universitar

Eduard LUNGU, expert judiciar medico-legal al Centrului de Medicină Legală, doctor în științe medicale, conferențiar universitar

Igor DOLEA, director IRP, doctor habilitat, profesor universitar

Lilia IONIȚĂ, juristă, expertă anticorupție și justiție

Sergiu BOZIANU, președintele Asociației pentru Protecția Vieții Private, expert în domeniul drepturilor omului (protecția vieții private)

Publicația a fost elaborată în cadrul proiectului
„Consolidarea eficienței și accesului la justiție în Moldova”,
implementat de Programul Națiunilor Unite pentru Dezvoltare (PNUD) Moldova
în parteneriat cu Institutul de Reforme Penale (IRP),
cu suportul financiar al Suediei.

Opiniile exprimate în publicație aparțin autorilor și nu reflectă neapărat viziunea PNUD, IRP și a Suediei.

Cuprins

Abrevieri	5
Introducere	7
→ CAPITOLUL 1. Statutul expertului judiciar	8
1.1. Generalități	9
1.2. Accederea în profesia de expert judiciar	12
1.2.1. Obținerea calității de expert judiciar	13
1.2.2. Licențierea activității de expert judiciar	14
1.2.3. Legitimația de serviciu	15
1.2.4. Registrul de stat al experților judiciari	15
1.3. Garanțiile activității de expert judiciar	15
1.3.1. Generalități	15
1.3.2. Independența expertului judiciar	16
1.3.3. Asigurarea materială a expertului judiciar	17
1.3.4. Protecția de stat a expertului judiciar	17
1.4. Aspectele privind integritatea expertului judiciar	17
1.4.1. Politicile anticorupție	17
1.4.2. Principiile de integritate. Imparțialitatea expertului judiciar	18
1.4.4. Respectarea normelor deontologice	22
1.4.5. Obligațiile de integritate ale experților judiciari	23
1.4.6. Recuzări și abțineri	28
1.5. Responsabilitatea juridică a expertului judiciar	29
1.5.1. Generalități	29
1.5.2. Răspunderea disciplinară	29
1.5.3. Răspunderea penală	30
1.5.4. Alte aspecte ale responsabilității expertului judiciar	31
1.6. Evaluarea performanțelor expertului judiciar	32
1.7. Formarea continuă a expertului judiciar	33
1.8. Suspendarea activității de expert judiciar. Pierderea calității de expert judiciar	34
→ CAPITOLUL 2. Aspectele generale privind expertizele judiciare	36
2.1. Instituțiile de expertiză judiciară	37
2.2. Competențele instituțiilor publice de expertiză judiciară	38
2.3. Clasificarea expertizelor judiciare	39
2.4. Jurisprudența CtEDO în materia expertizelor judiciare	42
→ CAPITOLUL 3. Efectuarea expertizei judiciare	44
3.1. Generalități	45
3.2. Condițiile de efectuare a expertizei	45
3.2.1. Termenul de efectuare a expertizei	45
3.2.2. Interacțiunea expertului cu ordonatorul expertizei	45
3.2.3. Efectuarea expertizei în cadrul instituției de expertiză judiciară	46
3.2.4. Efectuarea expertizei în afara instituției de expertiză judiciară	47
3.2.5. Asigurarea logistică	48
3.2.6. Acțiunile premergătoare efectuării expertizei	48
3.2.7. Actul de dispunere a expertizei	48
3.2.8. Accesul expertului la materialele dosarului	49
3.2.9. Asigurarea confidențialității	49
3.2.10. Participarea altor persoane la efectuarea expertizei	50
3.2.11. Refuzul de a efectua expertiza și de a formula concluzii	50

3.3. Efectuarea expertizei judiciare	51
3.3.1. Acțiunile premergătoare efectuării expertizei în cadrul instituției de expertiză judiciară	51
3.3.2. Metodele de cercetare aplicate la efectuarea expertizelor judiciare	52
3.3.3. Etapele cercetării	53
3.3.4. Examinarea prealabilă sau etapa pregătitoare.....	54
3.3.5. Examinarea separată (intrinsecă) a obiectelor	56
3.3.6. Experimentul de expertiză	57
3.3.7. Examinarea comparativă.....	58
3.3.8. Evaluarea rezultatelor cercetărilor în vederea formulării concluziilor (sintetizarea)	59
3.3.9. Formularea concluziilor	61

→ CAPITOLUL 4. Raportul de expertiză judiciară.....62

4.1. Generalități	63
4.2. Condițiile de valabilitate a raportului de expertiză judiciară	63
4.3. Raportul de expertiză extrajudiciară	64
4.4. Întocmirea raportului de expertiză judiciară	65
4.5. Forma și conținutul raportului de expertiză judiciară	65
4.6. Cerințele la întocmirea raportului de expertiză judiciară	67
4.7. Anexele raportului de expertiză judiciară.....	68
4.8. Planșa fotografică și aspectele fotografiei judiciare de examinare	68
4.8.1. Cerințele de formă și fond la întocmirea planșei fotografice.....	68
4.8.2. Categoriile fotografiei de examinare.....	69
4.8.3. Procedeele de fotografiere a urmelor/obiectelor.....	71
4.9. Raportul de constatare tehnico-științifică	72
4.10. Arhivarea rapoartelor de expertiză judiciară	72
4.11. Audierea expertului.....	73

→ CAPITOLUL 5. Aspectele particulare privind activitatea expertului judiciar.....75

5.1. Particularitățile activității în domeniul criminalisticii	76
5.1.1. Noțiuni generale	76
5.1.2. Domeniul chimico-criminalistic.....	76
5.1.3. Domeniul biologic	76
5.1.4. Domeniul economico-ingineresc	77
5.1.5. Domeniul tehnico-ingineresc	77
5.2. Particularitățile specifice domeniului medicinei legale	78
5.2.1. Domeniile de activitate	78
5.2.2. Legislația din domeniul sănătății în activitatea medicinei legale și a psihiatriei judiciare	79
5.2.3. Inițierea și activitatea experților judiciari.....	79

→ CAPITOLUL 6. Regimul juridic al protecției informației cu accesibilitate

limitată la efectuarea expertizelor judiciare.....81

6.1. Generalități	82
6.2. Tipurile de informații cu accesibilitate limitată	82
6.3. Accesul la datele cu caracter personal în cadrul expertizei judiciare.....	84
6.4. Practica CtEDO și protecția datelor cu caracter personal	87
6.5. Măsurile organizatorice și tehnice recomandate pentru asigurarea unui nivel adecvat de protecție a datelor	89

Abrevieri

Instituții

BAEJ	Birou asociat de expertiză judiciară
BIEJ	Birou individual de expertiză judiciară
CML	Centrul de Medicină Legală
CNEJ	Centrul Național de Expertize Judiciare de pe lângă Ministerul Justiției
CTCEJ	Centrul Tehnico-Criminalistic și Expertize Judiciare al Inspectoratului General al Poliției al Ministerului Afacerilor Interne
CtEDO	Curtea Europeană a Drepturilor Omului
DED	Direcția expertiză a documentelor a Inspectoratului General al Poliției de Frontieră al Ministerului Afacerilor Interne
DEJ	Direcția expertiză judiciară din cadrul Centrului Național Anticorupție
IP USMF	Instituția Publică Universitatea de Stat de Medicină și Farmacie „Nicolae Testemițanu”
IRP	Institutul de Reforme Penale
PNUD	Programul Națiunilor Unite pentru Dezvoltare

Convenții și acte normative

CC	Codul contravențional al Republicii Moldova
CPC	Codul de procedură civilă al Republicii Moldova
CPP	Codul de procedură penală al Republicii Moldova
CP	Codul penal al Republicii Moldova
CDEJ	Codul deontologic al expertului judiciar
CEDO	Convenția pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale

Legea nr. 264/2005

Legea nr. 264 din 27 octombrie 2005 cu privire la exercitarea profesiei de medic

Legea nr. 105/2008

Legea nr. 105 din 16 mai 2008 cu privire la protecția martorilor și altor participanți la procesul penal

Legea nr. 64/2010

Legea nr. 64 din 23 aprilie 2010 cu privire la libertatea de exprimare

Legea nr. 68/2016

Legea nr. 68 din 14 aprilie 2016 cu privire la expertiza judiciară și statutul expertului judiciar

Legea nr. 133/2016

Legea nr. 133 din 17 iunie 2022 privind declararea averii și intereselor personale

Legea nr. 288/2016

Legea nr. 288 din 16 decembrie 2016 privind funcționarul public cu statut special din cadrul Ministerului Afacerilor Interne

Legea nr. 82/2017

Legea integrității nr. 82 din 29 mai 2017

HG nr. 58/2010

Hotărârea Guvernului nr. 58 din 04 februarie 2010 pentru aprobarea Regulamentului Centrului de Medicină Legală

HG nr. 767/2014

Hotărârea Guvernului nr. 767 din 19 septembrie 2014 pentru implementarea Legii nr. 325 din 23 decembrie 2013 privind testarea integrității profesionale

HG nr. 1412/2016

Hotărârea Guvernului nr. 1412 din 27 decembrie 2016 cu privire la Centrul Național de Expertize Judiciare

HG nr. 195/2017

Hotărârea Guvernului nr. 195 din 24 martie 2017 privind aprobarea Nomenclatorului expertizelor judiciare

HG nr. 870/2018

Hotărârea Guvernului nr. 870 din 05 septembrie 2018 privind aprobarea Codului deontologic al expertului judiciar

HG nr. 1145/2018

Hotărârea Guvernului nr. 1145 din 21 noiembrie 2018 cu privire la organizarea și funcționarea Inspectoratului General al Poliției de Frontieră

HG nr. 116/2020

Hotărârea Guvernului nr. 116 din 26 februarie 2020 privind regimul juridic al cadourilor

HG nr. 208/2021

Hotărârea Guvernului nr. 208 din 30 septembrie 2021 cu privire la aprobarea structurii Clasificatorului ocupațiilor din Republica Moldova

Ordinul nr. 11/2021

Ordinul Ministerului Muncii și Protecției Sociale nr. 11 din 12 noiembrie 2021 cu privire la aprobarea Clasificatorului ocupațiilor din Republica Moldova

Ordinul nr. 172/2020

Ordinul Ministerului Afacerilor Interne nr. 172 din 01 aprilie 2020 privind aprobarea Regulamentului cu privire la organizarea și funcționarea Centrului tehnic-criminalistic și expertize judiciare din subordina Inspectoratului General de Poliție

Alte abrevieri

alin.	alineat
art.	articol
c.	contra
CPAM	cod personal de asigurări medicale
CPAS	cod personal de asigurări sociale
ed.	ediție
IDNP	cod numeric personal din act de identitate
lit.	literă
nr.	număr
par.	paragraf
pct.	punct
SIPEJ	sistem al instituțiilor publice de expertiză judiciară

Introducere

Expertiza judiciară constituie una dintre sursele principale de furnizare a probelor în cadrul proceselor judiciare, iar calitatea rapoartelor de expertiză determină, în mare parte, rezultatul soluționării cauzelor.

Ramura expertizei judiciare cuprinde o gamă largă de profesii, având la bază principii și reglementări de organizare comune. Accederea în profesia de expert judiciar și obținerea calității de expert judiciar necesită cunoștințe speciale ce țin de procedură, legislație și principii de efectuare a expertizei judiciare.

Pe de o parte, expertul posedă cunoștințe corespunzătoare profesiei sale, contribuind, prin aplicarea acestora, la explicarea unor fenomene și aspecte indispensabile soluționării cauzelor, iar pe altă parte, expertul trebuie să fie inițiat în domeniul expertizei judiciare, în vederea realizării corecte și obiective a sarcinilor formulate de ordonatori.

Activitatea expertului judiciar se realizează în limitele unui cadru normativ reglementat de CPP, CPC și Legea nr. 68/2016. Un alt act normativ ce reglementează domeniul respectiv este HG nr. 195/2017. Elemente aparte cu privire la expertiza judiciară se conțin și în acordurile de asistență juridică internațională în materie civilă, familială și penală.

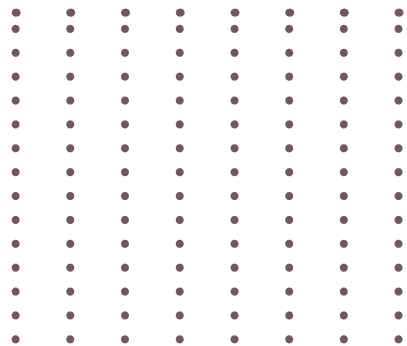
Prezentul ghid are sarcina de a reflecta și a ordona variate aspecte ale expertizei judiciare și pretinde a fi un instrument util și eficient pentru experții judiciari. Ghidul este structurat ținându-se cont de necesitățile viitorilor experți și cuprinde informații sistematizate ce țin de organizarea sistemului de expertiză judiciară în Republica Moldova, prevederi legislative din domeniu, cerințe față de candidații la statutul de expert judiciar, cele mai importante aspecte privind procedura de efectuare a expertizei judiciare, unele aspecte particulare pentru diferite domenii de expertiză, principii de efectuare a expertizei și de întocmire a rapoartelor de expertiză, dar și unele norme importante privind regimul juridic al informațiilor cu acces limitat, integritatea profesională etc. Totodată, în ghid se conțin informații referitoare la principiile de integritate, obligațiile de imparțialitate, regimul incompatibilităților, obligațiile de integritate ș.a.

Ghidul este destinat persoanelor care aspiră la statutul de expert judiciar, dar și altor persoane interesate de domeniul respectiv.



CAPITOLUL 1

STATUTUL EXPERTULUI JUDICIAR



1.1. Generalități

Legea nr. 68/2016 definește expertul judiciar drept persoana calificată și abilitată, conform legii, să efectueze expertize și să formuleze concluzii, în specialitatea în care este autorizată, cu privire la anumite fapte, circumstanțe, obiecte materiale, fenomene și procese, organismul și psihicul uman, și care este inclusă în Registrul de stat al experților judiciari¹. Definiția expertului judiciar, inclusă în CPP, nu diferă de definițiile cuprinse în CPC și CC.

Expertiza judiciară se efectuează de către expertul judiciar înscris în Registrul de stat al experților judiciari². În cazurile în care, în Registrul de stat al experților judiciari nu figurează experți de specializarea necesară sau nu poate fi numit un alt expert judiciar din motive de incompatibilitate, în calitate de expert judiciar poate fi recunoscută *ad-hoc* o persoană competentă în specializarea solicitată pentru efectuarea expertizei judiciare³. Persoana respectivă, în condițiile Legii nr. 68/2016, beneficiază de drepturile expertului judiciar în limitele cazului respectiv⁴.

În legislația muncii, activitatea expertului judiciar se regăsește în calitate de ocupație introdusă prin Ordinul nr. 11/2021⁵ al Ministerului Muncii și Protecției Sociale. Conform Clasificatorului ocupațiilor din Republica Moldova (CORM 006-2021), aprobat prin HG nr. 208/2021⁶, ocupația „expert judiciar” este inclusă în grupul de bază 2619 - „Specialiști/specialitate din domeniul juridic neclasificați/neclasificate în grupele de bază anterioare”, codul 261910/261911. În acest sens, este necesar să se facă o delimitare între profesie și ocupație. Astfel, profesia este specialitatea (calificarea) obținută în baza studiilor, iar ocupația – specialitatea (calificarea) exercitată efectiv la locul de muncă.

1 Legea nr. 68/2016, art. 2 – Noțiuni.

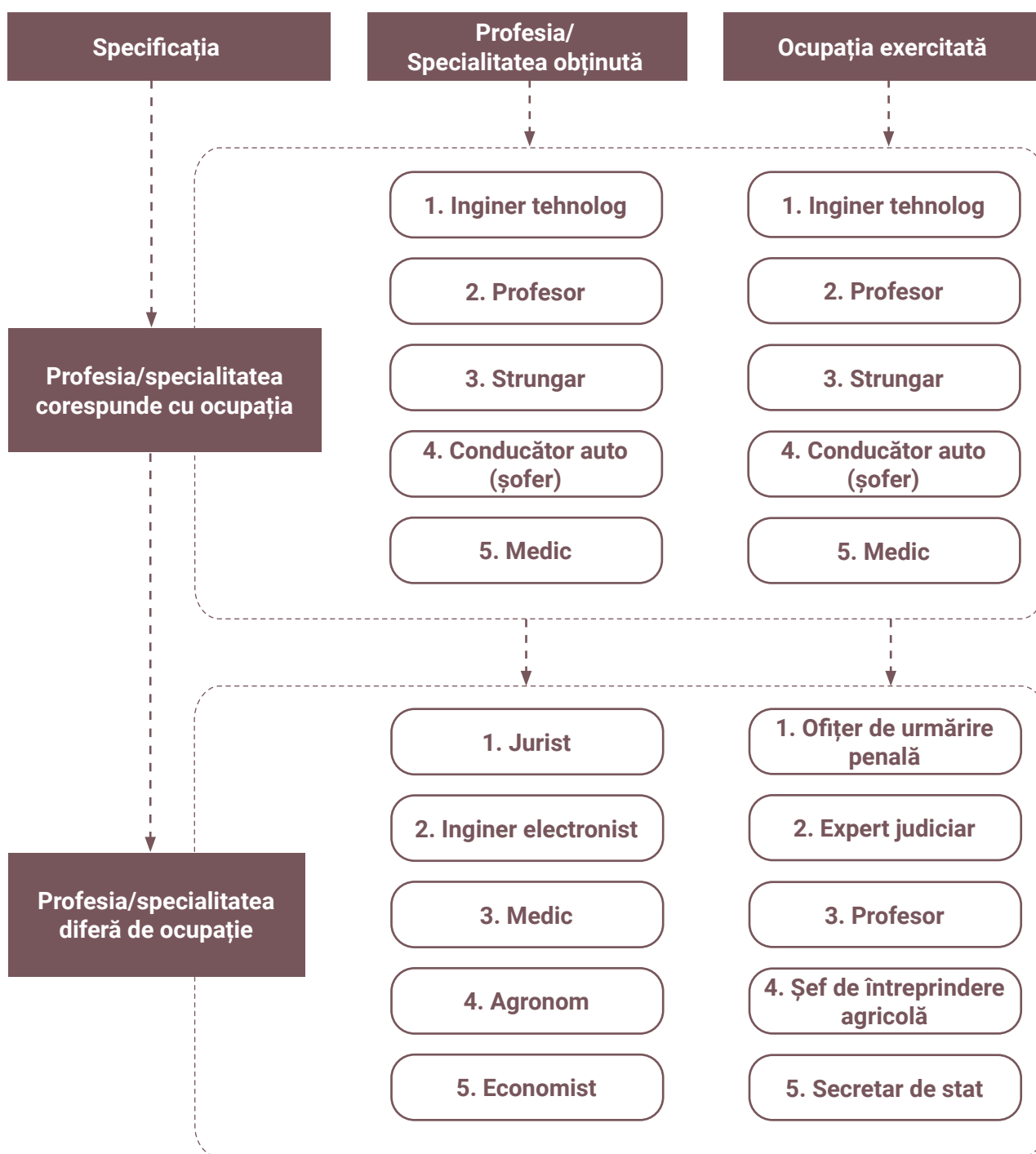
2 Legea nr. 68/2016, art. 11 – Termeni și expresii utilizate în prezentul cod; CPC, art. 142 – Probele materiale, determinarea lor; CC, art. 390 – Expertul.

3 *Ibidem*.

4 Legea nr. 68/2016, art. 51 – Drepturile expertului judiciar.

5 Ordinul nr. 11/2021, https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=129475&lang=ro#

6 HG nr. 208/2021, https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=128062&lang=ro



Tabelul nr. 1. Similitudini și diferențe între profesie și ocupație

Ocupația de expert judiciar necesită un nivel înalt de cunoștințe, aptitudini și abilități specifice. La abilități pot fi atribuite capacitățile de a înțelege un material complex, de a gândi sistemic, de a formula concluzii argumentate etc.

Expertul judiciar, din perspectiva profesiei obținute prin studii, este expertul autorizat de Ministerul Justiției să efectueze expertize judiciare în specialitatea pentru care solicită calificarea. Între profesia/specialitatea obținută și ocupația de expert judiciar autorizat de Ministerul Justiției există unele similitudini, dar și diferențe. Diferențele constau în particularitățile prevăzute de actele legislative și de alte acte normative din domeniul expertizei judiciare.

Conform prevederilor art. 43 alin. (1) din Legea nr. 68/2016, calitatea de expert judiciar autorizat se dobândește în baza examenului de calificare, în una dintre specialitățile cuprinse în Nomenclatorul expertizelor judiciare, aprobat prin HG nr. 195/2017.

Evaluarea performanțelor expertului judiciar se efectuează, de regulă, o dată la 5 ani de către Comisia de calificare și evaluare a experților judiciari, formată de Ministerul Justiției.

Activitățile principale ale expertului judiciar sunt ilustrate schematic în Figura nr. 1. Activitățile expertului judiciar nu se limitează la întocmirea rapoartelor de expertiză, dar presupun și întocmirea rapoartelor de constatare tehnico-științifică, implicarea în calitate de specialist în efectuarea unor acțiuni procesuale, oferirea consultațiilor în domeniul de competență, participarea la ședințele de judecată etc.



Figura 1. Activitățile principale ale expertului judiciar

Expertul judiciar nu poate activa concomitent ca angajat al unei instituții/subdiviziuni publice și în cadrul unui birou de expertiză judiciară.

IMPORTANT:

Cadrul juridic național conține suficiente mecanisme legale pentru toate situațiile care pot să apară în relația ordonator-expert.

Ocupația de expert judiciar se obține printr-o procedură de examinare și poate fi suspendată sau retrasă.

Legea specială conține norme privind independența și imparțialitatea expertului judiciar.

Experții judiciari nu interpretează legea și nu analizează modul în care aceasta este aplicată.

1.2. Accederea în profesia de expert judiciar

Normele legislației speciale⁷ stabilesc cerințele pentru *exercitarea activității de expert judiciar*. Astfel, calitatea de expert judiciar poate fi atribuită persoanei care întrunește următoarele condiții:

- este cetățean al Republicii Moldova;
- cunoaște limba română;
- nu este supusă niciunei măsuri de ocrotire judiciară sub forma tutelei;
- deține diplomă de studii superioare de licență sau echivalentul acesteia în specialitatea pentru care solicită calificarea de expert judiciar:

pentru obținerea calității de expert judiciar în domeniul expertizei medico-legale sau psihiatrico-legale – diplomă de studii superioare de specialitate și de studii postuniversitare (rezidențiat sau altele);

pentru obținerea calității de expert judiciar în domeniul expertizelor judiciare criminalistice – diplomă de studii superioare de licență sau un act echivalent al acesteia și certificatul de calificare în specializarea respectivă;

- a efectuat un stagiu profesional în specialitatea de expertiză pentru care solicită calificarea de expert judiciar;
- este apt, din punct de vedere medical, pentru exercitarea atribuțiilor de expert judiciar în specializarea pentru care solicită calificarea;
- nu are antecedente penale;
- are reputație ireproșabilă;
- a susținut examenul de calificare.

⁷ Legea nr. 68/2016, art. 40 – Cerințe pentru exercitarea activității de expert judiciar.

Nu se consideră ca având reputație ireproșabilă și nu se admite la examenul de calificare persoana care:

- a fost anterior declarată vinovată de săvârșirea unei infracțiuni cu intenție printr-un act judecătoresc definitiv;
- i-a fost retrasă licența pentru exercitarea profesiei de expert judiciar;
- în ultimii 5 ani a fost concediată de la o instituție publică de expertiză judiciară sau de la o altă instituție publică ori privată în urma aplicării sancțiunii disciplinare de concediere.

Totodată, la atribuirea calității de expert judiciar se ține cont și de anumite particularități. De exemplu, în domeniul expertizei medico-legale este scutită de efectuarea stagiului profesional persoana care:

- a obținut o specializare postuniversitară în cadrul IP USMF „Nicolae Testemițanu” în una dintre formele aprobate (rezidențiat sau altele), cu obținerea specializării în medicina legală sau în psihiatrie. Specializarea postuniversitară se echivalează cu stagiul profesional;
- a absolvit o instituție de învățământ superior specializată în domeniul expertizelor judiciare, iar de la absolvire au trecut nu mai mult de 2 ani;
- anterior depunerii cererii de atribuire a calității de expert judiciar, a activat în această calitate cel puțin 5 ani, iar din momentul încetării activității au trecut nu mai mult de 2 ani.

1.2.1. Obținerea calității de expert judiciar

Calitatea de expert judiciar se atribuie persoanei care a promovat examenul de calificare susținut în fața Comisiei de calificare și evaluare a experților judiciari (Comisie de calificare și evaluare), formată de Ministerul Justiției.

La examenul de calificare este admisă persoana care întrunește cerințele stabilite pentru exercitarea activității de expert judiciar și care a depus la instituția publică de expertiză judiciară corespunzătoare următoarele acte:

- cererea de intenție pentru angajare și de admitere la examen;
- copiile diplomelor de studii universitare și postuniversitare;
- copia a buletinului de identitate;
- copia carnetului de muncă, dacă este cazul;
- cazierul judiciar;
- certificatul medical;
- declarația pe proprie răspundere privind reputația ireproșabilă.

Persoana care intenționează să desfășoare activitate în domeniul expertizei judiciare, în cadrul unui birou de expertiză judiciară, este admisă la examenul de calificare după depunerea la Ministerul Justiției a actelor indicate. În baza rezultatelor examenului de calificare, Comisia de calificare și evaluare califică persoana ca expert judiciar cu dreptul de a efectua expertize judiciare pentru o anumită specialitate.

Rezultatele examenului de calificare sunt valabile în decursul unui an, iar persoana care nu solicită eliberarea licenței pentru exercitarea activității de expert judiciar, în termen de un an de la data susținerii examenului de calificare, pierde dreptul de a obține licența în baza rezultatelor obținute la examenul respectiv.

1.2.2. Licențierea activității de expert judiciar

Actul care atestă statutul de expert judiciar este licența. Aceasta se eliberează în temeiul hotărârii Comisiei de calificare și evaluare privind rezultatele examenului de calificare, prin emiterea unui ordin expres al Ministerului Justiției.

Licența se eliberează la cererea scrisă a solicitantului, adresată Ministerului Justiției, și este valabilă pe întreg teritoriul Republicii Moldova. Datele cu privire la licențele eliberate se înscriu în Registrul de stat al experților judiciari.

Refuzul de eliberare a licenței pentru exercitarea profesiei de expert judiciar poate fi contestat în instanța de contencios administrativ.

Licența pentru exercitarea profesiei de expert judiciar cuprinde următoarele date:

- denumirea autorității de licențiere;
- specialitatea pentru care persoana a fost calificată în calitate de expert judiciar;
- seria și numărul licenței;
- numele și prenumele expertului judiciar;
- codul de identificare;
- numărul de înregistrare și data eliberării licenței;
- semnătura persoanei care a eliberat licența, certificată prin aplicarea ștampilei.

Modelul licenței se aprobă de către Guvern. Formularul licenței este un document de strictă evidență.

Licența pentru exercitarea profesiei de expert judiciar se retrage în următoarele cazuri:

- expertul judiciar a fost sancționat disciplinar prin aplicarea sancțiunii de retragere a licenței;
- expertul judiciar a obținut la evaluare calificativul „nesatisfăcător”;
- actul prin care s-a constatat starea de incompatibilitate pentru exercitarea activității de expert judiciar a rămas definitiv.

Licența se retrage printr-un ordin al Ministerului Justiției, în baza deciziei Comisiei de calificare și evaluare, a Comisiei de disciplină sau, după caz, a unui alt act care atestă existența temeiului de retragere a licenței⁸.

Ordinul privind retragerea licenței pentru exercitarea profesiei de expert judiciar poate fi contestat în instanța de contencios administrativ.

⁸ Legea nr. 68/20016, art. 46 – Retragerea licenței.

1.2.3. Legitimația de serviciu

Expertul judiciar trebuie să dețină legitimație de serviciu care îi confirmă identitatea, eliberată, conform legii, de instituția publică de expertiză judiciară, iar în cazul experților judiciari care își desfășoară activitatea în cadrul unui birou de expertiză judiciară – de Ministerul Justiției. Rapoartele de expertiză judiciară și extrajudiciară se certifică de către expertul judiciar, prin aplicarea ștampilei proprii.

Modelul legitimației și al ștampilei expertului judiciar, care își desfășoară activitatea în cadrul unei instituții publice de expertiză judiciară, se aprobă de către instituția respectivă.

Modelul legitimației și al ștampilei expertului judiciar, care își desfășoară activitatea în cadrul unui birou de expertiză judiciară, se aprobă de către Ministerul Justiției.

1.2.4. Registrul de stat al experților judiciari

Evidența experților judiciari este ținută de către Ministerul Justiției în Registrul de stat al experților judiciari, care cuprinde următoarele date:

- numele și prenumele expertului judiciar;
- codul de identificare, în cazul experților judiciari care își desfășoară activitatea în cadrul birourilor de expertiză judiciară;
- numărul de înregistrare a licenței;
- data eliberării licenței;
- specialitatea pentru care a primit calificarea de expert judiciar;
- gradul de calificare a expertului judiciar;
- denumirea instituției publice de expertiză judiciară sau a biroului de expertiză judiciară în care activează.

Registrul de stat al experților judiciari se publică pe pagina web oficială a Ministerului Justiției⁹.

1.3. Garanțiile activității de expert judiciar

1.3.1. Generalități

Drepturile expertului judiciar, în funcție de materie și conținut, se pot diviza în:

- funcționale și
- procesuale, acestea fiind prevăzute în Legea nr. 68/2016¹⁰, CPP și CPC.

La drepturile funcționale pot fi raportate dreptul la remunerare pentru efectuarea expertizei judiciare, inclusiv pentru efectuarea expertizei în afara programului de lucru și în afara instituției în care își desfășoară activitatea; de a cere, în cadrul procesului judiciar în care a fost dispusă

⁹ Registrul de stat al experților judiciari <https://www.justice.gov.md/ro/advanced-page-type/registrul-de-stat-al-expertilor-judiciari>

¹⁰ Legea nr. 68/2016, art. 51 – Drepturile expertului judiciar.

și efectuată expertiza judiciară, recuperarea cheltuielilor suportate din cont propriu în legătură cu efectuarea acesteia; de a solicita ordonatorului expertizei asigurarea securității sale în cazul existenței vreunui pericol pentru viața sau sănătatea sa ș.a.¹¹.

La categoria drepturilor procesuale se referă dreptul de a lua cunoștință cu materialele cauzei și a solicita ordonatorului expertizei materiale suplimentare, necesare pentru întocmirea raportului de expertiză; de a cere explicații ordonatorului expertizei cu privire la anumite fapte ori împrejurări ale cauzei, necesare pentru efectuarea expertizei; de a asista la efectuarea acțiunilor procesuale etc.¹².

Art. 88 din CPP, de asemenea, prevede anumite drepturi ale expertului, similare celor prevăzute în Legea nr. 68/2016, cu detalierea acestora în unele cazuri. Totodată, în CPC este stipulat dreptul expertului, în măsura stabilită de instanța judecătorească, de a consulta părțile în problemele de efectuare a expertizei; de a nu întreprinde, fără încuviințarea instanței care a dispus efectuarea expertizei, cercetări care ar distruge total sau parțial obiectul cercetării ori care ar schimba calitatea sau însușirea lui¹³.

La dispunerea expertizei, ordonatorul urmează să-i comunice expertului drepturile acestuia¹⁴. Obligațiile expertului judiciar sunt prevăzute atât în Legea nr. 68/2016¹⁵, cât și în CPP¹⁶ și CPC¹⁷.

1.3.2. Independența expertului judiciar

Este necesară o delimitare a criteriilor de independență a expertului în raport cu cele ale ordonatorului expertizei judiciare.

Expertul judiciar este obligat să se opună și să nu admită nicio încercare de exercitare a influenței asupra opiniei sale la întocmirea raportului de expertiză judiciară, în favoarea unuia dintre participanții la proces sau în interesul altor persoane. La fel, în caz de semnalare a vreunei încercări de a exercita influență asupra sa, acesta este obligat să informeze, în scris, conducătorul instituției publice de expertiză judiciară, ordonatorul expertizei judiciare sau, după caz, organul de urmărire penală, procurorul competent¹⁸. Totodată, conducătorul instituției de expertiză judiciară nu are dreptul să dea indicații care ar determina cursul și conținutul investigației¹⁹.

Pe de altă parte, CtEDO susține că experții acționează în cadrul procedurii judiciare controlate de judecător, care rămâne responsabil de instrumentarea cauzei și de celeritatea desfășurării procesului²⁰. În același timp, expertul, care este independent în ceea ce privește întocmirea raportului său, rămâne totuși supus controlului din partea autorității judiciare, ținut să asigure buna desfășurare a expertizei²¹. Pentru a asigura realizarea unei expertize obiective, se interzice orice imixtiune în activitatea expertului²².

11 *Ibidem*.

12 *Ibidem*.

13 CPC, art. 154 – Drepturile și obligațiile expertului.

14 *Ibidem*, art. 210 – Lămurirea drepturilor și obligațiilor expertului și specialistului; CPP, art. 151 – Întocmirea și prezentarea raportului de către expert.

15 Legea nr. 68/2016, art. 52 – Obligațiile și interdicțiile expertului judiciar.

16 CPP, art. 88 – Expertul.

17 CPC, art. 154 – Drepturile și obligațiile expertului.

18 CPP, art. 88 – Expertul.

19 *Ibidem*, art. 149 – Efectuarea expertizei judiciare în instituția de expertiză judiciară.

20 CtEDO, Ridi c. Italiei, nr. 11911/85, §17, 27 februarie 1992.

21 CtEDO, Versini c. Franței, nr. 496/98, § 29, 10 iulie 2001.

22 CtEDO, Buhaniuc c. Republicii Moldova, nr. 56074/10 § 39, 28 ianuarie 2014.

1.3.3. Asigurarea materială a expertului judiciar

Legea nr. 68/2016 garantează dreptul expertului de a fi remunerat, în condițiile legii, pentru efectuarea expertizei judiciare, inclusiv pentru efectuarea expertizei în afara programului de lucru și în afara instituției în care acesta își desfășoară activitatea²³. Experții judiciari angajați ai instituțiilor publice de expertiză judiciară sunt salarizați în modul și în condițiile stabilite de legislația privind sistemul de salarizare în sectorul bugetar.

Salarizarea și alte drepturi convenite experților judiciari din cadrul Ministerului Afacerilor Interne și din cadrul Centrului Național Anticorupție se asigură în conformitate cu legislația specială care reglementează statutul angajaților acestor instituții²⁴.

1.3.4. Protecția de stat a expertului judiciar

Expertul judiciar are dreptul să solicite ordonatorului expertizei asigurarea securității sale în cazul existenței vreunui pericol pentru viața sau sănătatea sa²⁵. Totodată, de acest drept beneficiază și membrii familiei lui²⁶. Protecția se realizează de către organele de poliție, la solicitarea expertului judiciar sau a conducătorului instituției publice de expertiză judiciară în care acesta își desfășoară activitatea²⁷. Expertul judiciar, care activează în cadrul unui birou de expertiză judiciară, asigură în mod independent securitatea sa și a membrilor familiei sale, precum și integritatea propriilor bunuri²⁸.

Protecția expertului se realizează în condițiile art. 215 din CPP și ale Legii nr. 105/2008, cu scopul ocrotirii vieții, a integrității corporale, a libertății sau a bunurilor participanților la proces și, în condițiile legii, a rudelor apropiate și membrilor de familie ai acestora. În asemenea situații, expertul judiciar obține statut de persoană protejată²⁹, fiind inclus în programul de protecție printr-o hotărâre motivată a procurorului sau a instanței de judecată privind aplicarea măsurilor de protecție, emisă în temeiul art. 215 din CPP³⁰. Programul de protecție se desfășoară conform unor tehnici și metode confidențiale, elaborate în cadrul organului abilitat³¹.

Normele penale stabilesc răspundere pentru divulgarea datelor privind măsurile de asigurare a securității aplicate față de expert³².

1.4. Aspectele privind integritatea expertului judiciar

1.4.1. Politicile anticorupție

În afară de drepturile și obligațiile funcționale și procesuale stabilite de Legea nr. 68/2016 și codurile de procedură penală și civilă, experții judiciari trebuie să respecte o serie de reguli menite să contribuie la menținerea climatului de integritate instituțională a organizației din care

23 *Legea nr. 68/2016, art. 51 – Drepturile expertului judiciar.*

24 *Ibidem, art. 80 – Salarizarea experților judiciari care activează în instituții publice de expertiză judiciară.*

25 *Ibidem, art. 51 – Drepturile expertului judiciar.*

26 *Ibidem, art. 77 – Protecția de stat a expertului judiciar.*

27 *Ibidem.*

28 *Ibidem.*

29 *Ibidem, art. 2 – Noțiuni.*

30 *Ibidem, art. 23 – Condițiile de spitalizare în cazul efectuării expertizei judiciare psihiatrice.*

31 *Ibidem, art. 28 – Expertiza primară.*

32 *CP, art. 316 – Divulgarea datelor privind măsurile de asigurare a securității aplicate față de judecător, executorul judecătoresc, participantul la procesul penal sau angajatul organului abilitat cu protecția martorilor.*

fac parte. Rigorile de integritate sunt impuse în virtutea Legii nr. 82/2017, precum și a actelor normative conexe și subsecvente acesteia.

Climatul de integritate instituțională se asigură prin aplicarea a 14 politici anticorupție³³:

- ▷ angajarea și promovarea agenților publici în bază de merit și de integritate profesională;
- ▷ respectarea regimului juridic al incompatibilităților, al restricțiilor în ierarhie și al limitărilor de publicitate;
- ▷ respectarea regimului juridic al declarării averii și intereselor personale;
- ▷ respectarea regimului juridic al conflictelor de interese;
- ▷ neadmiterea favoritismului;
- ▷ respectarea regimului juridic al cadourilor;
- ▷ neadmiterea, denunțarea și tratarea influențelor necorespunzătoare;
- ▷ neadmiterea, denunțarea manifestărilor de corupție și protecția avertizorilor de integritate;
- ▷ intoleranța față de incidentele de integritate;
- ▷ asigurarea transparenței în procesul decizional;
- ▷ asigurarea accesului la informații de interes public;
- ▷ gestionarea transparentă și responsabilă a patrimoniului public, a finanțelor rambursabile și nerambursabile;
- ▷ respectarea normelor de etică și deontologie;
- ▷ respectarea regimului de restricții și limitări în legătură cu încetarea mandatului, a raporturilor de muncă sau de serviciu, precum și cu migrarea agenților publici în sectorul privat (pantufrajul).

1.4.2. Principiile de integritate. Imparțialitatea expertului judiciar

Unul dintre principiile care guvernează activitatea experților judiciari este **principiul de integritate**, potrivit căruia expertul judiciar trebuie să aibă un comportament care să-i asigure onestitatea și integritatea în activitate³⁴. Pornind de la acest principiu, Codul deontologic al expertului judiciar (CDEJ) instituie obligația expertului³⁵ de a adopta o conduită care să nu-i discrediteze integritatea profesională și morală, și să nu prejudicieze imaginea profesiei.

Integritatea profesională³⁶ este capacitatea expertului judiciar de a-și desfășura activitatea profesională în mod etic, liber de orice influență necorespunzătoare și de manifestări de corupție, cu respectarea interesului public, a supremației Constituției Republicii Moldova și a legii.

³³ Legea nr. 82/2017, art. 10 – Măsurile de asigurare a integrității instituționale.

³⁴ CDEJ, cap. II, Principiile de conduită ale expertului judiciar, pct. 6, subpunctul 2.

³⁵ *Ibidem*, cap. III – Normele de conduită profesională și restricțiile privind activitatea experților judiciari, pct. 7, subpunctul 16.

³⁶ Legea nr. 82/2017, art. 3 – Noțiuni.

CDEJ statuează și **principiile de imparțialitate și echitate**, conform cărora, la efectuarea expertizei, expertul judiciar este obligat să acționeze imparțial, corect și nediscriminatoriu și să nu admită afectarea obiectivității sale ca urmare a unor conflicte de interese, a unor influențe de natură politică, rasială, etnică, socială sau a oricăror alți factori ce pot influența rezultatele expertizelor judiciare.

Imparțialitatea se referă la atitudinea expertului judiciar în procesul de exercitare a atribuțiilor sale și presupune absența părtinirii, fie ea reală sau aparentă.

Imparțialitatea subiectivă presupune absența oricărui motiv pentru favorizarea sau defavorizarea de către expert a persoanei care are un interes în examinarea realizată de acest expert, precum și lipsa vreunei prejudecăți sau idei preconcepute, implicând orice aspecte care pot aduce atingere obiectivității și poziției sale echidistante.

Imparțialitatea obiectivă presupune că, independent de conduita personală a expertului, anumite fapte verificabile pot genera bănuiala legitimă a lipsei de imparțialitate, prin care se urmărește a se stabili dacă expertul judiciar oferă garanții suficiente de a exclude, în persoana lui, orice bănuială legitimă.

1.4.3. Regimul juridic al incompatibilităților

Art. 12 din Legea nr. 82/2017 statuează: „Pentru exercitarea eficientă și dezinteresată a atribuțiilor agentului public (expertului judiciar), desfășurarea activității sale profesionale este incompatibilă cu alte funcții, calități sau activități, cu excepția celor stabilite de Constituție sau legi organice. [...] Conducătorul entității publice respectă regimul juridic al incompatibilităților [...] completat, după caz, cu reguli specifice fiecărei categorii de agenți publici, prevăzute de legislația specială care reglementează activitatea acesteia”.

Expertul judiciar este obligat:

- ▶ să își soluționeze stările de incompatibilitate în **termen de o lună** din momentul începerii raporturilor de muncă sau de serviciu sau,
- ▶ în cazul în care încetarea situației de incompatibilitate în termenul menționat nu depinde de voința sa, să prezinte probe privind întreprinderea cu bună-credință a acțiunilor de eliminare a acestei situații.

Legea nr. 82/2017 prevede că, pentru asigurarea respectării regimului incompatibilităților, conducătorul instituției de expertiză este obligat:

- să-l informeze pe expertul judiciar, în momentul începerii raporturilor de muncă sau de serviciu, cu privire la regimul juridic al incompatibilităților [...];
- să sesizeze, în termen de o lună din momentul începerii raporturilor de muncă sau de serviciu [...], Autoritatea Națională de Integritate cu privire la agentul public din cadrul entității pe care o conduce care nu și-a soluționat stările de incompatibilitate;
- să pornească procedura disciplinară împotriva agentului public în privința căruia s-a constatat încălcarea regimului juridic al incompatibilităților [...] și, la demersul Autorității Naționale de Integritate, să înceteze raporturile de muncă sau de serviciu cu acesta.

Incompatibilitatea expresă pentru experții judiciari este stabilită la art. 50 din Legea nr. 68/2016:

- ▷ Expertul judiciar nu își poate desfășura concomitent activitatea fiind în calitate de angajat al unei instituții publice de expertiză judiciară și în cadrul unui birou de expertiză judiciară, chiar dacă formele de organizare a activității sale vizează diferite specializări de expertiză judiciară.
- ▷ Pe durata existenței unei situații de incompatibilitate, activitatea expertului judiciar se suspendă (Legea nr. 68/2016 art. 63 alin. (1) lit. a)).
- ▷ Dacă acesta nu întreprinde acțiuni în vederea eliminării incompatibilității, i se retrage licența pentru exercitarea profesiei de expert judiciar pentru toate specialitățile în care este calificat ca expert judiciar.

Față de **experții judiciari din cadrul CTCEJ**³⁷ se aplică suplimentar rigorile Legii nr. 288/2016 (art. 53 alin. (1)), care prevăd că funcționarul public cu statut special **nu are dreptul** să desfășoare alte activități remunerate:

- în cadrul altor autorități publice, cu excepția cazului în care acesta este suspendat din funcție pe perioada respectivă în condițiile legii;
- în funcții de demnitate publică sau în funcții din cadrul cabinetului persoanei care exercită o funcție de demnitate publică, cu excepția cazului în care acesta este suspendat din funcție pe perioada respectivă în condițiile legii;
- pe bază de contract individual de muncă sau de alt contract civil în cadrul unor societăți comerciale, cooperative, întreprinderi de stat sau municipale, precum și în cadrul unor organizații necomerciale din sectorul privat sau public, a căror activitate este controlată, subordonată sau, în anumite privințe, este de competența autorității în care funcționarul este angajat, cu excepția activităților științifice, didactice, de creație, de participare în proiecte de dezvoltare în domeniul de competență în cadrul autorității în care este angajat și de reprezentare a statului în societățile economice. Modul de cumulare a acestor activități cu funcția publică cu statut special se stabilește de către Guvern;
- în calitate de expert antrenat în proiecte implementate peste hotarele țării, cu excepția cazului în care raporturile de serviciu sunt suspendate pe perioada respectivă în condițiile legii.

Totodată, conform legii menționate mai sus (art. 53 alin. (3) și (4)), funcționarul public cu statut special:

- nu are dreptul să desfășoare activități de întreprinzător, cu excepția deținerii calității de fondator al unei societăți comerciale, nici să înlesnească, în virtutea funcției sale, activitățile de întreprinzător ale unor persoane fizice sau juridice;
- nu poate fi reprezentant al unor persoane terțe în autoritatea publică în care își desfășoară activitatea, inclusiv în ceea ce privește efectuarea unor acțiuni în legătură cu funcția pe care o exercită.

³⁷ *Experții CTCEJ au și statut de funcționar public cu statut special din cadrul Ministerului Afacerilor Interne, în sensul Legii nr. 288/2016.*

Experții judiciari din cadrul CML³⁸ urmează să respecte și regimul incompatibilităților stabilit la art. 8 din Legea nr. 264/2005, potrivit căruia **exercitarea profesiei de medic este incompatibilă** cu:

- activitatea farmaceutică: prepararea, eliberarea, distribuirea și comercializarea produselor farmaceutice și parafarmaceutice;
- orice activitate sau ocupație care diminuează sau aduce prejudicii demnității profesionale și încalcă codul deontologic;
- starea de sănătate necorespunzătoare profilului medical, atestată prin certificat medical, eliberat conform legislației;
- folosirea cunoștințelor medicale în defavoarea sănătății pacienților sau cu scop criminal.

Nedeclararea și nesoluționarea stărilor de incompatibilitate constituie temei pentru încetarea raporturilor de muncă sau de serviciu ale experților judiciari.

CPP recunoaște cazurile de incompatibilitate a expertului similare, cu anumite particularități, situației de incompatibilitate a judecătorului. Ca **incompatibilitate**, în aspect subiectiv, potrivit legii, este considerată:

- existența unui interes direct sau indirect în proces al expertului sau a soțului său, al ascendenților ori descendenților lor, al fraților sau surorilor și copiilor acestora, al afinilor și persoanelor devenite prin înfiere astfel de rude, precum și al altor rude ale lui;
- dacă el este parte vătămată sau reprezentant al ei, parte civilă, parte civilmente responsabilă, soț sau rudă cu vreuna dintre aceste persoane ori cu reprezentantul lor, soț sau rudă cu învinuitul, inculpatul în proces ori cu apărătorul acestuia;
- dacă a participat în acest proces în calitate de: martor, specialist, interpret, traducător, grefier, persoană care a efectuat urmărirea penală, procuror, judecător de instrucție, apărător, reprezentant legal al învinuitului, al inculpatului, reprezentant al părții vătămate, al părții civile sau al părții civilmente responsabile;
- dacă a efectuat o cercetare sau un control administrativ al circumstanțelor cauzei sau a participat la adoptarea unei hotărâri referitoare la această cauză în orice organ obștesc sau de stat;
- dacă el a luat în această cauză hotărâri anterioare judecătii în care și-a expus opinia asupra vinovăției sau nevinovăției inculpatului.

Expertul judiciar poate fi recuzat într-un proces, dacă³⁹:

- se află în relații de rudenie sau în alte relații de dependență de persoana care efectuează urmărirea penală, de judecător sau de vreuna dintre părțile la proces ori, după caz, de reprezentanții lor;
- nu este în drept să fie în această calitate în baza legii sau a sentinței judecătorești;

³⁸ În cadrul CML, experții judiciari exercită profesiunea de medic.

³⁹ CPP, art. 89 – Recuzarea expertului.

- a efectuat în cauză respectivă o revizie sau alte acțiuni de control, ale căror rezultate au servit drept temei pentru pornirea procesului penal;
- a participat în calitate de specialist la acest proces⁴⁰;
- se constată incompetența lui.

Participarea anterioară a persoanei în calitate de expert nu este un obstacol care exclude participarea ei ulterioară în aceeași calitate la procedura dată, cu excepția cazurilor în care expertiza judiciară se efectuează repetat în legătură cu apariția unor dubii privind veridicitatea concluziilor din raport.

La fel, expertului i se interzice să contacteze personal părțile în proces, dacă acest lucru pune la îndoială imparțialitatea sa, precum și să colecteze în mod independent materiale pentru efectuarea expertizei⁴¹.

Cu privire la imparțialitatea expertului judiciar, CtEDO a menționat că neutralitatea și imparțialitatea expertului nu trebuie să fie capabile să provoace suspiciuni⁴². Pentru a constata o posibilă suspiciune de imparțialitate, Curtea, de fiecare dată, a luat în considerare rolul expertului pe parcursul întregului proces⁴³.

1.4.4. Respectarea normelor deontologice

Potrivit art. 52 alin. (1) din Legea nr. 68/2016, expertul judiciar este obligat să respecte CDEJ, aprobat prin HG nr. 870/2018. Acesta reprezintă un ansamblu de norme de conduită profesională și de obligații etice ale experților judiciari, având drept scop ghidarea comportamentului experților judiciari, astfel încât aceștia să respecte valorile morale și profesionale, principiile și normele de conduită. **Normele de conduită** profesională a expertului judiciar sunt stabilite la pct. 7 al CDEJ și îi obligă pe aceștia:

- ▷ să respecte prevederile legale, dispozițiile interne, precum și normele profesionale specifice activității desfășurate;
- ▷ să îndeplinească corect și în termen sarcinile de serviciu în limitele competențelor și responsabilităților atribuite;
- ▷ să își îndeplinească activitatea conștient, responsabil, loial, obiectiv și imparțial;
- ▷ să respecte demnitatea umană și drepturile omului;
- ▷ să declare conflictul de interese sau orice presiune exercitată pentru a influența rezultatul unei examinări ori de câte ori apar asemenea situații;
- ▷ să țină cont de prezența circumstanțelor de abținere sau de recuzare prevăzute de legislația procesuală;
- ▷ să nu folosească poziția sa în interese particulare și să nu condiționeze anumite recompense pentru activitatea exercitată;

⁴⁰ CPP, art. 89 alin. 5 „...Cu excepția cazurilor de participare a medicului legist la examinarea exterioară a cadavrului și a cazurilor de participare a specialiștilor în materie la cercetarea exploziilor și la demontarea dispozitivelor explozive”.

⁴¹ Legea nr. 68/2016, art. 52 – Obligațiile și interdicțiile expertului judiciar.

⁴² CtEDO, Bonisch c. Austriei, nr. 8658/79, §§ 32, 33, 06 mai 1985.

⁴³ CtEDO, Brandstetter c. Austriei, nr. 11170/84, 12876/87, 13468/87, §§ 44, 45, 28 august 1991.

- ▷ să își îmbunătățească în mod continuu cunoștințele, competențele și abilitățile profesionale;
- ▷ să facă concluzii și să ofere informații în calitate de expert judiciar în cadrul proceselor de judecată doar în limitele competenței sale profesionale;
- ▷ să utilizeze probele astfel, încât să nu afecteze sănătatea și siguranța propriei persoane, a colegilor și a publicului;
- ▷ să nu își asume atribuții ale organelor de urmărire penală și să respingă orice delegare în acest sens;
- ▷ să își exercite activitatea profesională în timp util și efectiv;
- ▷ să utilizeze eficient echipamentul din dotare;
- ▷ să nu provoace pagube materiale instituției sau biroului asociat;
- ▷ să nu solicite sau să accepte cadouri, servicii, favoruri, invitații sau orice alte avantaje care sunt destinate lui personal, familiei, părinților, prietenilor săi sau altor persoane fizice și juridice și îi pot influența imparțialitatea în exercitarea atribuțiilor;
- ▷ să adopte o conduită care să nu discrediteze integritatea sa profesională și morală și să nu prejudicieze imaginea profesiei;
- ▷ să nu divulge informația care i-a devenit cunoscută în procesul efectuării expertizei judiciare.

Nerespectarea prevederilor Codului deontologic reprezintă temei pentru tragere la răspundere disciplinară a expertului judiciar (art. 57 din Legea nr. 68/2016).

1.4.5. Obligațiile de integritate ale experților judiciari

I. Declarația cadourilor

Normele deontologice specifice stabilite în Codul deontologic statuează obligația expertului judiciar „de a nu solicita sau accepta cadouri, servicii, favoruri, invitații sau orice alte avantaje care îi sunt destinate lui personal, familiei, părinților, prietenilor lui sau altor persoane fizice și juridice și care îi pot influența imparțialitatea în exercitarea atribuțiilor”.

Regimul juridic al cadourilor oferite experților judiciari este identic cu regimul juridic general stabilit pentru agenții publici, fiind reglementat la art. 16 din Legea nr. 82/2017. Legislația stabilește însă și o anumită categorie de cadouri admisibile, oferite din politețe sau primite cu prilejul acțiunilor de protocol.

Din categoria cadourilor admisibile nu fac parte:

- banii aflați în circulație, în monedă națională sau străină (cu excepția monedelor metalice jubiliare și comemorative);
- mijloacele și instrumentele financiare de plată.

Toate cadourile se supun declarării și evidenței obligatorii. Cadourile admisibile se declară și se înscriu într-un registru public, ținut de fiecare instituție în parte.

Cadourile admisibile ale căror valoare nu depășește limitele stabilite de Guvern pot fi păstrate de expertul judiciar care le-a primit sau pot fi transmise în gestiunea instituției de expertiză, în ambele cazuri, după declarare.

Valoarea maximă admisă a cadourilor oferite din politețe sau cu prilejul acțiunilor de protocol este de 1 000 de lei în decursul unui an calendaristic⁴⁴.

Cadourile admisibile a căror valoare depășește limita stabilită se transmit în gestiunea instituției de expertiză, după ce sunt declarate. În cazul în care expertul judiciar își anunță intenția de a păstra cadoul admisibil a cărui valoare depășește limita stabilită, acesta este în drept să-l răscumpere, achitând în bugetul instituției de expertiză diferența dintre valoarea cadoului și limita stabilită.

Dacă expertului judiciar i se propune un cadou inadmisibil, acesta este obligat:

- să refuze cadoul;
- să se asigure cu martori, inclusiv dintre colegii de serviciu, după posibilitate;
- să raporteze imediat această tentativă autorității anticorupție responsabile;
- să anunțe conducerea instituției de expertiză;
- să transmită cadoul conducerii instituției, în cazul oferirii cadoului fără știrea sa (lăsat în birou, în anticameră etc.), concomitent cu anunțarea conducerii instituției de expertiză;
- să își exercite activitatea profesională în mod corespunzător, în special cea pentru care i s-a oferit cadoul.

Dacă expertului judiciar i se oferă un cadou admisibil, acesta este obligat:

- să predea cadoul comisiei de evidență și evaluare a cadourilor din cadrul instituției de expertiză, în termen de 3 zile din momentul primirii sau din momentul revenirii din deplasarea de serviciu în timpul căreia l-a primit;
- să declare împrejurările în care i-a fost oferit cadoul, cu precizarea intenției de a-l păstra sau de a-l transmite în gestiunea instituției de expertiză;
- să răscumpere cadoul dacă a decis să-l păstreze, achitând în bugetul instituției de expertiză diferența dintre valoarea cadoului, estimată de comisia de evidență și evaluare a cadourilor, și limita stabilită.

În ceea ce privește asigurarea respectării regimului juridic al cadourilor, conducerea instituției de expertiză este obligată:

- să adopte acte administrative de stabilire a regulilor de organizare a activităților aferente respectării regimului juridic al cadourilor;
- să desemneze membrii Comisiei de evidență și evaluare a cadourilor și să asigure condițiile necesare activității lor;
- să asigure evidența, într-un registru special, inclusiv electronic, a tuturor cadourilor primite;

⁴⁴ HG nr. 116/2020 privind regimul cadourilor, pct. 1.

- să asigure încasarea în bugetul instituției de expertiză a sumelor ce rezultă din răscumpărarea cadourilor admisibile, în cazurile în care răscumpărarea lor este posibilă;
- să predea Procuraturii Anticorupție sau, după caz, Centrului Național Anticorupție (CNA) cadoul inadmisibil care i-a fost transmis de experții judiciari sau de conducerea instituției în cazurile prevăzute mai sus;
- să asigure desfășurarea corespunzătoare a activității profesionale a experților cărora le-au fost oferite cadouri inadmisibile;
- să asigure publicarea pe pagina web oficială a instituției de expertiză a registrului special de evidență a cadourilor;
- să-i tragă la răspundere disciplinară pe experții judiciari care încalcă regimul juridic al cadourilor.

Registrul de evidență a cadourilor va conține următoarele date:

- descrierea cadourilor;
- specificarea dacă sunt cadouri admisibile sau inadmisibile;
- circumstanțele în care au fost transmise.

În cazul cadourilor admisibile se indică, de asemenea:

- valoarea estimată de comisia de evaluare;
- mențiune referitoare la transmiterea acestora în gestiunea instituției sau, după caz, restituirea lor persoanelor care le-au primit, specificându-se datele privind răscumpărarea lor.

În cazul cadourilor inadmisibile se indică date privind transmiterea lor, în calitate de probă, Procuraturii Anticorupție sau, după caz, CNA, sesizate asupra acestui fapt.

Formularul declarării cadourilor și registrele de evidență a cadourilor sunt incluse în anexele HG nr. 116/2020.

Solicitarea sau acceptarea cadourilor inadmisibile constituie acte de corupție în sensul Codului penal.

II. Declararea influențelor necorespunzătoare

În vederea asigurării servirii interesului public cu imparțialitate și obiectivitate, activitatea profesională a experților judiciari trebuie să se desfășoare în afara oricăror influențe necorespunzătoare.

Mecanismul de denunțare și tratare a influențelor necorespunzătoare este reglementat prin HG nr. 767/2014.

Conform Legii nr. 82/2017, prin **influență necorespunzătoare** se înțelege imixtiunea în activitatea profesională a expertului judiciar din partea terțelor persoane, manifestată prin presiuni, amenințări sau rugăminți, în vederea determinării acestuia să își desfășoare activitatea profesională într-un

mod anumit, atunci când imixtiunea dată este ilegală și nu este însoțită de promisiunea, oferirea sau darea, personal sau prin mijlocitor, de bunuri, servicii, privilegii sau avantaje sub orice formă, ce nu i se cuvin (nu întrunește elementele unei infracțiuni).

Deși influența necorespunzătoare este deseori confundată cu tentativa de săvârșire a unei infracțiuni de corupție, aceste categorii se deosebesc radical:

- în cazul influenței necorespunzătoare lipsește contraprestația din partea subiectului care exercită influența, pe când în cazul unei infracțiuni, corupătorul oferă neapărat ceva în schimb: bani, bunuri, avantaje, favoruri, oferte privind remunerarea ilegală sau promisiuni de a oferi în viitor o asemenea remunerare;
- persoana care exercită influență necorespunzătoare o face prin intermediul presiunilor, amenințărilor și rugămintelor, fără a oferi ceva, iar persoana influențată își schimbă ilegal comportamentul pentru că s-a lăsat intimidată sau înduplecată, fără a urmări un interes material propriu;
- persoana care exercită influență necorespunzătoare o face neapărat pentru a determina persoana pe care încearcă să o influențeze să-și schimbe comportamentul de o manieră ilegală, pe când în cazul unei infracțiuni, corupătorul oferă remunerarea ilicită pentru a obține un comportament conform sau contrar atribuțiilor de serviciu ale persoanei pe care o corupe.

Deși influențele necorespunzătoare se deosebesc de infracțiunile de corupție, deseori influența necorespunzătoare nesoluționată degenerază în tentativă de săvârșire a unui act de corupție, fapt care va necesita o cu totul altă abordare.

Expertul judiciar supus influenței necorespunzătoare trebuie să o respingă expres și să-și desfășoare legal activitatea pentru care a intervenit influența.

În cazul imposibilității de a respinge expres influența necorespunzătoare și al afectării activității sale profesionale drept urmare a acesteia, expertul judiciar trebuie să depună un denunț în scris referitor la exercitarea influenței necorespunzătoare, în termen de 3 zile lucrătoare, la persoana responsabilă desemnată de conducătorul instituției.

La CNA, denunțul de influențe poate fi depus doar în două cazuri:

- conducerea instituției nu asigură înregistrarea, în modul prevăzut, a denunțului expertului sau
- însăși conducerea instituției de expertiză este sursa influenței necorespunzătoare.

Nedenunțarea influențelor necorespunzătoare constituie abatere disciplinară.

III. Declararea conflictelor de interes

În vederea asigurării servirii interesului public cu imparțialitate și obiectivitate, experții judiciari sunt obligați să identifice și să trateze conflictele de interes care apar în activitatea lor profesională.

Conflictul de interese reprezintă situația în care persoana are un interes personal ce influențează sau ar putea influența exercitarea imparțială și obiectivă a obligațiilor și responsabilităților ce îi revin potrivit legii.

Prin **interes personal** se înțelege orice interes material sau nematerial al persoanei menționate, ce rezultă din activitățile sale în calitate de persoană privată, din relațiile sale cu persoane apropiate sau cu persoane juridice și alți agenți economici, indiferent de tipul de proprietate, din relațiile sau afiliațiile sale cu organizații necomerciale, inclusiv cu partide politice și cu organizații internaționale.

Persoană apropiată este considerată soțul/soția, copilul, concubinul/concubina, persoana aflată la întreținere, persoana înrudită prin sânge sau prin adopție (părinte, frate/soră, bunic/bunică, nepot/ nepoată, unchi/mătușă) și persoana înrudită prin afinitate (cumnat/cumnată, socru/soacră, ginere/noră).

Conform Legii nr. 133/2016, se deosebesc următoarele tipuri de conflicte:

- **conflict de interese potențial** – situație în care interesele personale ar putea conduce la apariția unui conflict de interese real;
- **conflict de interese real** – situație în care persoana este chemată să rezolve o cerere/ un demers, să emită un act administrativ, să încheie direct sau prin intermediul unei persoane terțe un act juridic, să ia o decizie sau să participe la luarea unei decizii în care are interese personale sau care vizează persoane ce îi sunt apropiate, persoanele fizice și juridice cu care are relații cu caracter patrimonial și care influențează sau pot influența exercitarea imparțială și obiectivă a funcției;
- **conflict de interese consumat** – fapta de a admite un conflict de interese real, fără respectarea obligației de abținere înainte de declarare și soluționare și/sau fără declararea acestuia.

Obligația declarării conflictelor de interese se aplică subiecților declarării averilor și intereselor, potrivit Legii nr. 133/2016. În sensul acestei legi, subiecți ai declarării conflictelor de interese vor fi experții CTCEJ, conducătorii instituțiilor de expertiză și adjuncții lor, precum și membrii colegiilor/comisiilor de admitere în profesie, de evaluare, disciplinare și/sau de etică.

În ceea ce ține de identificarea și tratarea conflictelor de interese, expertul judiciar este obligat:

- să informeze în scris, **în termen de 3 zile**, conducătorul instituției de expertiză judiciară cu privire la conflictul de interese real apărut în cadrul activității sale profesionale, explicând natura conflictului de interese și modul în care acesta influențează sau poate influența exercitarea imparțială și obiectivă a atribuțiilor sale;
- să evite consumarea conflictului de interese prin abținere de la exercitarea atribuțiilor sale în măsura în care acestea sunt amenințate de conflictul de interese, până la soluționarea acestuia.

Informarea cu privire la apariția unui conflict de interese real se efectuează până la soluționarea cererii/demersului, emiterea actului administrativ, încheierea actului juridic, luarea deciziei sau participarea la luarea deciziei.

Informarea se realizează prin **depunerea unei declarații scrise**, care trebuie să conțină date privind natura conflictului de interese și modul în care acesta influențează sau poate influența îndeplinirea imparțială și obiectivă a funcțiilor expertului judiciar.

Conducătorii instituțiilor de expertiză sunt obligați:

- să nu admită cu bună știință ca agenții publici din entitatea pe care o conduc să își exercite atribuțiile de serviciu aflându-se în situații de conflict de interese real;
- să asigure **ținerea evidenței declarațiilor de conflict de interese** și să desemneze persoana responsabilă de aceasta;
- să soluționeze conflictul de interese declarat în termen de cel mult 3 zile de la data aducerii la cunoștință a acestuia, aplicând opțiunile de soluționare prevăzute de legislația specială și luând în considerare interesele instituției de expertiză, interesul public și interesele legitime ale expertului judiciar, nivelul, tipul funcției deținute de acesta, natura conflictului de interese, precum și alți factori.

Soluționarea conflictului de interese se asigură de către conducătorul instituției de expertiză, **în termen de 3 zile** de la data la care acesta a fost informat, aplicându-se una dintre următoarele opțiuni, în măsura în care legile speciale nu prevăd altfel:

- restricționarea accesului la anumite informații al expertului judiciar afectat de un conflict de interese sau restricționarea participării lui la examinarea situațiilor care au legătură cu interesul lui personal;
- transferul expertului judiciar într-o altă funcție, cu acordul scris al acestuia;
- redistribuirea sarcinilor și responsabilităților expertului judiciar atunci când există probabilitatea ca un anumit conflict de interese real să continue să existe.

Conflictul de interese care nu a fost declarat sau soluționat poate avea următoarele consecințe:

- Actele administrative emise/adoptate sau actele juridice încheiate personal sau prin intermediul unei persoane terțe într-o situație de conflict de interese real sunt lovite de nulitate absolută, cu excepția cazului în care anularea acestora ar aduce daune interesului public.
- Persoana care a admis conflictul de interese poate fi sancționată contravențional sau penal și revocată, destituită sau, după caz, acesteia i se încetează mandatul, raporturile de muncă ori de serviciu.
- Subiectul este decăzut din dreptul de a mai exercita o funcție publică sau o funcție de demnitate publică pe o perioadă de 3 ani.

1.4.6. Recuzări și abțineri

Procedura de recuzare a expertului este reglementată detaliat. CPC⁴⁵ menționează obligația de abținere a expertului în cazul existenței unor situații de incompatibilitate. La fel, expertul poate fi recuzat de către participanții la proces. Cererea, verbală sau scrisă, trebuie înaintată până la începerea dezbaterii cauzei în fond. Cererea de recuzare și cererea de abținere pot fi înaintate mai târziu doar dacă autorul lor a aflat de existența temeiului recuzării sau abținerii după ce a început judecarea cauzei în fond. Recuzarea expertului se examinează de către instanța care judecă cauza⁴⁶.

45 CPC, art. 52 – Declarațiile de recuzare și de abținere de la judecată.

46 CPC, art. 53 – Procedura de soluționare a cererii de recuzare.

Participanții la proces, până la desemnarea expertului, urmează să formuleze recuzări. Temeiul recuzării trebuie dovedit. Cererea de recuzare a expertului se depune odată cu cererea de efectuare a expertizei judiciare. Încheierea prin care este soluționată recuzarea expertului poate fi atacată odată cu fondul cauzei⁴⁷.

În procedura penală, recuzarea expertului se realizează potrivit regulilor generale aplicabile participanților la proces. Cererile privind recuzarea expertului se depun la organul de urmărire penală sau, după caz, în instanță. Recuzarea se soluționează de către aceste organe, iar hotărârea asupra acestei chestiuni nu este susceptibilă de a fi atacată⁴⁸. În mod similar recuzarea se soluționează și în procesul contravențional⁴⁹.

1.5. Responsabilitatea juridică a expertului judiciar

1.5.1. Generalități

Există mai multe forme de răspundere juridică a expertului judiciar. Conform art. 57 din Legea nr. 68/2016, pentru încălcarea prevederilor legislației cu privire la expertiza judiciară, a unor norme ale CDEJ, pentru pagubele materiale cauzate, contravențiile sau infracțiunile săvârșite în timpul serviciului sau în legătură cu exercitarea atribuțiilor sale, expertul judiciar poartă răspundere disciplinară, civilă, contravențională sau penală, după caz.

1.5.2. Răspunderea disciplinară

Răspunderea disciplinară a expertului judiciar survine în cazul comiterii de către acesta a următoarelor abateri (Legea nr. 68/2016, art. 58):

- nerespectarea secretului profesional;
- săvârșirea unor fapte care aduc atingere onoarei și probității profesionale ori bunelor moravuri;
- neprezentarea raportului de expertiză în termenul stabilit fără motive întemeiate;
- tergiversarea sistematică și atitudinea neglijentă în activitatea de efectuare a expertizei judiciare;
- refuzul nemotivat de a efectua expertiza judiciară;
- efectuarea unei expertize judiciare într-un domeniu în care nu deține calificarea de expert judiciar;
- refuzul nejustificat de a-și îndeplini obligațiile profesionale;
- constatarea săvârșirii unor acțiuni ilegale la obținerea licenței;
- desfășurarea activității de expertiză judiciară într-o altă formă organizatorică decât cele prevăzute de prezenta lege;
- efectuarea de expertize judiciare în perioada de suspendare a activității;

⁴⁷ *Ibidem*, art. 151 – Recuzarea expertului.

⁴⁸ CPP, art. 89 – Recuzarea expertului.

⁴⁹ CC, art. 390 – Expertul.

- lipsa arhivei rapoartelor de expertiză sau ținerea arhivei cu încălcarea prevederilor;
- neprezentarea rapoartelor anuale de activitate, în cazul experților judiciari care își desfășoară activitatea în cadrul unui birou de expertiză judiciară.

Conform art. 59 din Legea nr. 68/2016, pentru comiterea abaterilor disciplinare ce țin de activitatea de expertiză judiciară, expertului judiciar i se pot aplica următoarele sancțiuni disciplinare:

- avertisment;
- muștrare;
- amendă cuprinsă între 30 și 50 de unități convenționale⁵⁰;
- suspendarea activității de expert judiciar pe o perioadă de până la 6 luni;
- retragerea licenței pentru exercitarea profesiei de expert judiciar.

Sanctiunea disciplinară poate fi aplicată nu mai târziu de 6 luni de la data constatării abaterii disciplinare și nu mai târziu de un an de la data comiterii acesteia. Dacă în decursul unui an de la data aplicării sancțiunii disciplinare expertul judiciar sancționat nu comite o nouă abatere, se consideră că acesta nu a fost supus sancțiunii disciplinare.

Abaterile disciplinare sunt examinate de Comisia de disciplină, constituită pe lângă Ministerul Justiției. Comisia decide asupra sancționării disciplinare a experților judiciari, indiferent de forma de organizare a activității lor, conform Legii nr. 68/2016 și propriului regulament, aprobat de Ministerul Justiției.

1.5.3. Răspunderea penală

Expertul poartă răspundere penală în cazul de prezentare, cu bună-știință, a concluziei false, dacă această acțiune a fost săvârșită în cadrul procesului civil, procesului penal, procesului contravențional sau în instanța de judecată internațională. Această abatere se pedepsește cu amendă în mărime de până la 650 de unități convenționale sau cu muncă neremunerată în folosul comunității de la 180 la 240 de ore, sau cu închisoare de până la 2 ani, în toate cazurile cu (sau fără) privarea de dreptul de a ocupa anumite funcții sau de a exercita o anumită activitate pe un termen de până la 2 ani.

În cazul în care acțiunile descrise mai sus sunt legate de învinuirea de săvârșire a unei infracțiuni grave, deosebit de grave sau excepțional de grave; din interes material; însoțite de crearea artificială a probelor acuzatoare, pedeapsa poate fi amendă în mărime de la 550 la 1150 de unități convenționale sau închisoare de până la 5 ani, în ambele cazuri cu (sau fără) privarea de dreptul de a ocupa anumite funcții sau de a exercita o anumită activitate pe un termen de până la 3 ani⁵¹.

De asemenea, răspunderea penală poate surveni și în cazul în care expertul a determinat, prin constrângere sau prin promisiune, prin oferire sau dare de bunuri, de servicii ori de alte avantaje patrimoniale sau nepatrimoniale, un alt expert la formularea de concluzii false⁵².

⁵⁰ O unitate convențională este egală cu 50 de lei.

⁵¹ CP, art. 312 – Declarația mincinoasă, concluzia falsă sau traducerea incorectă.

⁵² Ibidem, art. 314 – Determinarea la depunerea de declarații mincinoase, la formularea de concluzii false sau la efectuarea de traduceri incorecte.

Expertul poate fi tras la răspundere penală și pentru divulgarea datelor urmăririi penale, contrar interdicției din partea persoanelor care efectuează urmărirea penală, care se pedepsește cu amendă în mărime de până la 650 de unități convenționale sau cu muncă neremunerată în folosul comunității de la 180 la 240 de ore⁵³.

Pot exista și alte situații în care poate surveni răspunderea penală a expertului, în funcție de circumstanțele cauzei.

În cadrul urmăririi penale, expertul poate fi prevenit de către persoana care efectuează urmărirea penală referitor la interdicția de a divulga informația privind urmărirea penală. În asemenea situații, expertul depune o declarație scrisă precum că a fost prevenit cu privire la răspunderea prevăzută la art. 315 din CP⁵⁴. Sancțiunea în asemenea cazuri constă în amendă în mărime de până la 650 de unități convenționale sau în muncă neremunerată în folosul comunității de la 180 la 240 de ore.

1.5.4. Alte aspecte ale responsabilității expertului judiciar

Expertul poate fi supus și unor sancțiuni procesuale, pentru anumite abateri comise în cadrul procesului penal, civil sau contravențional.

Expertului i se poate aplica amendă judiciară pentru:

- neîndeplinirea, în cadrul procesului penal, a măsurilor luate de către președintele ședinței de judecată pentru asigurarea ordinii;
- neprezentarea nejustificată, fiind legal citat la organul de urmărire penală sau în instanță, precum și a procurorului și neinformarea acestora referitor la imposibilitatea prezentării, atunci când prezența sa este necesară;
- tergiversarea executării însărcinărilor primite;
- neluarea de către conducătorul unității, în care urmează să se efectueze o expertiză judiciară, a măsurilor necesare pentru efectuarea acesteia; nerespectarea obligației de păstrare a mijloacelor de probă⁵⁵.

Amenda judiciară se aplică în mărime de la 20 la 50 de unități convenționale⁵⁶, de către judecătorul de instrucție la demersul persoanei care efectuează urmărirea penală. Pentru abaterile comise în cursul judecării cauzei, amenda judiciară se aplică de către instanța care judecă cauza, iar încheierea privind aplicarea amenzii judiciare se include în procesul-verbal al ședinței de judecată. Încheierea judecătorului de instrucție privind aplicarea amenzii judiciare poate fi atacată cu recurs în instanța ierarhic superioară de către persoana în privința căreia a fost aplicată amenda. La fel, poate fi atacată separat cu recurs și încheierea instanței de judecată privind aplicarea amenzii judiciare.

Aplicarea amenzii judiciare nu înlătură răspunderea penală în cazul în care fapta constituie infracțiune⁵⁷.

În mod similar se aplică sancțiunile procesuale în cadrul procesului contravențional⁵⁸.

53 *Ibidem*, art. 315 – Divulgarea datelor urmăririi penale.

54 *CPP*, art. 212 – Confidențialitatea urmăririi penale.

55 *CPP*, art. 201 – Amenda judiciară.

56 *Ibidem*.

57 *Ibidem*.

58 *CC*, art. 439² – Amenda judiciară.

În cadrul procesului civil, sancțiunile pot fi aplicate în caz de tergiversare de către expert a executării însărcinărilor primite, amenda fiind de la 20 la 50 de unități convenționale⁵⁹. În cazul neprezentării, din motive neîntemeiate, a expertului la ședința de judecată, instanța judecătorească îi poate aplica amendă în mărime de la 20 la 50 de unități convenționale⁶⁰.

1.6. Evaluarea performanțelor expertului judiciar

Procedura de evaluare a performanțelor experților judiciari este reglementată de Legea nr. 68/2016⁶¹. Regulamentul privind procedura și criteriile de evaluare a performanțelor experților judiciari și modul de acordare a gradelor de calificare este prevăzut în Ordinul comun nr. 444/2017⁶².

Evaluarea performanțelor se face, în mod obișnuit, o dată la 5 ani. În urma evaluării, expertului judiciar i se atribuie unul dintre următoarele calificative: „nesatisfăcător”, „satisfăcător”, „bine”, „foarte bine”.

Rezultatele evaluării ordinare pot fi contestate în termen de 10 zile lucrătoare de la data la care acestea au fost făcute publice, cererea de contestație depunând-se pe numele conducătorului instituției publice de expertiză judiciară sau, în cazul experților judiciari care își desfășoară activitatea în cadrul unui birou de expertiză judiciară, la Ministerul Justiției.

Expertul judiciar care a contestat rezultatele evaluării ordinare este supus evaluării extraordinare în termen de cel puțin 3 luni de la data desfășurării evaluării ordinare.

Expertul judiciar poate fi supus evaluării performanțelor în mod extraordinar, înainte de expirarea a 5 ani de la ultima evaluare, în următoarele cazuri:

- la angajarea într-o instituție publică de expertiză judiciară, dacă expertul a activat anterior în cadrul unui birou de expertiză judiciară și au trecut mai mult de 2 ani de la ultima evaluare;
- expertul a contestat rezultatul evaluării ordinare;
- expertul nu s-a prezentat motivat la evaluarea ordinară;
- au fost identificate unele încălcări în metodele și practicile de efectuare a expertizei judiciare.

Expertul judiciar, care nu s-a prezentat motivat la evaluarea ordinară sau cel care contestă rezultatele evaluării ordinare la care a obținut calificativul „nesatisfăcător”, nu poate efectua în mod individual expertize judiciare în perioada dintre evaluarea ordinară care a avut loc și evaluarea extraordinară ce urmează să aibă loc.

Expertul judiciar care a obținut calificativul „nesatisfăcător” la evaluarea ordinară sau la evaluarea extraordinară poate fi supus unei noi evaluări extraordinare la expirarea unui an de la data evaluării ordinare. În această perioadă, el nu are dreptul să semneze rapoarte de expertiză. Dacă în urma acestei evaluări expertul judiciar obține, de asemenea, calificativul „nesatisfăcător”, acestuia i se retrage calitatea de expert judiciar pentru specialitatea respectivă.

59 CPC, art. 154 – Drepturile și obligațiile expertului.

60 CPC, art. 207 – Efectele neprezentării în ședință de judecată a martorului, expertului, specialistului și interpretului.

61 Legea nr. 68/2016, art. 55 – Evaluarea performanțelor experților judiciari.

62 Ordin nr. 444/2017 cu privire la aprobarea Regulamentului privind procedura și criteriile de evaluare a performanțelor experților judiciari și modul de acordare a gradelor de calificare. https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=130058&lang=ro#.

Pentru atitudine profesionistă și rezultate înalte obținute la evaluarea performanțelor, expertului judiciar i se conferă, de către Comisia de calificare și evaluare, următoarele grade de calificare:

- expert judiciar de categorie superioară;
- expert judiciar de categoria întâi;
- expert judiciar de categoria a doua;
- expert judiciar de categoria a treia.

Procedura și criteriile de evaluare a performanțelor experților judiciari se stabilesc într-un regulament, aprobat printr-un ordin comun al Ministerului Justiției și conducătorilor instituțiilor publice de expertiză judiciară⁶³.

1.7. Formarea continuă a expertului judiciar

Expertul judiciar realizează formarea continuă atât în cadrul instituțiilor abilitate, conform unui program stabilit, cât și prin autoinstruire. Fiecare expert judiciar, indiferent de forma de organizare a activității sale, participă anual la cursuri de formare continuă cu o durată de cel puțin 40 de ore, care presupun perfecționarea atât în materia legislației privind expertiza judiciară, cât și în specialitatea în care este calificat ca expert judiciar.

Pentru experții judiciari formatori în cel puțin o specialitate de expertiză judiciară nu este necesară participarea la 40 de ore de cursuri de formare continuă.

Formarea continuă a expertului judiciar poate avea loc în cadrul Institutului Național al Justiției, a Academiei „Ștefan cel Mare” a Ministerului Afacerilor Interne, a IP USMF „Nicolae Testemițanu”, precum și în cadrul altor instituții autorizate, inclusiv de expertiză judiciară, din Republica Moldova sau dintr-un alt stat.

Cursurile de formare continuă pot fi realizate prin diferite modalități, organizate în țară sau în străinătate, inclusiv cursuri de instruire cu durată diferită, stagii, seminare, ateliere, instruire la distanță, conferințe, mese rotunde și alte forme de dezvoltare profesională.

Formarea continuă a experților judiciari, care activează în cadrul unei instituții publice de expertiză judiciară, se asigură de către instituția de expertiză corespunzătoare. Formarea continuă a experților judiciari, care își desfășoară activitatea în cadrul unui birou de expertiză judiciară, se face pe bază de contract încheiat cu Institutul Național al Justiției sau, după caz, cu o altă instituție, expertul judiciar având o responsabilitate personală pentru urmarea cursurilor respective.

Controlul privind frecventarea cursurilor de formare continuă de către experții judiciari îl efectuează instituția publică de expertiză judiciară în care activează acesta. În cazul experților judiciari, care își desfășoară activitatea în cadrul unui birou de expertiză judiciară, controlul privind frecventarea cursurilor de formare inițială și continuă este efectuat de Ministerul Justiției.

Dacă expertul judiciar nu urmează cursurile de formare continuă conform programului stabilit, acesta nu poate fi apreciat cu calificativul „foarte bine” în cadrul evaluării performanțelor și nu poate primi un grad de calificare superior celui pe care îl deținea în momentul evaluării.

⁶³ *Ibidem.*

1.8. Suspendarea activității de expert judiciar. Pierderea calității de expert judiciar

Suspendarea activității expertului judiciar, care își desfășoară activitatea în cadrul unei instituții publice de expertiză judiciară, se dispune în temeiurile și în condițiile prevăzute de Codul muncii, printr-un ordin al conducătorului instituției publice de expertiză judiciară sau, după caz, al Ministerului Justiției, cu efectuarea înscrierii corespunzătoare în Registrul de stat al experților judiciari.

În cazul suspendării activității expertului judiciar printr-un ordin al conducătorului instituției publice de expertiză judiciară, acesta, în termen de 3 zile lucrătoare, informează Ministerul Justiției pentru efectuarea înscrierii în Registrul de stat al experților judiciari. Ordinul emis în conformitate cu prevederile legale poate fi contestat în instanța de contencios administrativ, iar numele și prenumele persoanei care își pierde calitatea de expert judiciar se radiază din Registrul de stat al experților judiciari. Copia ordinului de încetare a calității de expert judiciar, emis de către conducătorul instituției publice de expertiză judiciară, se transmite Ministerului Justiției în termen de 3 zile lucrătoare de la emitere, pentru efectuarea înscrierii în Registrul de stat al experților judiciari.

1 Suspendarea activității expertului judiciar	2 Pierderea calității de expert judiciar
<ul style="list-style-type: none">✓ existența unei situații de incompatibilitate pe durata acesteia;	<ul style="list-style-type: none">✓ retragerea licenței de expert judiciar se efectuează în următoarele cazuri:<ul style="list-style-type: none">▶ expertul judiciar a fost sancționat disciplinar prin retragerea licenței;▶ expertul judiciar a obținut la evaluare calificativul „nesatisfăcător”;▶ actul prin care s-a constatat starea de incompatibilitate a rămas definitiv;
<ul style="list-style-type: none">✓ aflarea în concediu de maternitate, în concediu parțial plătit pentru îngrijirea copilului până la vârsta de 3 ani sau în concediu suplimentar neplătit pentru îngrijirea copilului în vârstă de la 3 la 6 ani, pe perioada concediului;	<ul style="list-style-type: none">✓ demisia din instituția publică de expertiză judiciară și nedeținerea solicitării de înregistrare în calitate de expert judiciar în cadrul unui birou de expertiză judiciară în termen de un an de la demisie;
<ul style="list-style-type: none">✓ participarea la o campanie electorală în calitate de candidat pentru o autoritate publică sau pentru o autoritate a administrației publice locale, pe perioada campaniei sau alegerea într-o funcție electivă pentru o autoritate publică sau pentru o autoritate a administrației publice locale;	<ul style="list-style-type: none">✓ la cerere, prin renunțarea făcută în scris și depusă la Ministerul Justiției;

✓ incapacitatea temporară de muncă cu o durată mai mare de 4 luni consecutive, dar care nu poate depăși un an;	✓ existența unei hotărâri judecătorești irevocabile prin care se constată vinovăția expertului în comiterea unei infracțiuni;
✓ aplicarea unei sancțiuni disciplinare conform prevederilor prezentei legi, pe perioada stabilită în hotărârea disciplinară;	✓ privarea de dreptul de a ocupa anumite funcții sau de a exercita anumite activități, ca pedeapsă de bază sau ca pedeapsă complementară în temeiul unei hotărâri judecătorești definitive, prin care s-a dispus această sancțiune;
✓ aplicarea unei măsuri preventive sub formă de arest preventiv sau de arest la domiciliu, pe perioada măsurii, conform hotărârii instanței de judecată;	✓ existența unei hotărâri judecătorești definitive privind instituirea măsurii de ocrotire judiciară sub formă de tutelă în privința expertului;
✓ demersul procurorului în cadrul unui proces penal, deșus în condițiile stabilite de CPP;	✓ survenirea incapacității de muncă, constatată prin certificat medical;
✓ demisia dintr-o instituție publică de expertiză judiciară, pe perioada de până la înregistrarea ca expert judiciar în cadrul unui birou de expertiză judiciară, care nu va depăși termenul de un an de la demisie.	✓ pierderea cetățeniei Republicii Moldova;
	✓ existența unei hotărâri judecătorești definitive prin care expertul este declarat ca fiind dispărut fără urmă;
	✓ decesul expertului sau existența unei hotărâri judecătorești definitive prin care se declară decesul expertului.



CAPITOLUL 2

ASPECTELE GENERALE PRIVIND EXPERTIZELE JUDICIARE



2.1. Instituțiile de expertiză judiciară

Noțiunea de instituție publică de expertiză judiciară este definită la art. 2 din Legea nr. 68/2016:

Instituție publică de expertiză judiciară – autoritate publică (instituție) care este parte componentă a sistemului instituțiilor publice de expertiză judiciară, finanțată de la bugetul de stat, precum și din alte surse neinterzise de lege.

La art. 65 din Legea nr. 68/2016 sunt indicate formele de organizare a activității de expertiză judiciară, specificându-se faptul că experții judiciari își desfășoară activitatea în cadrul instituțiilor publice de expertiză judiciară sau în cadrul birourilor de expertiză judiciară, totodată fiind enumerate instituțiile publice din cadrul sistemului de expertiză judiciară.

Sistemul instituțiilor publice de expertiză judiciară (SIPEJ) include instituțiile specializate ale Ministerului Justiției și ale Ministerului Sănătății, subdiviziunile tehnico-criminalistice operative sau de expertiză judiciară ale Ministerului Afacerilor Interne și ale Centrului Național Anticorupție.

În prezent, în Republica Moldova activează următoarele instituții/subdiviziuni de expertiză judiciară: Centrul Național de Expertize Judiciare de pe lângă Ministerul Justiției⁶⁴, Centrul de Medicină Legală de pe lângă Ministerul Sănătății⁶⁵, Centrul Tehnico-Criminalistic și Expertize Judiciare al Inspectoratului General al Poliției al Ministerului Afacerilor Interne⁶⁶, Direcția expertiză a documentelor a Inspectoratului General al Poliției de Frontieră al Ministerului Afacerilor Interne⁶⁷ și Direcția expertiză judiciară din cadrul Centrului Național Anticorupție.

Totodată, legislația națională permite efectuarea expertizelor judiciare nu numai de către experții judiciari din cadrul instituțiilor, dar și de către alți experți judiciari care activează în birouri individuale de expertiză judiciară (BIEJ) sau în birouri asociate de expertiză judiciară (BAEJ). Prin urmare, se poate spune că și birourile sunt subiecți ai expertizei judiciare.

De notat că, în Registrul de stat al birourilor individuale și asociate de expertiză judiciară⁶⁸, sunt înregistrate 10 birouri individuale de expertiză judiciară și un birou asociat de expertiză judiciară.

Astfel, subiecți ai expertizei judiciare pot fi **instituțiile publice de expertiză judiciară și birourile de expertiză judiciară**.

64 HG nr. 1412/2016 https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=96927&lang=ro.

65 HG nr. 58/2010 https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=22194&lang=ro.

66 Ordinul nr. 172/2020 <https://ctcej.politia.md/sites/default/files/document/attachments/ord.%20MAI%20nr.172-20%20REGULAMENT%20CTCEJ.pdf>.

67 HG nr. 1145/2018 <https://www.border.gov.md/directia-expertiza-documentelor>.

68 Registrul de stat al birourilor individuale și asociate de expertiză judiciară. <https://www.justice.gov.md/ro/advanced-page-type/registrul-de-stat-al-expertilor-judiciari>.

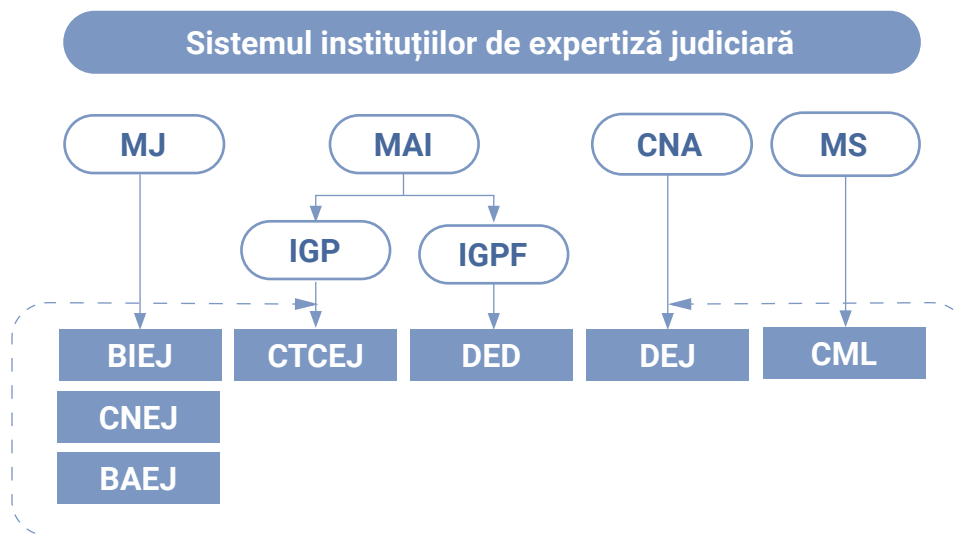


Figura 2. Sistemul instituțiilor publice de expertiză judiciară

Abrevieri utilizate în Figura 2

MAI	Ministerul Afacerilor Interne	CTCEJ	Centrul Tehnico-Criminalistic și Expertize Judiciare
MJ	Ministerul Justiției	CML	Centrul de Medicină Legală
MS	Ministerul Sănătății	DED	Direcția expertiză a documentelor
CNA	Centrul Național Anticorupție	DEJ	Direcția expertiză judiciară
IGP	Inspectoratul General al Poliției	BAEJ	Biroul asociat de expertiză judiciară
IGPF	Inspectoratul General al Poliției de Frontieră	BIEJ	Biroul individual de expertiză judiciară
CNEJ	Centrul Național de Expertize Judiciare		

2.2. Competențele instituțiilor publice de expertiză judiciară

Direcția de bază a activității subiecților expertizei judiciare este cea de organizare și efectuare a expertizelor judiciare și extrajudiciare. Conducătorii instituțiilor/subdiviziunilor de expertiză judiciară au dreptul să organizeze efectuarea de către experții judiciari angajați a expertizelor judiciare/extrajudiciare din toate domeniile și specialitățile, enumerate în HG nr. 194/2017. Cu toate acestea, experții judiciari din cadrul birourilor de expertiză sunt abilitați să efectueze expertize judiciare și extrajudiciare în diverse domenii de specialitate dintre cele enumerate în hotărârea menționată mai sus, cu excepția expertizei bancnotelor și a hârtiilor de valoare.

2.3. Clasificarea expertizelor judiciare

Legea nr. 68/2016 clasifică tipurile de expertiză judiciară conform anumitor criterii⁶⁹, clasificare prevăzută și în CPP⁷⁰. Sub aspect procesual-organizatoric, clasificarea poate fi redată în felul următor:

I. Procesual-organizatoric:

a) expertize **obligatorii** sau expertize **opționale**;

Expertizele obligatorii se dispun și se efectuează conform prevederilor art. 143 din CPP.

Expertizele opționale se dispun conform prevederilor art. 142 din CPP, la decizia organului de urmărire penală, a procurorului, a instanței de judecată (din oficiu) sau la cererea părților în proces, sau în temeiul unei cereri scrise a persoanei fizice ori juridice privind efectuarea expertizei.

- b) **consecutivitatea efectuării expertizei**;
- c) **volumul cercetărilor**;
- d) **numărul de experți participanți la efectuarea expertizei**;
- e) **numărul de domenii științifice aplicate la efectuarea expertizei**.

Criteriile b)-e) pot fi ilustrate schematic în felul următor:



Figura 3. Criteriile de clasificare a expertizelor judiciare, conform Legii nr. 68/2016

⁶⁹ Legea nr. 68/2016, art. 27 – Clasificarea expertizelor judiciare.

⁷⁰ CPP, art. 6, pct. 12¹ - 12⁵ – Termeni și expresii utilizate în prezentul cod.

II. Domenii științifice

În funcție de natura și conținutul faptei, circumstanței, problemei, situației, cauzei sau litigiului ce se examinează, precum și de domeniul de activitate în care se dispune sau se solicită, expertizele judiciare se clasifică în **8 domenii**, ce se împart în **30 de genuri**.

Acestea pot fi reprezentate schematic în felul următor:

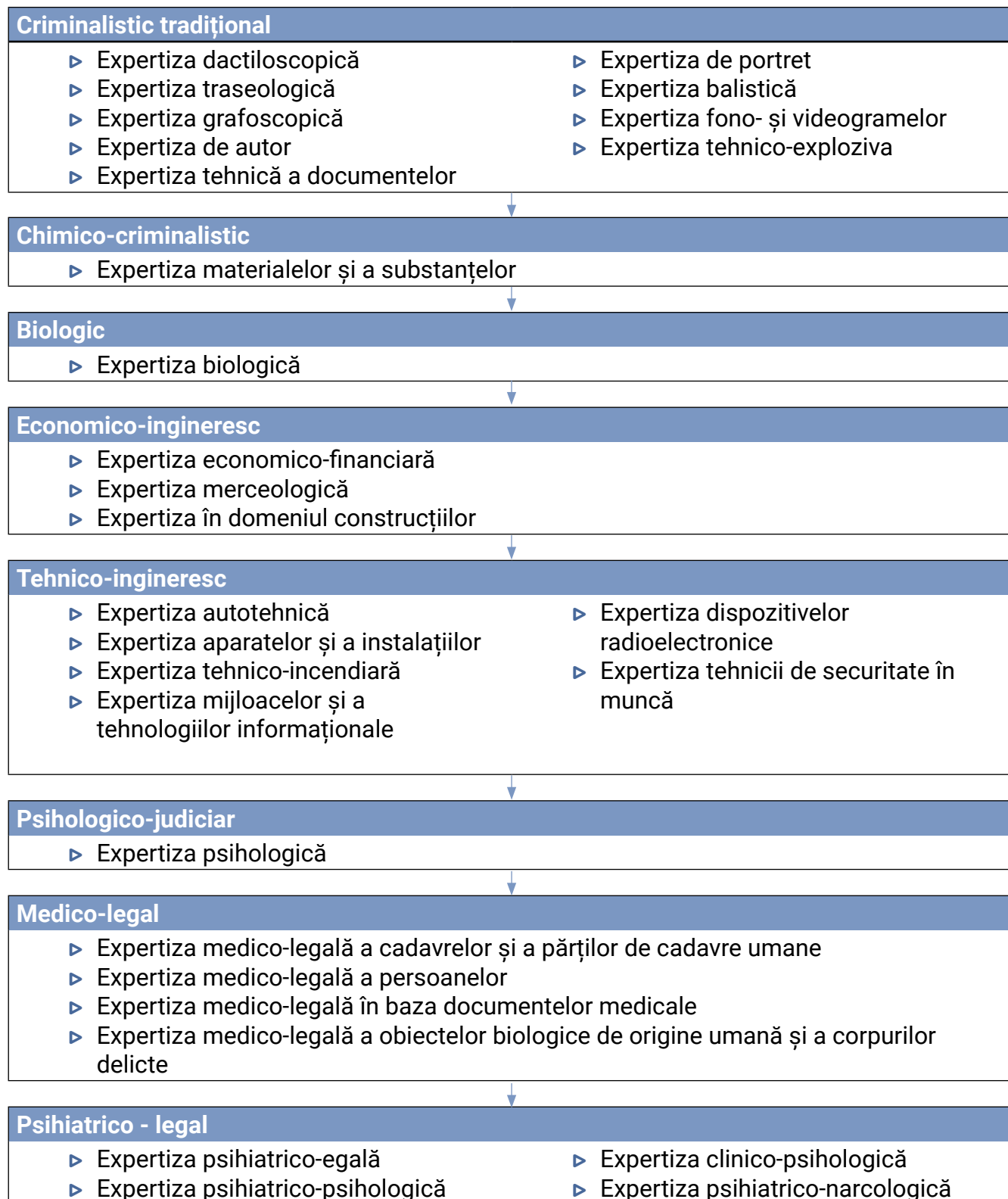


Figura 4. Domeniile și genurile de expertiză judiciară

În mare parte, expertizele sunt facultative, fiind dispuse în cazurile în care ordonatorul consideră că sunt necesare cunoștințe speciale, cu excepția problemelor juridice⁷¹.

Conform normelor procesuale penale, efectuarea expertizei este obligatorie în cazul în care se impune necesitatea constatării⁷²:

- cauzei morții;
- gradului de gravitate și a caracterului vătămărilor integrității corporale;
- stării psihice și fizice a bănuitului, învinuitului, inculpatului – în cazurile în care apar îndoieli cu privire la starea de responsabilitate sau la capacitatea lor de a-și apăra de sine stătător drepturile și interesele legitime în procesul penal;
- stării psihice și fizice a persoanei în privința căreia se reclamă că a comis acte de tortură, tratamente inumane sau degradante;
- vârstei bănuitului, învinuitului, inculpatului sau părții vătămate – în cazurile în care această circumstanță are importanță pentru cauza penală, iar documentele ce confirmă vârsta lipsesc sau prezintă dubii;
- stării psihice sau fizice a părții vătămate, martorului, dacă apar îndoieli în privința capacității lor de a percepe just împrejurările ce au importanță pentru cauza penală și de a face declarații cu privire la ele, dacă aceste declarații ulterior vor fi puse, în mod exclusiv sau în principal, la baza hotărârii în cauza dată.

De asemenea, în cazurile în care prin alte probe nu poate fi stabilit adevărul în cauză, poate fi constatată o situație în care expertiza devine obligatorie⁷³.

Practica judiciară a identificat și alte cazuri în care expertiza devine necesară. Acestea vizează infracțiunile de omor⁷⁴, infracțiunile de natură sexuală⁷⁵, de circulație a drogurilor⁷⁶, privind armele de foc⁷⁷, de încălcare a regulilor de circulație rutieră⁷⁸, de sustragere a bunurilor⁷⁹ ș.a.

71 CPP, art. 88 – Expertul.

72 Ibidem, art. 143 – Cazurile când efectuarea expertizei judiciare este obligatorie.

73 Ibidem.

74 Hotărârea Plenului CSJ „Cu privire la practica judiciară în cauzele penale referitoare la infracțiunile săvârșite prin omor, nr. 11, 24 decembrie 2012.

75 Hotărârea Plenului CSJ „Despre practica judiciară în cauzele din categoria infracțiunilor privind viața sexuală”. nr. 17, 07 noiembrie 2005.

76 Hotărârea Plenului CSJ „Cu privire la practica judiciară de aplicare a legislației penale ce reglementează circulația drogurilor, etnobotanicele sau analoagelor acestora și a precursorilor”, nr. 2 din 26 decembrie 2011 (modificată prin Hotărârea Plenului CSJ nr. 10 din 15.mai 2017).

77 Hotărârea Plenului CSJ „Cu privire la practica judiciară în cauzele penale despre purtarea (portul), păstrarea (deținerea), transportarea, fabricarea, comercializarea ilegală, sustragerea armelor de foc, a munițiilor sau a substanțelor explozive, păstrarea neglijentă a armelor de foc și a munițiilor” nr. 31, din 09 noiembrie 1998.

78 Hotărârea Plenului CSJ „Despre practica judiciară cu privire la aplicarea legislației în cadrul examinării cauzelor penale referitor la încălcarea regulilor de securitate a circulației și de exploatare a mijloacelor de transport” nr. 20 din 08 iulie 1999.

79 Hotărârea Plenului CSJ „Cu privire la practica judiciară în procesele penale despre sustragerea bunurilor” nr. 23 din 28 iunie 2004.

2.4. Jurisprudența CtEDO în materia expertizelor judiciare

CtEDO a pus în discuție problema participării experților la procesele judiciare sub mai multe aspecte.

De fiecare dată, Curtea reiterează că, în materia probelor, admisibilitatea acestora este supusă în primul rând regulilor dreptului intern, fiind de competența instanțelor naționale să dea aprecieri asupra elementelor care rezultă din acestea. Sarcina Curții constă în analiza echității procedurii în ansamblu.

Curtea a menționat că experții acționează în cadrul unei proceduri judiciare controlate de către judecător, care, la rândul său, rămâne responsabil de instrumentarea cauzei și de celeritatea desfășurării procesului⁸⁰. Un expert independent în ceea ce privește întocmirea raportului său rămâne, cu toate acestea, supus controlului autorității judiciare, ținut să asigure buna desfășurare a expertizei⁸¹.

De asemenea, Curtea a remarcat că dreptul la un proces echitabil nu presupune faptul că, în cazul în care opinia expertului desemnat de instanță a fost una de susținere a celor afirmate de acuzare, instanța trebuie să numească, la cererea apărării, un alt expert pentru o nouă expertiză⁸².

Curtea a mai precizat că respectarea contradictorialității, ca și a celorlalte garanții cuprinse în art. 6 par. 1, vizează procedura în fața unui „tribunal”, neputându-se deduce din această prevedere un principiu general și abstract, potrivit căruia, în condițiile desemnării unui expert de către instanță, părțile trebuie să poată asista în toate cazurile la investigațiile acestuia sau să poată analiza toate materialele avute de acesta în vedere.

Este important ca părțile să poată participa de o manieră adecvată la procedura în fața unui „tribunal”⁸³. În unele cazuri, împiedicarea de a participa la efectuarea expertizei în condiții egale cu altă parte poate fi considerată ca o încălcare a art. 6 din Convenție⁸⁴. Simplul drept al apărării de a cere instanței autorizarea altei examinări nu este suficient. Pentru realizarea efectivă a acestui drept, apărarea trebuie să aibă aceeași oportunitate de a-i prezenta expertului probele sale. Acest drept nu este absolut, iar formele în care apărarea poate solicita asistența este variată⁸⁵.

Au existat cazuri când a fost examinată problema imparțialității expertului⁸⁶ sau a contradicțiilor în concluziile expertului⁸⁷, sau a expertizelor repetate⁸⁸.

Unul dintre cazurile examinate de Curte, care viza Republica Moldova, a ținut de imixtiuni în activitatea expertului. Curtea a atras atenția asupra declarațiilor expertului medico-legal referitoare la prezența unui angajat al poliției în timpul examinării medicale a reclamantului.

Curtea a notat că prezența angajatului poliției în timpul efectuării expertizei medico-legale a subminat, din frica de a fi maltratat repetat, orice încercare a reclamantului de a arăta expertului judiciar vătămrile corporale. Or, având în vedere starea generală de nesiguranță în diverse

80 CtEDO, *Ridi c. Italiei*, nr. 11911/85, § 17, 27 februarie 1992.

81 CtEDO, *Versini c. Franței*, nr. 496/98, § 29, 10 iulie 2001.

82 CtEDO, *Brandstetter c. Austriei*, nr. 11170/84, 12876/87, 13468/87, § 46, 28 august 1991.

83 CtEDO, *Mantovanelli c. Franței*, nr. 21497/93, §§ 33-34, 18 martie 1997.

84 CtEDO, *Cottin c. Belgiei*, nr. 48386/99, § 32, 02 iunie 2005.

85 CtEDO, *Hodorkovski și Lebedev c. Rusiei*, nr. 11082/06 și 13772/05, § 731, 25 iulie 2013.

86 CtEDO, *Bonisch c. Austriei*, nr. 8658/79, §§ 32, 33, 06 mai 1985.

87 CtEDO, *G.B. c. Franței*, nr. 44069/98, §§ 68-69, 02 octombrie 2001.

88 CtEDO, *Parris c. Ciprului*, nr. 56354/00, 04 iulie 2002.

locuri de detenție în urma dezordinilor în masă din 7 aprilie 2009, frica reclamantului a fost una fondată⁸⁹.

Într-un alt caz, unde a fost pus în discuție și faptul că expertul s-a contrazis pe sine însuși, Curtea a notat că expertul a făcut parte din prima comisie de medici legiști, care, după ce au examinat corpul victimei, au ajuns la o concluzie privind ora posibilă la care a fost cauzat omorul. Doi ani mai târziu, din motive cunoscute doar de el, expertul și-a exprimat în fața Curții de Apel o opinie care a înclinat în cu totul altă parte balanța acuzațiilor aduse împotriva celor trei polițiști. Acest lucru a dus la constatarea de către Curte a faptului că autoritățile nu au efectuat o investigație efectivă a circumstanțelor în care a avut loc moartea persoanei. Astfel, Curtea a conchis că a fost încălcat art. 2 din Convenție, atât sub aspectul fondului, cât și al procedurii⁹⁰.

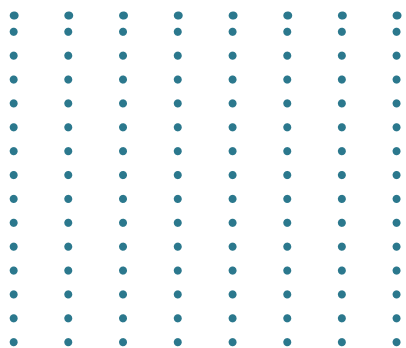
89 CtEDO, *Buhaniuc c. Republicii Moldova*, nr. 56074/10, § 39, 28 ianuarie 2014.

90 CtEDO, *Ghimp și alții c. Republicii Moldova*, nr. 32520/09, §§ 54-55, 30 octombrie 2012.



CAPITOLUL 3

EFFECTUAREA EXPERTIZEI JUDICIARE



3.1. Generalități

Expertiza judiciară/extrajudiciară se efectuează ținându-se cont de principiul legalității, al respectării drepturilor și libertăților persoanei, al independenței expertului, al obiectivității și plenitudinii cercetărilor, al păstrării secretului profesional, al imparțialității și echității.

Expertiza se dispune în condițiile CPC, CPP și CC⁹¹ în cazurile în care pentru constatarea, clarificarea sau evaluarea circumstanțelor ce pot avea importanță probatorie pentru cauză sunt necesare cunoștințe specializate în domeniile științei, tehnicii, artei, meșteșugului sau în alte domenii.

Expertiza se efectuează de către expertul judiciar înscris în Registrul de stat al experților judiciari sau, după caz, de către o persoană competentă în specializarea solicitată pentru efectuarea expertizei, recunoscută ad-hoc în condițiile legii.

Cercetările și investigațiile în cadrul expertizei se efectuează în laboratoare autorizate, în corespundere cu genul/specialitatea de expertiză efectuată. În cazuri particulare, expertiza judiciară poate fi efectuată și la locul aflării obiectului expertizei ce urmează a fi examinat, în condițiile legislației în vigoare.

3.2. Condițiile de efectuare a expertizei

3.2.1. Termenul de efectuare a expertizei

Termenul de efectuare a expertizei se încadrează în noțiunea mai largă de „termen rezonabil”, prevăzută de art. 6 din CEDO.

În mod firesc, la stabilirea termenului se ia în considerație gradul de complexitate, normativele stabilite în dreptul muncii și termenul solicitat de ordonatorul expertizei.

În funcție de instituția care urmează să efectueze expertiza, termenul de efectuare se stabilește de către conducătorul instituției publice de expertiză judiciară sau, în cazul expertului judiciar care își desfășoară activitatea în cadrul unui birou de expertiză judiciară, de către expertul judiciar. În funcție de caz, termenul poate fi prelungit la cererea expertului⁹².

3.2.2. Interacțiunea expertului cu ordonatorul expertizei

În cadrul procesului penal, civil sau contravențional se stabilesc anumite raporturi între expert și subiecții procesuali. Ordonator al expertizei judiciare este organul de urmărire penală, instanța de judecată sau un alt participant la un proces derulat conform legislației de procedură civilă, penală sau contravențională, care are dreptul de a dispune sau de a solicita în mod independent efectuarea unei expertize judiciare⁹³.

⁹¹ Legea nr. 68/2016, art. 2 – Noțiuni.

⁹² *Ibidem*, art. 13 – Termenul de efectuare a expertizei judiciare.

⁹³ *Ibidem*, art. 2 – Noțiuni.

Posedarea unor asemenea cunoștințe specializate de către persoana care efectuează urmărirea penală sau de către judecător nu exclude necesitatea dispunerii expertizei judiciare⁹⁴. În cadrul procesului penal, părțile sunt în drept, prin intermediul organului de urmărire penală, al procurorului sau al instanței de judecată, să înainteze, din inițiativă proprie și pe cont propriu, instituției publice de expertiză judiciară/biroului de expertiză judiciară o cerere privind efectuarea expertizei judiciare pentru constatarea circumstanțelor care, în opinia lor, vor putea fi utilizate la apărarea intereselor lor.

În primul caz, organul de urmărire penală, procurorul sau instanța de judecată este obligată să remită instituției publice de expertiză judiciară/biroului de expertiză judiciară materialele necesare pentru efectuarea expertizei judiciare⁹⁵.

Expertiza se dispune prin ordonanța organului de urmărire penală sau a procurorului ori prin încheierea instanței de judecată, fiind obligatorie pentru instituția sau persoana care urmează să efectueze expertize judiciare⁹⁶.

Potrivit normelor procesuale penale, expertiza poate fi efectuată în cadrul instituției de expertiză sau în afara instituției. În primul caz, ordonatorul îi expediază conducătorului instituției de expertiză judiciară actul de dispunere a efectuării expertizei judiciare, obiectele și materialele respective, iar în caz de necesitate – și materialele cauzei penale. Expertiza judiciară se efectuează de către expertul instituției indicat în ordonanță sau în încheiere. Dacă nu este indicat un expert concret, conducătorul instituției numește un expert anume, îi explică drepturile și obligațiile lui, și îl previne cu privire la o eventuală răspundere penală, organizează efectuarea expertizei judiciare, asigură păstrarea obiectelor prezentate pentru investigații, fixează termenele efectuării expertizei judiciare⁹⁷.

În cazul al doilea, când expertiza se efectuează în afara instituției de expertiză judiciară, ordonatorul invită expertul și îi înmânează ordonanța sau încheierea prin care se dispune expertiza judiciară, îi explică drepturile și obligațiile, și îl previne cu privire la răspunderea pentru prezentarea cu bună știință a unor concluzii false⁹⁸.

Potrivit normelor procesuale civile, expertiza se efectuează în incinta instanței judecătorești sau în altă parte, în funcție de caracterul cercetării sau de circumstanțele care fac dificilă ori chiar imposibilă aducerea obiectului cercetării în fața instanței. Părțile și alți participanți la proces au dreptul să asiste la efectuarea expertizei, cu excepția cazurilor în care prezența lor nu este obligatorie sau ar putea împiedica activitatea experților.

Pentru efectuarea expertizei la fața locului este obligatorie citarea părților și a altor participanți la proces interesați, aceștia fiind obligați să-i dea expertului explicații în legătură cu obiectul expertizei⁹⁹.

3.2.3. Efectuarea expertizei în cadrul instituției de expertiză judiciară

La efectuarea expertizei în cadrul instituției de expertiză, organul de urmărire penală, procurorul sau instanța de judecată îi expediază conducătorului instituției de expertiză judiciară actul de dispunere a expertizei judiciare, obiectele și materialele respective, iar în caz de necesitate, și materialele cauzei penale. Expertiza se efectuează de către expertul instituției indicat în

94 CPP, art. 142 – Temeiurile pentru dispunerea și efectuarea expertizei judiciare.

95 Ibidem.

96 Ibidem, art. 144 – Procedura de dispunere a efectuării expertizei judiciare.

97 Ibidem, art. 149 – Efectuarea expertizei judiciare în instituția de expertiză judiciară.

98 CPP, art. 150 – Efectuarea expertizei judiciare în afara instituției de expertiză judiciară.

99 CPC, art. 155 – Procedura de efectuare a expertizei.

ordonanță sau încheiere. Dacă nu este indicat un expert concret, conducătorul instituției de expertiză judiciară numește expertul, comunicând acest lucru organului care a dispus expertiza judiciară.

Dacă expertiza judiciară se efectuează din inițiativa și pe contul părților, ele îi prezintă conducătorului instituției de expertiză judiciară lista întrebărilor, obiectele și materialele pentru a efectua investigații. Părțile pot indica, în cererea de solicitare a efectuării expertizei judiciare, numele și prenumele expertului.

Conducătorul instituției de expertiză judiciară îi explică expertului drepturile și obligațiile lui și îl previne referitor la răspunderea pentru prezentarea cu bună știință a unor concluzii false. De asemenea, acesta organizează efectuarea expertizei judiciare, asigură păstrarea obiectelor prezentate pentru investigații, fixează termenele efectuării expertizei judiciare¹⁰⁰.

3.2.4. Efectuarea expertizei în afara instituției de expertiză judiciară

În cadrul proceselor penale și civile, există similitudini între modurile de efectuare a expertizei. Dacă expertiza judiciară se efectuează în afara instituției de expertiză judiciară, în cadrul procesului penal, organul de urmărire penală, procurorul sau instanța de judecată, după întocmirea ordonanței sau a încheierii prin care se dispune expertiza judiciară, invită persoana desemnată pentru efectuarea acesteia, pentru a se informa cu privire la competența ei și a constata în ce relații se află această persoană cu bănuitul, cu învinuitul, cu inculpatul, cu partea vătămată și cu alte părți, pentru a se convinge că nu există temeiuri pentru recuzarea acesteia.

Organul care a dispus expertiza judiciară îi înmânează expertului ordonanța sau încheierea prin care se dispune expertiza judiciară, îi explică drepturile și obligațiile prevăzute la art. 88 din CPP și îl previne referitor la răspunderea pentru prezentarea cu bună știință a unor concluzii false, conform art. 312 din CP. Acest fapt se consemnează în ordonanța sau în încheierea prin care s-a dispus expertiza judiciară și se confirmă prin semnătura expertului. În același mod se fixează declarațiile și cererile expertului. În ceea ce privește respingerea cererii expertului, organul care a dispus expertiza judiciară întocmește o ordonanță sau o încheiere motivată¹⁰¹.

Similar procedurii penale, în cadrul procedurii civile, expertiza judiciară se efectuează de către un expert judiciar înscris în Registrul de stat al experților judiciari. În cazul în care în Registrul de stat al experților judiciari nu sunt înscrise experți de specializarea necesară sau în cazul în care nu poate fi numit un alt expert judiciar din motive de incompatibilitate, în calitate de expert judiciar poate fi recunoscută ad-hoc o persoană competentă în specializarea solicitată pentru efectuarea expertizei judiciare.

Părțile aleg, de comun acord, expertul sau instituția de expertiză care urmează să fie desemnată de instanță pentru efectuarea expertizei. În lipsa acordului părților, instanța desemnează expertul sau instituția care urmează să o efectueze. Dacă în încheierea privind efectuarea expertizei judiciare este indicată doar instituția care urmează să efectueze expertiza, conducătorul instituției în cauză numește expertul și informează în acest sens instanța care a dispus expertiza. Aceste reguli se aplică și la desemnarea experților pentru efectuarea expertizei în cadrul unei comisii de expertiză sau pentru efectuarea unei expertize complexe¹⁰².

100 CPP, art. 149 – Efectuarea expertizei judiciare în instituția de expertiză judiciară.

101 Ibidem. art. 150 – Efectuarea expertizei judiciare în afara instituției de expertiză judiciară.

102 CPC, art. 149 – Desemnarea expertului.

Expertul este obligat să prezinte instanței judecătorești explicații ori de câte ori i se cere. El poate da explicații în scris, prezentându-se personal la ședință la ora, data și locul citării, sau poate comunica cu instanța și cu participanții la proces prin videoconferință¹⁰³.

3.2.5. Asigurarea logistică

În cazul în care se impune necesitatea efectuării unor cercetări și investigații la fața locului sau la locul aflării obiectului ce urmează a fi examinat, ordonatorul expertizei sau solicitantul acesteia îi asigură expertului judiciar deplasarea spre obiectul cercetării și înapoi, accesul liber la obiectul respectiv, precum și condiții de lucru optime¹⁰⁴.

În procedura penală, ordonatorul este obligat să asigure prezentarea la expert a bănuțului, a învinutului, a inculpatului, a părții vătămăte, a martorului, dacă apare necesitatea de a efectua cercetarea lor corporală sau de a examina starea lor psihică ori dacă prezența lor este necesară la efectuarea expertizei judiciare¹⁰⁵.

În procedura civilă, expertul este în drept, în măsura stabilită de instanța judecătorească, să consulte părțile în problemele de efectuare a expertizei, să nu întreprindă, fără încuviințarea instanței care a dispus efectuarea expertizei, cercetări care să distrugă total sau parțial obiectul cercetării ori care să schimbe calitatea sau însușirea lui¹⁰⁶.

3.2.6. Acțiunile premergătoare efectuării expertizei

Ordonatorul informează în scris părțile referitor la obiectul expertizei judiciare și întrebările la care trebuie să răspundă expertul, dreptul de a face observații referitoare la aceste întrebări și de a cere modificarea sau completarea lor, precum și dreptul de a cere numirea unui expert recomandat de fiecare dintre ele, pentru participarea la efectuarea expertizei judiciare.

După examinarea obiecțiilor și a cererilor înaintate de către părți, ordonatorul îl informează pe expertul judiciar cu privire la noile circumstanțe ce implică efectuarea expertizei judiciare¹⁰⁷.

3.2.7. Actul de dispunere a expertizei

Un element obligatoriu care condiționează efectuarea expertizei este actul ordonatorului prin care se dispune expertiza. Normele procesuale civile și cele procesuale penale stabilesc în mod clar forma și conținutul actului privind efectuarea expertizei.

În procedura civilă, încheierea judecătorească privind efectuarea expertizei conține: denumirea instanței care a dispus efectuarea expertizei, data emiterii dispoziției, numele și prenumele sau denumirea părților, cauza care se examinează, denumirea expertizei, faptele pentru a căror elucidare se efectuează expertiza, întrebările puse expertului, numele expertului sau denumirea instituției căreia i se încredințează expertiza, materialele în litigiu și cele trimise la expertiză judiciară pentru comparație, alte date privind efectuarea expertizei judiciare, cine achită costul expertizei judiciare, alte date prevăzute de lege. În încheiere se indică, de asemenea, faptul că expertul este somat de instanța judecătorească sau de șeful instituției de

103 CPC, art. 154 – Drepturile și obligațiile expertului.

104 Legea nr. 68/2016, art. 14 – Locul și condițiile efectuării expertizei judiciare.

105 CPP, art. 150 – Efectuarea expertizei judiciare în afara instituției de expertiză judiciară.

106 CPC, art. 154 – Drepturile și obligațiile expertului.

107 CPP, art. 145 – Acțiuni premergătoare efectuării expertizei judiciare.

expertiză (dacă expertul este numit de conducătorul acestei instituții) de răspunderea penală în cazul prezentării cu bună știință a unui raport de expertiză fals¹⁰⁸.

În procedura penală, în virtutea particularităților acesteia, există două categorii de acte prin care se dispune expertiza judiciară. La faza de urmărire penală, expertiza se dispune prin ordonanța organului de urmărire penală sau a procurorului, iar la faza de judecare a cauzei – prin încheierea instanței¹⁰⁹, acestea adoptându-se sub formă de documente separate și fiind semnate de către judecător¹¹⁰. Conținutul actelor este similar, în acestea indicându-se: cine a inițiat dispunerea expertizei judiciare; temeiurile pentru care se dispune expertiza judiciară; obiectele, documentele și alte materiale prezentate expertului cu mențiunea când și în ce împrejurări au fost descoperite și ridicate; întrebările formulate expertului; denumirea instituției de expertiză judiciară sau, după caz, numele și prenumele expertului căruia i se pune în sarcină efectuarea expertizei judiciare¹¹¹. Actele sunt obligatorii pentru instituția sau persoana care urmează să efectueze expertiza judiciară. În actul de dispunere a expertizei obiectele expertizei judiciare trebuie să fie delimitate: în privința cărora înaintate întrebări cât și cele de referință. Ordonatorul expertizei judiciare trebuie să asigure expertului judiciar accesul la aceste obiecte, conform art. 14 din L 68/2016.

3.2.8. Accesul expertului la materialele dosarului

În scopul realizării unei expertize obiective, expertul are dreptul de acces la materialele dosarului, inclusiv dreptul de a cere ordonatorului expertizei materiale suplimentare necesare pentru întocmirea raportului de expertiză, precum și explicații cu privire la anumite fapte ori împrejurări ale cauzei, necesare pentru efectuarea expertizei sau dreptul de a asista, cu permisiunea ordonatorului expertizei judiciare, la efectuarea acțiunilor de procedură și de înaintare a demersurilor referitoare la obiectul expertizei¹¹².

Totodată, în cadrul urmăririi penale, ordonatorul este obligat să asigure prezentarea la expert a bănuțului, a învinutului, a inculpatului, a părții vătămăte, a martorului, dacă apare necesitatea de a efectua cercetarea lor corporală sau de a examina starea lor psihică ori prezența lor este necesară la efectuarea expertizei judiciare¹¹³.

3.2.9. Asigurarea confidențialității

Normele procesuale îl obligă pe expert să nu divulge circumstanțele și datele care i-au devenit cunoscute în urma efectuării expertizei judiciare sau în urma participării la ședința de judecată închisă, inclusiv circumstanțele referitoare la inviolabilitatea vieții private, de familie, cele care constituie secret de stat, secret comercial sau alte informații oficiale cu accesibilitate limitată¹¹⁴, precum și cele ce constituie secret de serviciu sau un alt secret ocrotit de lege¹¹⁵. De asemenea, expertul este obligat să păstreze confidențialitatea urmăririi penale, dacă persoana care efectuează urmărirea penală îi cere acest lucru. În asemenea cazuri, expertul este prevenit și depune o declarație, în scris, că a fost prevenit cu privire la răspunderea pe care o va purta, conform art. 315 din CP¹¹⁶.

108 CPC, art. 153 – Cuprinsul încheierii privind efectuarea expertizei.

109 CPP, art. 144 – Procedura de dispunere a efectuării expertizei judiciare.

110 Ibidem, art. 342 – Încheierile instanței judecătorești.

111 Ibidem, art. 144 – Procedura de dispunere a efectuării expertizei judiciare.

112 Legea nr. 68/2016, art. 51 – Drepturile expertului judiciar.

113 CPP, art. 150 – Efectuarea expertizei judiciare în afara instituției de expertiză judiciară.

114 Ibidem, art. 88 – Expertul.

115 CPC, art. 154 – Drepturile și obligațiile expertului.

116 CPP, art. 212 – Confidențialitatea urmăririi penale.

3.2.10. Participarea altor persoane la efectuarea expertizei

La efectuarea expertizei pot participa și alte persoane, dacă acest lucru este necesar din perspectiva garantării drepturilor lor. Totuși, participarea altor persoane nu trebuie să afecteze calitatea și obiectivitatea raportului de expertiză.

Legea nr. 68/2016 admite că la examinarea persoanei supuse expertizei pot fi prezente persoanele care au acest drept, conform legislației procedurale. Prezența altor persoane la efectuarea expertizei este permisă doar cu consimțământul persoanei examinate și cu acordul în scris al ordonatorului expertizei. Prezența reprezentantului legal al persoanei supuse expertizei ori a apărătorului său nu este permisă:

- la întocmirea raportului de expertiză;
- în timpul consultării experților, la efectuarea expertizei în comisie sau a expertizei complexe;
- la efectuarea cercetărilor, dacă prezența sa nu este necesară în virtutea naturii cercetărilor sau dacă aceasta poate împiedica efectuarea lor¹¹⁷.

3.2.11. Refuzul de a efectua expertiza și de a formula concluzii

În unele cazuri, expertul judiciar este în drept să refuze efectuarea expertizei. Acest drept îi este acordat în conformitate cu art. 52 alin.(1) lit. k), cu art. 53 din Legea nr. 68/2016 și cu art. 154 alin. 1) din CPC.

Conform normelor menționate, expertul judiciar poate să refuze efectuarea expertizei judiciare (să se abțină de la raportare) în cazul în care:

- a fost încălcată procedura de dispunere a expertizei judiciare;
- întrebările adresate spre soluționare depășesc sfera competențelor sale speciale;
- s-a constatat că realizările științei și tehnicii nu permit soluționarea lor;
- materialele prezentate pentru efectuarea expertizei sunt insuficiente;
- expertul judiciar nu dispune de condiții, metode și proceduri aprobate, nici de mijloacele tehnice necesare pentru efectuarea cercetărilor;
- există un pericol pentru viața sau sănătatea expertului judiciar, care depășește limitele riscului profesional;
- nu este asigurat accesul liber la obiectul expertizei sau nu există condițiile necesare pentru efectuarea expertizei;
- nu a fost achitată taxa pentru serviciile de efectuare a expertizei;
- nu există niciunul dintre temeiurile prevăzute la art. 29 alin. (3) din Legea nr. 68/2016 pentru a dispune o expertiză judiciară repetată¹¹⁸, nici dintre temeiurile prevăzute la art. 31 alin. (1) din aceeași lege, pentru a dispune o expertiză suplimentară¹¹⁹.

¹¹⁷ Legea nr. 68/2016, art. 25 – Prezența altor participanți la procesul judiciar la examinarea persoanei supuse expertizei.

¹¹⁸ Legea nr. 68/2016, art. 29 alin. (3) – Expertiza repetată.

¹¹⁹ Legea nr. 68/2016, art. 31 alin. (1) – Expertiza suplimentară.

În cazul existenței unuia dintre motivele menționate, expertul judiciar informează, în scris, ordonatorul expertizei în ceea ce privește refuzul efectuării expertizei judiciare, motivele care au stat la baza refuzului și necesitatea ridicării de către el a materialelor prezentate pentru efectuarea expertizei.

În cazul în care expertul judiciar poate soluționa doar unele dintre întrebările înaintate de către ordonator, acesta refuză formularea concluziilor în privința celor care nu pot fi soluționate. Refuzul de a formula concluzii la unele întrebări înaintate de ordonator, precum și motivul refuzului se indică în raportul de expertiză judiciară.

Mai mult, în conformitate cu art. 88 alin. 3, pct. 2 din CPP, expertul este obligat să refuze să facă concluzii dacă întrebarea pusă depășește cadrul cunoștințelor lui de specialitate sau dacă materialele ce i s-au pus la dispoziție nu sunt suficiente pentru prezentarea concluziilor, notificând în scris, cu privire la acest fapt, organul sau instanța care a dispus expertiza judiciară, cu indicarea motivelor respective.

3.3. Efectuarea expertizei judiciare

3.3.1. Acțiunile premergătoare efectuării expertizei în cadrul instituției de expertiză judiciară

La primirea în lucru a încheierii/ordonanței de dispunere a expertizei judiciare cu toate materialele și obiectele expertizei, expertul judiciar efectuează următoarele acțiuni:

- primește toate materialele expertizei de la persoana competentă (conducătorul instituției de expertiză judiciară, șeful laboratorului, secretariat): actul de dispunere a expertizei judiciare, cu scrisoarea de expediere, obiectele expertizei, materialele prezentate pentru comparație, după caz, materialele dosarului civil, dosarului penal/contravențional etc.;
- organizează evidența materialelor parvenite în lucru;
- studiază actul de dispunere a expertizei judiciare, materialele prezentate și întocmește corespondența necesară (informarea privind numirea expertului/comisiei de experți, necorespunderea obiectelor indicate în actul de dispunere etc.);
- analizează posibilitatea ca cerințele ordonatorului să fie soluționate în întregime și în termenul stabilit;
- studiază informațiile privind circumstanțele cazului cercetat, descrise în actul de dispunere și în alte materiale pe caz (proces-verbale și/sau alte documente), stabilește circumstanțele ridicării probelor, materialelor și obiectelor;
- stabilește existența discrepanțelor între cerințele ordonatorului și cerințele legale;
- determină gradul de complexitate a expertizei, volumul de lucru ce urmează a fi efectuat și stabilește cuantumul taxei pentru efectuarea expertizei (compensarea și alte cheltuieli etc.), în conformitate cu tarifele stabilite de HG nr. 194/2017 pentru aprobarea tarifelor la serviciile de expertiză judiciară și extrajudiciară. În cazul în care nu este posibilă stabilirea volumului de lucru și a complexității expertizei la etapa inițială, respectiv, nu se poate identifica costul exact al acesteia, se informează ordonatorul (cu sau fără

indicarea plății estimate), cu mențiunea că la finalizarea lucrărilor se va preciza costul serviciilor expertului judiciar;

- ia măsuri de precauție pentru evitarea deteriorării, contaminării/intercontaminării, pierderii sau distrugerii obiectelor în timpul manipulării;
- îl informează pe pe consucătorul instituției publice de expertiză judiciară cu privire la volumul de lucru pe caz, necesitatea de atragere a altui/altor expert/experti judiciari, satisfacerea/nesatisfacerea demersului/demersurilor, precum și la posibilitatea efectuării expertizei în termenele stabilite. Conducătorul instituției publice de expertiză judiciară are dreptul să restituie motivat, fără executare, actul de dispunere a expertizei judiciare, obiectele și materialele din dosar care urmează a fi examinate dacă instituția pe care o conduce nu dispune de experți judiciari specializați în domeniu, de o bază tehnico-materială sau de condiții speciale necesare pentru efectuarea cercetărilor ori dacă întrebările formulate spre examinare depășesc competența experților judiciari din cadrul instituției.¹²⁰

Alte acțiuni premergătoare ale expertului sunt descrise la etapa 3.3.4. *Examinarea prealabilă sau etapa pregătitoare.*

Expertul se autorecuza, în conformitate cu prevederile legii, dacă există circumstanțe care nu-i permit participarea în calitate de expert pe cauza civilă, penală, contravențională, în cadrul căreia urmează a fi efectuată expertiza judiciară.

3.3.2. Metodele de cercetare aplicate la efectuarea expertizelor judiciare

Metodele de cercetare aplicate la efectuarea expertizelor judiciare sunt:

- **generale:** vizuală, observație, raționament inductiv (de la particular la general) și raționament deductiv (de la general la particular), analogie, abstractizare, generalizare, sistematizare, analiză, sinteză, principii ale gândirii logice etc.;
- **științifice:** măsurare, descriere, experiment, comparație, modelare, metodă axiomatică, reconstrucție, metodă sistemică etc.;
- **speciale:** matematice, topografice, morfologice, optice, microscopice, efectele luminii, spectrale, fotografice, fizice, chimice, biologice, matematico-statistice etc.

La efectuarea expertizelor judiciare, expertul utilizează atât mijloace tehnice generale, folosite în mod curent, cât și mijloace tehnice speciale (lupă, microscop, aparat de fotografiat, lampă cu raze ultraviolete sau infraroșii, surse de iluminat, riglă, ruletă, raportor, compas, cântar, dinamometru, spectrometru în diapazonul vizibil, ultraviolet și infraroșu, cromatograf, comparator videospectral, analizator spectral etc.).

La efectuarea expertizelor judiciare:

- expertul aplică prioritar metode nedistructive de examinare a obiectelor/urmelor, adică metode ce permit examinarea obiectelor/urmelor și determinarea caracteristicilor acestora fără modificarea lor;
- expertul nu distruge obiectele examinate și nu le modifică substanțial caracteristicile fără consimțământul scris al ordonatorului expertizei;
- expertul poate modifica consecutivitatea fazelor experimentului și examinării

¹²⁰ Legea nr. 86/2016 art. 17 - Drepturile conducătorului instituției publice de expertiză judiciară la organizarea și efectuarea expertizei judiciare.

comparative, acestea fiind chiar exceptate, scoase din regula generală, în funcție de tipul problemelor înaintate spre examinare;

- expertul alege consecutivitatea aplicării metodelor și mijloacelor tehnice de cercetare le determină nemijlocit expertul, în limitele metodicilor-tip și/sau a raționamentului logic. Orice deviere de la recomandările metodicilor trebuie explicată în raportul de expertiză, prin argumente logice;
- expertul începe orice examinare de la general spre particular, aplicându-se inițial metode nedistructive, apoi parțial distructive, după care distructive, în strictă corespundere cu legislația în vigoare;
- expertul este obligat să respecte trasabilitatea cercetărilor.

3.3.3. Etapele cercetării

Procesul de cercetare în domeniul expertizelor judiciare constă din etape realizate succesiv, care au propriile sarcini, tehnici și metode de implementare, prin acestea efectuându-se un șir de operații și acțiuni.

Literatura de specialitate, precum și normele legale, conturează 2 etape mari în procesul de expertiză, cu o consecutivitate strictă în desfășurare:

Inițial sunt executate examinările asupra obiectelor și, în final se perfectează rezultatele acestor examinări.

În toate tipurile și specialitățile de expertiză, etapele enunțate sunt aplicabile tuturor genurilor și specialităților de expertiză judiciară, deși în literatură găsim și divizări, cu următoarele etape:

- examinarea prealabilă sau etapa pregătitoare;
- examinarea separată (intrinsecă) a obiectelor;
- experimentul de expertiză;
- examinarea comparativă;
- evaluarea rezultatelor cercetărilor în vederea formulării concluziilor (sau sintetizarea);
- formularea concluziilor;
- întocmirea raportului de expertiză judiciară.

Pentru unele genuri/specialități de expertiză judiciară poate fi aplicabil experimentul de expertiză, care este descris în p. 3.3.6.

Procesul este reprezentat schematic în **Figura 5**.

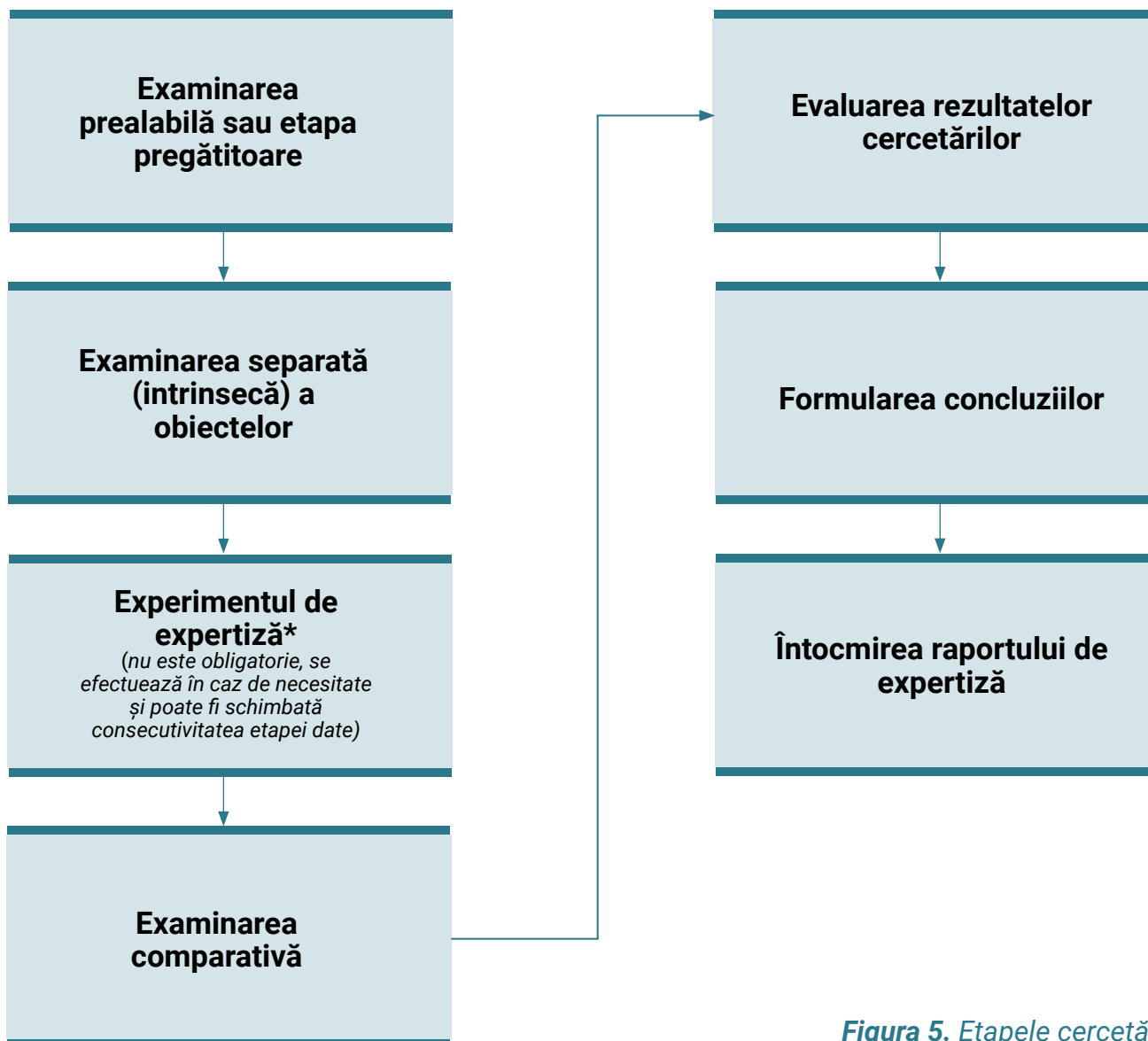


Figura 5. Etapele cercetării

3.3.4. Examinarea prealabilă sau etapa pregătitoare

Examinarea prealabilă sau etapa pregătitoare este faza preliminară în cadrul căreia expertul efectuează o serie de verificări și activități de pregătire pentru efectuarea cercetărilor.

Obiectivele etapei:

- familiarizarea cu obiectul și materialele expertizei;
- aprecierea competențelor;
- determinarea sarcinilor de bază ce îi revin expertului din actul de dispunere a expertizei;
- stabilirea cadrului legal și organizatoric al activităților pe care urmează să le desfășoare expertul;
- verificarea ambalajelor, a corespunderii obiectelor puse la dispoziție cu cele enumerate în actul de dispunere;
- stabilirea sarcinilor expertizei;

- verificarea corectitudinii formulării întrebărilor;
- conlucrarea cu ordonatorul expertizei în scopul înlăturării eventualelor inexactități;
- stabilirea unui plan de acțiuni în vederea identificării posibilităților laboratorului;
- pregătirea mijloacelor tehnice pentru examinare;
- determinarea consecutivității aplicării metodelor și mijloacelor tehnice.

În calea spre soluționarea obiectivelor, expertul:

- studiază actul de dispunere a expertizei și lista obiectelor și materialelor prezentate pentru expertiză;
- clarifică sarcinile care stau în fața sa; la necesitate solicită concretizarea întrebărilor (sarcinilor) înaintate lui;
- după caz, face cunoștință cu materialele dosarului, cu circumstanțele cauzei; examinează condițiile în care au fost depistate, fixate și ridicate obiectele prezentate pentru examinare;
- verifică integritatea ambalajului/obiectelor prezentate, pentru constatarea eventualei violări sau substituirii a obiectelor ce urmează a fi examinate, și fotografiază ambalajul/obiectul;
- deschide ambalajele și stabilește concordanța dintre datele din actul de dispunere a expertizei și obiectele prezentate nemijlocit pentru expertiză;
- verifică dacă obiectele nu au suferit modificări ori deteriorări în timpul transportării, prin examinare vizuală, cu mijloace optice și de iluminare, respectând strict măsurile pentru a exclude deteriorarea urmelor, modificarea obiectelor, contaminarea lor;
- stabilește corespunderea materialului din punct de vedere calitativ și cantitativ, dacă a fost păstrat și expeditat în condiții corespunzătoare;
- în cazul necorespunderii numărului de obiecte prezentate, expertul procedează la formarea comisiei de experți, care fixează neajunsurile într-un proces-verbal și le expediază pentru înștiințare ordonatorului, ca acesta să decidă în vederea acțiunilor ulterioare ale expertului;
- stabilește dacă materialele de comparație îndeplinesc cerințele necesare pentru efectuarea examenului comparativ, dacă sunt valabile pentru examinare;
- stabilește necesitatea solicitării materialelor și informațiilor suplimentare. În cazul insuficienței materialelor puse la dispoziție, expertul, prin adresare scrisă, solicită ordonatorului furnizarea lor, suspendând efectuarea expertizei până la prezentarea materialelor necesare și suficiente;
- stabilește cadrul organizatoric al activităților pe care urmează să le desfășoare;
- elaborează anumite ipoteze de lucru, le apreciază din punctul de vedere al viabilității;
- decide, în baza materialelor puse la dispoziție, care metode și mijloace tehnice le va folosi la examinare și le pregătește;
- fixează starea ambalajelor, a obiectelor, a sectoarelor separate ale obiectelor cu mijloace de fotografiat;
- la necesitate, solicită ordonatorului expertizei acordul de efectuare a examinării cu o posibilă distrugere parțială sau deplină a obiectelor sau cu modificarea lor;

- în caz de necesitate, prin intermediul șefului nemijlocit, solicită asistența sau avizul unor specialiști din alte domenii;
- determină schema de cercetări și consecutivitatea acțiunilor expertului pentru efectuarea expertizei;
- identifică procedurile de specialitate și metodele necesare executării expertizei etc.

3.3.5. Examinarea separată (intrinsecă) a obiectelor

Obiectivul etapei de examinare separată (intrinsecă) a obiectelor este separarea obiectelor și examinarea minuțioasă a fiecăruia în parte, în scopul stabilirii proprietăților acestora, a indicilor generali și particulari.

Examinarea separată constă în studierea multilaterală și completă a proprietăților și caracteristicilor fiecărui obiect cercetat în parte, a fenomenelor și proceselor în mod separat.

La această etapă, expertul înaintează versiunile de expertiză, determină posibilele căi de soluționare a întrebărilor care stau în fața sa și alcătuiește planul de efectuare a cercetărilor în cadrul expertizei, determină metodele și procedurile concrete care urmează a fi utilizate pentru cercetarea acestora, stabilește, fixează, descrie și evidențiază trăsăturile/caracteristicile generale și particulare ale obiectelor care au importanță pentru obiectul expertizei, în corespundere cu întrebările care necesită a fi soluționate, evaluează rezultatele obținute ale cercetării separate, creează imaginea clară a proprietăților generale și individuale ale fiecărui obiect/fenomen în parte. Etapa se finalizează cu cunoașterea deplină a tuturor caracteristicilor generale și individuale ale fiecărui obiect/fenomen/informație/circumstanță în parte.

La etapa examinării separate, expertul stabilește caracteristicile obiectelor atât de grup, cât și individuale, prin analiză – metodă de cercetare de bază care implică, în mod obligatoriu, metoda observației. La această etapă se efectuează fotografia de examinare.

În calea de soluționare a obiectivului, expertul:

- cercetează caracteristicile și proprietățile fiecărui obiect examinat, fenomen sau proces (în continuare – obiect);
- efectuează măsurări;
- stabilește particularitățile sau elementele caracteristice ale obiectului/obiectelor;
- examinează și analizează caracteristicile generale și individuale stabilite ale fiecăruia dintre obiectele cercetate;
- descrie amănunțit caracteristicile relevate, fără să țină cont de importanța lor pentru identificare;
- evaluează fiecare particularitate stabilită în vederea mecanismului ei de formare, a constanței, individualității și frecvenței apariției particularității;
- formulează concluzii prealabile privind stabilirea apartenenței de gen, de grup etc., valabilitatea materialelor (inclusiv de comparație) pentru desfășurarea examinărilor comparative ulterioare;
- utilizează metode care nu distrug obiectele sau schimbă proprietățile acestora;
- descrie în raportul de expertiză obiectele supuse examinărilor, metodele și procedurile utilizate pentru efectuarea cercetărilor, condițiile de efectuare a cercetărilor, caracteristicile generale și particularitățile individuale stabilite ale obiectelor, precum

- și alte rezultate ale cercetărilor; rezultatele cercetărilor descrise se demonstrează prin diverse imagini, scheme, desene, spectre, cromatograme etc.;
- fixează și ilustrează rezultatele obținute pentru fiecare obiect/grup de obiecte similare.

3.3.6. Experimentul de expertiză

Experimentul de expertiză și modelarea nu trebuie privite ca faze strict delimitate, deoarece ele sunt componente alternative ale fazei de examinare separată. Astfel, experimentul de expertiză se efectuează în caz de necesitate, rezultând din întrebările ce urmează a fi soluționate de către expert.

Experimentul constă în efectuarea încercărilor cu scopul:

- stabilirii faptului concret și al legăturii cauzale între fapte, fenomene;
- clarificării mecanismului de formare a urmelor; obținerii urmelor experimentale pentru comparație.

Experimentul de expertiză se efectuează în caz de necesitate, rezultând din întrebările ce urmează a fi soluționate de către expert.

Obiectivul experimentului de expertiză poate fi:

- verificarea ipotezelor expertale; clarificarea unor întrebări;
- stabilirea mecanismului formării urmelor;
- stabilirea interacțiunii anumitor părți ale mecanismelor obiectelor cercetate;
- stabilirea legăturii cauzale între anumite fenomene, procese;
- obținerea modelelor de comparație prin crearea de urme cu obiectele de verificat puse la dispoziție de organul dispunător (prin trageri cu arme de foc în laboratoarele experimentale, prin obținerea urmelor de încălțăminte, a urmelor de rulare produse de anvelope, a urmelor create cu clișee de ștampilă etc.), cu respectarea anumitor reguli și tehnici de lucru specifice;
- reconstituirea împrejurărilor în care s-a format urma, inclusiv a diferitor factori externi ce au putut interveni; crearea urmei în împrejurările și condițiile concrete pentru urma în litigiu;
- determinarea condițiilor de analiză optime;
- identificarea unui fapt sau a legăturii dintre fapte ori cercetarea trăsăturilor urmelor;
- confirmarea rezultatelor obținute;
- verificarea ipotezei emise de organul judiciar.

În scopul soluționării obiectivului, expertul judiciar:

- restabilește, creează anumite condiții, cât se poate de similare celor în care s-au format urmele/obiectele cercetate, fenomenele și procesele;
- ia măsuri de precauție pentru a nu distruge obiectele de cercetare ale expertizei;
- evaluează rezultatele experimentului cu privire la individualitatea și constanța caracteristicilor stabilite ale obiectelor cercetate;

- repetă experimentul până la obținerea rezultatului scontat, în conformitate cu recomandările din literatura științifică și metodicile respective;
- formulează concluzii referitoare la rezultatele experimentului, alege materialul pe care îl va utiliza la examinările ulterioare;
- fixează, prin descriere în raport și fotografiere, fiecare încercare și rezultatul acesteia, ilustrând rezultatele experimentului.

La efectuarea experimentului, expertul examinează sau ține cont de informațiile care se conțin în încheierea/ordonanța de efectuare a expertizei judiciare și de alte materiale pe caz, de caracteristicile evidențiate ale obiectelor examinate, de rezultatele examinării obiectelor purtătoare.

Prin experiment se obțin rezultate probante, care conduc la efectuarea legăturii între probele în litigiu ridicate de la fața locului sau de la suspecții în cauză și cele de comparație, precum și la stabilirea modului în care s-au petrecut faptele.

3.3.7. Examinarea comparativă

Metoda de bază a fazei examinării comparative este contrapunerea obiectelor „în litigiu” (necunoscute, asupra cărora s-au formulat întrebări etc.) cu „materialul de referință” (modele de comparație autentice, proveniență cunoscută, date oficiale, circumstanțe obiective, logice etc.). Comparația se realizează după caracteristicile generale și cele particulare, puse în evidență la etapa examinării separate.

Obiectivul etapei: Stabilirea caracteristicilor de asemănare și/sau a caracteristicilor de deosebire dintre obiecte, persoane, ființe, procese, fenomene, date etc., având drept scop final stabilirea caracteristicilor diferite ori coincidente între obiectele comparate, sau a corespunderii faptelor, obiectelor unor anumite norme prestabilite prin acte oficiale ori dovedite prin legile științelor naturale (matematicii, fizicii, chimiei, biologiei, economiei etc.), datelor experimentale etc., dar și prin raționamente logice.

Modalitatea și căile de soluționare a obiectivului:

- se alege procedeul de comparație (confruntarea, juxtapunerea, suprapunerea etc.), în funcție de obiecte și sarcini;
- se compară mai întâi caracteristicile generale, apoi cele individuale (speciale) stabilite în urma examenului separat la obiectele examinate, la fapte și procese etc.;
- se fixează rezultatele obținute prin descriere în raportul de expertiză, precum și alte metode (tabele, fotografii, scheme, diagrame, grafice, spectre etc.);

Cerințele de care expertul trebuie să țină cont la examinarea comparativă, pentru îmbunătățirea calității activității la această etapă:

- obiectele trebuie să fie, prin natura lor, comparabile;
- parametrii după care se realizează comparația caracteristicilor se exprimă în aceleași unități de măsură, adecvate obiectelor comparate (de exemplu, litri, metri cubi, milimetri, kilograme etc.);
- fiecare indice se numește, se ilustrează și se indică separat.

În raport cu însușirile obiectelor și reflectările acestora sub formă de urme, expertul judiciar poate aplica următoarele procedee/metode de comparație:

- pentru examinarea comparativă a unor imagini, diagrame, urme cu impresiuni, aflate în cartotecile criminalistice, cu obiectele aflate în colecțiile laboratoarelor pentru stabilirea apartenenței de grup etc., expertul aplică **confruntarea**, utilizând microscopul comparator, lămpi cu radiații ultraviolete, infraroșii, fotografia judiciară de examinare etc.;
- la examinarea striațiilor specifice armelor de foc sau instrumentelor de spargere, ca și pe parcursul întregii examinări traseologice, expertul aplică **juxtapunerea, îmbinarea sau continuitatea liniară**, procedeul constând în așezarea obiectelor sau a urmelor de comparat în același câmp vizual, cât mai aproape unul de celălalt, fie direct, fie sub formă de fotografii executate la aceeași scară (de exemplu, urma în litigiu și cea obținută pe cale experimentală);
- pentru examinarea comparativă a peliculelor foto, a fotografiilor transparente, a plăcilor translucide (parțial transparente) etc., a obiectelor purtătoare de urme, expertul folosește **procedeul suprapunerii a două imagini**, dintre care una este transparentă, reprezentând urma, persoana sau obiectul în litigiu și, respectiv, modelul de comparație. Procedeul constă în așezarea urmelor una peste cealaltă, în vederea determinării identității formale, cu ajutorul microscopului comparator ori al altor aparate special concepute ce oferă posibilitatea suprapunerii optice a imaginilor.

3.3.8. Evaluarea rezultatelor cercetărilor în vederea formulării concluziilor (sintetizarea)

Aprecierea rezultatelor examinărilor, în special ale examinării comparative, și interpretarea acestora reprezintă faza cu cea mai mare răspundere, în care se formulează concluzia prealabilă asupra sarcinilor de expertiză. Aprecierea se face doar în baza rezultatelor obținute în urma examinărilor, prin argumentare științifică, deducându-se concluziile prelabile. Argumentările sa fac în conformitate cu teoria științifică de argumentare, utilizându-se datele științelor de bază (conforme specificităților de expertiză judiciară) și ale identificării și diagnosticării criminalistice.

Obiectivul etapei presupune:

- sistematizarea și generalizarea caracteristicilor relevante;
- aprecierea și lămurirea totalității caracteristicilor stabilite ale obiectelor/urmelor în litigiu și ale mostrelor de comparație;
- aprecierea caracteristicilor stabilite la soluționarea sarcinilor concrete;
- lămurirea în cazurile de identificare a similitudinilor/deosebirilor obiectelor examinate, după totalitatea caracteristicilor determinate;
- explicarea modificării unor caracteristici ale obiectelor sub influența unor factori (lumină, temperatură, mediu, vârstă, condiții de executare etc.);
- evaluarea complexă a rezultatelor examinărilor, justificarea științifică și formularea concluziilor prelabile pe baza procedeelelor logice de generalizare, a metodelor de gândire abstractă, care permit clarificarea legăturilor lăuntrice, a esenței indicilor utilizați, a obiectelor, a fenomenelor, a proprietăților lor comune și particulare.

Caracteristicile stabilite se sistematizează astfel încât să poată releva soluționarea sarcinilor de expertiză și formularea argumentată a concluziilor privind:

- prezența complexului de caracteristici specifice pentru stabilirea prezenței și atribuirea obiectelor examinate;
- prezența caracteristicilor care indică la modul de executare a obiectelor, de producere a materialelor etc.;
- stabilirea mecanismului de formare a urmelor;
- determinarea tipului de obiecte;
- stabilirea apartenenței de gen, de grup;
- stabilirea sursei de proveniență;
- stabilirea întregului după părți, a faptului apartenenței la un corp unic;
- stabilirea faptului de interacțiune (contact) între obiectele concrete;
- stabilirea obiectului creator de urme sau a persoanelor concrete;
- alte lucruri similare, în conformitate cu sarcinile înaintate expertului judiciar.

Pentru soluționarea obiectivului etapei, expertul:

- determină stabilitatea și individualitatea caracteristicilor stabilite;
- apreciază toate rezultatele estimate, atât coincidente, cât și diferite;
- evaluează rezultatele obținute în urma cercetărilor efectuate multiaspectual, complet, obiectiv și științific;
- explică cauzele diferențelor/coincidențelor, corespunderii/necorespunderii, determină dacă sunt în limitele permise de modificare a obiectului identificat/fenomenului stabilit, etc. sau provin de la alt obiect/fenomen, care nu are legătură cu obiectul, cu procesul, cu fenomenul examinat;
- stabilește natura diferențelor/coincidențelor, corespunderii/necorespunderii prin analiza mecanismului apariției lor, cu luarea în calcul a factorilor întâmplători, a unei eventuale influențe a factorilor externi/interni, a acțiunii firești a factorilor obiectivi atât externi, cât și interni, în funcție de obiecte, fenomene, procese, de interdependența lor, de condițiile concrete etc.
- fixează rezultatele etapei de apreciere și formulează concluziile preliminare în raportul de expertiză prin descrierea algoritmului de gândire, expunând raționamente sale, în conformitate cu teoria argumentării științifice, expunând deducția/inducția concluziei. Expunerile se fac în mod clar, univoc, logic după principiile „argumentării demonstrative” și a „rațiunii suficiente”.

De menționat că fundamentul demonstrației este ansamblul de argumente cu ajutorul cărora se întemeiază adevărul sau falsitatea tezei. Acesta este format din definiții, axiome, teoreme demonstrate anterior, din date empirice ș.a.

La fiecare etapă a cercetării urmează a fi efectuată atât aprecierea criminalistică a rezultatelor, cât și aprecierea generală, care include evaluarea/aprecierea rezultatelor tuturor etapelor cercetării și se bazează pe totalitatea caracteristicilor relevate în cadrul tuturor cercetărilor.

În baza sistematizării, generalizării, analizei, aprecierii rezultatelor cercetărilor prealabile, separate, comparative și, după caz, a experimentului de expertiză, se stabilește totalitatea

necesară și suficientă a caracteristicilor obiectelor examinate ce permit formularea concluziilor la întrebările înaintate expertului.

Evaluând rezultatele obținute în urma cercetărilor prin prisma cunoștințelor în domeniul respectiv al științei și a experienței sale profesionale, expertul formulează concluzii bazate pe un complex de criterii științifice precise de apreciere a rezultatelor, care includ și convingerile proprii sau simțul profesional. De aici reiese că și concluziile (pozitive, negative, probabile sau de imposibilitate) sunt pentru fiecare caz în parte argumentate științific, deoarece sunt bazate pe cunoștințe speciale din științele de bază, fiind făcute conform științei teoriei expertizei judiciare într-un sistem de procedee, metode și metodici științifice de soluționare a problemelor.

3.3.9. Formularea concluziilor

În urma evaluării rezultatelor cercetării, expertul formulează concluziile expertizei efectuate.

Concluziile formulate de el trebuie să respecte anumite cerințe:

- să rezulte din cercetările efectuate și să se bazeze pe totalitatea caracteristicilor relevate;
- să fie formulate în baza analizei rezultatelor obținute pe parcursul tuturor etapelor anterioare, a lămuririi prezenței și provenienței faptelor stabilite (datelor de fapt), a aprecierii acestor fapte în scopul lămuririi motivelor apariției lor și a relevării motivelor suficiente pentru confirmarea sau dezmințirea rezultatelor cercetării efectuate;
- să fie rezultatul unei construcții logice;
- să reflecte caracterul complet și obiectivitatea cercetării;

La formularea concluziilor, expertul trebuie:

- să răspundă complet, riguros și exact la fiecare întrebare în parte adresată de organul care a dispus expertiza, în conformitate cu caracteristicile relevate;
- să formuleze concluzii argumentate numai în problema ce necesită o calificare de specialitate;
- să formuleze răspunsuri la întrebările formulate în actul de dispunere a expertizei și care sunt din domeniul său de specializare;
- să evite a se pronunța asupra problemelor de natură juridică și a celor ce țin de resortul altor specialiști, cu indicarea cauzelor imposibilității soluționării problemelor;
- să evite formularea concluziilor confuze, susceptibile de interpretări diferite, astfel încât interpretarea concluziei să nu necesite cunoștințe speciale sau apelare la dicționar;
- să expună concluziile în forma permisă de metodica de specialitate.

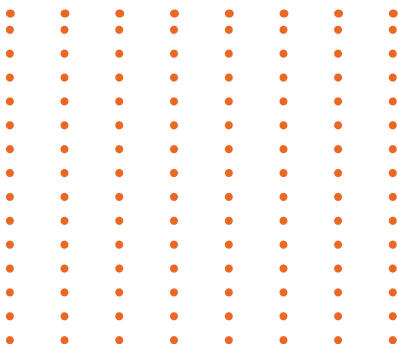
Expertul poate prezenta concluzii referitoare și la alte circumstanțe importante pentru cauza în privința cărora nu au fost formulate întrebări, dar care țin de competența sa și au fost constatate din inițiativă proprie în urma investigațiilor efectuate.

Concluziile formulate de expert urmează a fi confirmate cu imagini, spectre, cromatograme și cu alte materiale ilustrative care atestă starea obiectelor, prezența și caracteristicile obiectelor/ urmelor, rezultatele cercetărilor efectuate și care sunt descrise și prezentate în raportul de expertiză sau sunt anexate la acesta.



CAPITOLUL 4

RAPORTUL DE EXPERTIZĂ JUDICIARĂ



4.1. Generalități

Raportul de expertiză judiciară constituie un mijloc de probă. Acesta se întocmește de către expertul judiciar drept urmare a cercetărilor științifico-practice și metodice efectuate de către acesta în scopul aflării adevărului în cadrul unor cauze civile, penale, contravenționale, în baza încheierii instanței de judecată sau a ordonanței organului de urmărire penală ori a autorității competente. La întocmirea raportului de expertiză judiciară se aplică cunoștințe speciale și procedee tehnico-științifice și se descriu datele privind întrebările înaintate expertului spre soluționare, obiectele supuse examinărilor, cercetările efectuate, rezultatele acestor cercetări și concluziile formulate de către expertul judiciar la întrebările puse, precum și alte date stabilite de actele normative în vigoare.

Raportul de expertiză se prezintă ordonatorului expertizei judiciare care a dispus efectuarea expertizei.

Normele procesuale stabilesc cerințe stricte în ceea ce privește raportul de expertiză judiciară¹²¹. Legea nr. 68/2016 reglementează detaliat modul de întocmire și prezentare a raportului, normele respective având un caracter procesual.

4.2. Condițiile de valabilitate a raportului de expertiză judiciară

Raportul de expertiză judiciară este valabil dacă la întocmirea acestuia au fost respectate cumulativ următoarele condiții:

- laboratorul în care a fost efectuată expertiza judiciară este autorizat și actul de autorizare este valabil;
- cercetările au fost efectuate pentru specialitatea de expertiză judiciară pentru care laboratorul este autorizat;
- expertiza a fost efectuată prin metode și proceduri aprobate;
- expertiza a fost efectuată cu aparataj standardizat, în cazul expertizelor judiciare efectuate cu utilizarea aparatajului, a mijloacelor tehnice sau a altui utilaj;
- expertiza a fost efectuată de un expert judiciar inclus în Registrul de stat al experților judiciari sau de către o persoană recunoscută în calitate de expert judiciar în procesul respectiv de către ordonatorul expertizei.

Aceste condiții sunt reprezentate schematic în **Figura 6**.

¹²¹ CPP, art 151 – Întocmirea și prezentarea raportului de către expert; CPC, art. 158 – Raportul de expertiză.

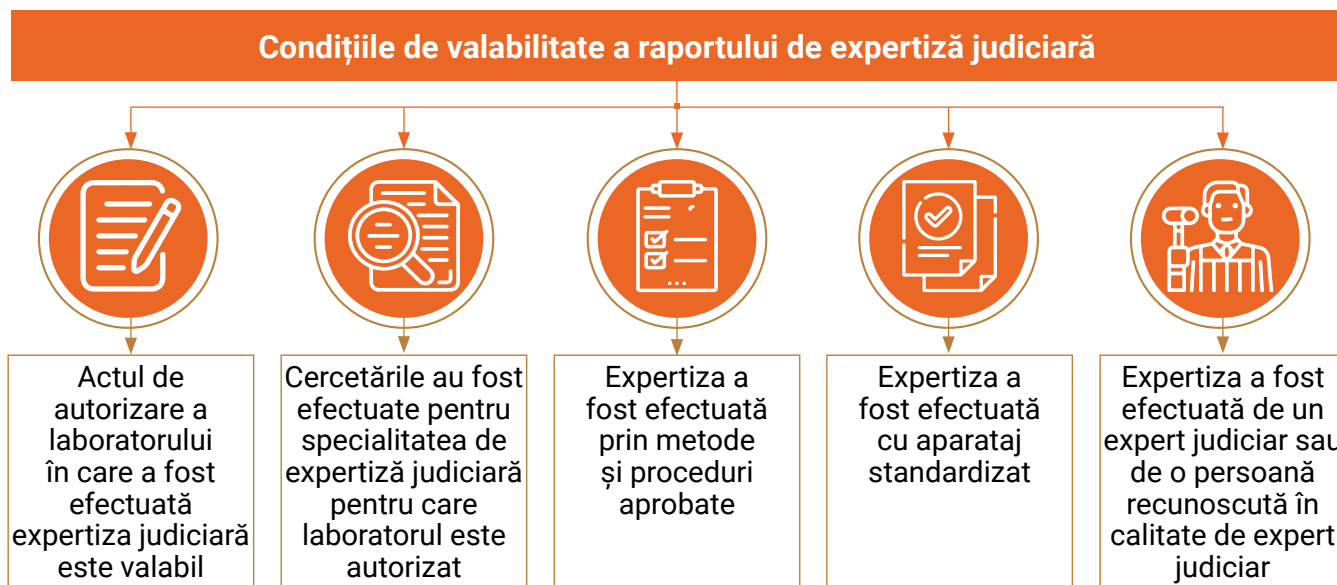


Figura 6. Condițiile de valabilitate a raportului de expertiză judiciară

4.3. Raportul de expertiză extrajudiciară

În cadrul instituțiilor publice de expertiză judiciară și al birourilor de expertiză judiciară se pot efectua și expertize extrajudiciare, conform specializărilor deținute. Expertiza extrajudiciară se efectuează în temeiul unei cereri scrise a persoanei fizice sau juridice privind efectuarea expertizei. Cererea trebuie să conțină informațiile și anexele necesare și suficiente, care să permită efectuarea completă a cercetărilor și soluționarea întrebărilor puse.

Expertiza extrajudiciară se realizează în afara unui proces judiciar și presupune efectuarea unor cercetări metodice, cu aplicarea cunoștințelor speciale și procedeele tehnico-științifice, pentru formularea unor concluzii argumentate cu privire la anumite fapte, circumstanțe, obiecte materiale, fenomene și procese, corpul și psihicul uman. După efectuarea expertizei extrajudiciare, cercetările și concluziile se expun într-un raport de expertiză extrajudiciară, căruia i se aplică prevederile stabilite de lege pentru raportul de expertiză judiciară și care se prezintă persoanei care a solicitat efectuarea expertizei extrajudiciare.

Astfel, raportul de expertiză extrajudiciară este un raport scris, întocmit de expertul judiciar în urma cercetărilor științifico-practice și metodice efectuate de acesta în afara unui proces judiciar, în baza cererii persoanei fizice sau juridice, aplicându-se cunoștințe speciale și procedee tehnico-științifice, în care sunt descrise datele privind întrebările înaintate expertului spre soluționare, obiectele supuse examinărilor, cercetările efectuate, rezultatele acestor cercetări și concluziile formulate de expertul judiciar la întrebările înaintate, precum și alte date stabilite de actele normative în vigoare.

Raportul de expertiză extrajudiciară cu rezultatele activității expertului judiciar efectuate pentru soluționarea obiectivelor înaintate prin cerere se prezintă persoanei fizice sau juridice care a solicitat efectuarea expertizei.

4.4. Întocmirea raportului de expertiză judiciară

După efectuarea investigațiilor necesare, expertul întocmește, în scris, un raport, pe care își pune semnătura și aplică ștampila.

În raportul de expertiză se indică: timpul și locul efectuării expertizei, persoana (numele, prenumele, studiile, specialitatea) care a efectuat expertiza; faptul informării expertului privind răspunderea penală pentru prezentarea cu bună știință a unor concluzii false; funcția persoanei care a efectuat expertiza; actul prin care s-a dispus efectuarea expertizei; obiectele prezentate pentru examinare; materialele pentru comparație prezentate și utilizate de expert; întrebările adresate expertului; investigațiile efectuate, operațiunile de efectuare a expertizei, metodele și echipamentele utilizate; rezultatele cercetărilor efectuate, sistematizate și evaluate, concluziile la întrebările înaintate de ordonator. Dacă în cursul efectuării expertizei expertul constată circumstanțe ce prezintă interes pentru cauză, dar cu privire la care nu i s-au pus întrebări, el are dreptul să le menționeze în raportul său.

Scopul raportului de expertiză este de a consemna cât mai clar și mai concis activitatea, investigațiile, constatările, aprecierile, raționamentele de întemeiere a concluziilor expertului care a efectuat expertiza.

Aceasta nu este doar o completare formală a cerințelor legii, dar și o expunere logică și consecutivă a acțiunilor expertului, a metodelor și procedurilor utilizate, a condițiilor în care s-au desfășurat examinările, a algorimului și căilor prin care s-a ajuns la concluziile finale. Expunerea se face astfel încât să poată fi reprodus orice segment din activitatea expertului și să fie urmărită trasabilitatea examinării obiectelor și a etapelor de efectuare a expertizei.

4.5. Forma și conținutul raportului de expertiză judiciară

Rezultatele examinărilor sunt prezentate în documente de raportare a rezultatelor elaborate de fiecare instituție de expertiză judiciară. Documentul este proiectat astfel încât să minimalizeze posibilitatea de neînțelegere sau utilizare greșită, fiind adaptat fiecărui tip de examinare și structurat în compartimente, conform prevederilor legale: partea introductivă; partea descriptivă și concluziile.

Rezultatele fiecărei examinări sunt raportate precis, clar, obiectiv, fără ambiguitate și în conformitate cu metodele de examinare, procedurile tehnice și instrucțiunile de lucru.

Ele sunt prezentate în formă de concluzii ale expertului judiciar (în cadrul expertizei judiciare/ extrajudiciare) în document de raportare a rezultatelor – raportul de expertiză.

Fiecare dintre instituțiile de expertiză judiciară au stabilite, prin procedurile lor aprobate, având la bază documente de referință (legislația în domeniu, standardul ISO/CEI 17025, documente de politici și reguli ale organismului de acreditare etc.), cerințe privind modalitatea de raportare a rezultatelor examinărilor, procedura de redactare, amendamentele, păstrarea și transmiterea documentului de raportare a rezultatelor. Formularul raportului de expertiză este elaborat astfel încât să minimalizeze posibilitatea de neînțelegere sau utilizare greșită și este adaptat fiecărui tip de examinare.

Raportul de expertiză se întocmește în conformitate cu prevederile legislației în vigoare: în formă scrisă, dactilografată, în limba română și structurat în trei părți:

- partea introductivă
- partea descriptivă și
- concluziile.

Partea introductivă cuprinde:

- denumirea și adresa instituției sau a biroului (poate fi în antetul formularului);
- titlul documentului (de exemplu, RAPORT DE EXPERTIZĂ JUDICIARĂ);
- numărul și data raportului;
- datele privind locul desfășurării expertizei;
- datele cu privire la ordonator și actul de dispunere;
- informația referitoare la părțile care au participat la efectuarea expertizei;
- expunerea succintă a circumstanțelor cazului pentru a cărui soluționare se solicită efectuarea expertizei;
- datele examinatorului (funcția, gradul de calificare, specialitatea, vechimea în muncă în specialitatea respectivă, numărul licenței);
- tipul (primară, repetată, suplimentară, complexă, în comisie) și genul/specialitatea expertizei judiciare efectuate;
- declarația privind informarea privind drepturile și obligațiile prevăzute de CPP, CPC sau, după caz, de CC, precum și privind răspunderea pentru încălcarea prevederilor art. 312 și 315 din CP;
- lista/denumirea exactă a obiectelor, materialelor sau a altor documente prezentate pentru examinare. În cazul expertizei judiciare suplimentare sau repetate, se indică datele expertizei judiciare primare (numărul și data întocmirii documentului, datele examinatorilor, ale participanților la examinare etc.), precum și motivele dispunerii acesteia;
- întrebările înaintate spre soluționare (conform actului de dispunere). La necesitate, întrebările pot fi redactate cu acordul ordonatorului, documentându-se comunicarea;
- data începerii și data finalizării examinărilor/cercetărilor.

Partea descriptivă cuprinde:

- datele privind ambalajul (tipul, starea, integritatea, inscripțiile de pe suprafața acestuia, sigilarea etc.), obiectele supuse examinării (descriere detaliată), precum și identificarea acestora (aspectele vor fi ilustrate), data primirii obiectelor (în cazul în care aceasta este critică pentru validitatea rezultatelor) și data efectuării examinării;
- dacă în cadrul examinării a fost efectuată eșantionarea – data și locul eșantionării, identificarea unică a eșantionului, planul și metodele de eșantionare, inclusiv orice diagrame, schițe sau fotografii, detalii ale condițiilor de mediu în timpul eșantionării (dacă influențează interpretarea rezultatelor);

- descrierea etapelor examinării, a metodelor aplicate sau a abaterilor de la ele, a echipamentelor și materialelor utilizate, a condițiilor de examinare, a scopului, condițiilor și rezultatelor experimentelor (dacă au fost efectuate);
- informații privind evaluarea pe etape a examinărilor, analiza rezultatelor obținute. Argumentarea determinărilor sau a demonstrațiilor efectuate se recomandă a fi făcută prin fotografii, diagrame, grafice, tabele etc.;
- datele privind consumul sau distrugerea obiectelor supuse examinării;
- informațiile privind procedurile tehnice, instrucțiunile, actele normative sau alte surse de informații utilizate;
- referirea la ilustrații, anexe și explicațiile necesare pentru acestea;
- circumstanțele relevante identificate de examinator în privința cărora nu au fost adresate întrebări;
- concluziile prealabile;
- argumentarea imposibilității de a răspunde la unele întrebări ce au fost puse (dacă este cazul);
- caracteristica succintă a echipamentelor și materialelor utilizate, programele soft (denumirea, tipul, producătorul etc.), dispozitivul de imprimare, numărul de file ale documentului.

În **Concluzii**, examinatorul formulează răspunsurile la întrebările adresate de ordonator, fără a permite interpretări echivoce și urmărind să existe legătură logică între examinări și concluzii.

Concluziile cuprind răspunsurile la întrebările/obiectivele stabilite de ordonator prin actul de dispunere, precum și orice alte precizări și constatări rezultate din efectuarea raportului de expertiză. Numărul concluziilor nu este în mod necesar corelat cu numărul întrebărilor stabilite de ordonator.

De asemenea, după caz, înainte de partea „Concluzii”, printr-o notă, expertul menționează ambalarea și sigilarea obiectelor după efectuarea expertizei, marcarea materialelor (în special a documentelor) supuse examinărilor cu impresiunea concretă a ștampilei expertului.

Datele privind obiectele în litigiu, corpurile delict, materialele pentru comparație, dosarele civile/ penale și alte materiale restituite ordonatorului expertizei se indică în scrisoarea de expediere a Raportului de expertiză judiciară ordonatorului expertizei.

La raportul de expertiză se anexează, după caz, materialele pe care se întemeiază concluziile expertului (planșe fotografice, scheme, schițe și grafice etc.), precum și, dacă este cazul, opiniile separate ale experților participanți la efectuarea expertizei.

4.6. Cerințele la întocmirea raportului de expertiză judiciară

La întocmirea raportului de expertiză, expertul va respecta următoarele cerințe:

- textul raportului trebuie să fie clar și concis, fără formulări echivoce;
- frazele trebuie formulate cât se poate de scurt și clar;
- termenii tehnici, greu accesibili, se explică între paranteze, pentru a se înlesni înțelegerea concluziilor;

- dacă expertul efectuează calcule după anumite formule, acestea, în mod obligatoriu, se indică în conținutul raportului, cu descifrarea componentelor formulei, după care se înlocuiesc componentele cu valorile respective;
- regulă esențială în redactarea raportului de expertiză o reprezintă acuratețea documentului, nefiind admise greșeli, adăugări sau ștersături;
- în cazul în care la întocmirea raportului de expertiză au fost comise greșeli tehnice, care ar putea schimba concluzia expertului sau care ar putea genera erori de conținut, expertul care l-a întocmit, din proprie inițiativă sau la cererea ordonatorului expertizei, va proceda la corectarea acestor greșeli. Rectificarea greșelii comise se face prin întocmirea, în două exemplare, a unui act de corectare a greșelilor comise în conținutul raportului de expertiză.

4.7. Anexele raportului de expertiză judiciară

Anexele raportului de expertiză se referă la:

- planșa fotografică cu fotografiile sau fotocopiile ale obiectelor, urmelor, rezultatelor cercetărilor;
- spectrele, cromatogramele, diagramele, planurile, schițele, schemele etc.;
- probele sau documentele al căror conținut nu poate fi integrat în raportul de expertiză;
- datele și observările inițiale efectuate de expert;
- documentele care susțin concluziile formulate de expert.

4.8. Planșa fotografică și aspectele fotografiei judiciare de examinare

4.8.1. Cerințele de formă și fond la întocmirea planșei fotografice

Planșa fotografică se realizează în scopul completării și ilustrării raportului de expertiză în care sunt plasate, într-o consecutivitate logică și coordonată cu conținutul raportului de expertiză, imaginile/fotografiile executate de expertul judiciar în cadrul cercetărilor de laborator ce reflectă diverse aspecte ale expertizei judiciare efectuate.

Planșa fotografică se întocmește cu respectarea regulilor fotografiei judiciare de examinare, destinată cercetării în condiții de laborator a mijloacelor materiale de probă, precum și fixării rezultatelor investigațiilor tehnico-științifice a obiectelor/urmelor prezentate la expertiză.

La întocmirea planșei fotografice e necesară respectarea următoarelor cerințe:

- dimensiunile imaginilor trebuie să corespundă cu necesitățile de demonstrare a rezultatelor examinării respective;
- imaginile trebuie să fie de calitate înaltă;
- fotografiile/imaginile trebuie să fie de o claritate perfectă și să redea corect tonalitățile de alb-gri-negru, iar la fotografiile/imaginile color culorile vor fi cât se poate de naturale;

- în cazurile în care culoarea obiectului sau a urmei constituie o caracteristică importantă, se execută fotografia color;
- consecutivitatea imaginilor în planșă trebuie să corespundă cu informațiile expuse în conținutul raportului și să respecte ordinea consecutivității logice de examinare – de la general la particular;
- imaginile obiectului/urmei în litigiu și celei model de comparație se poziționează pe foaia planșei în plan orizontal, alături una de alta – litigiul în partea stângă și modelul în partea dreaptă, toate fotografiate și redată la aceeași scară;
- fiecărei fotografii i se atribuie un număr, urmat de date depline și clare care explică ce reprezintă imaginea (pentru explicații suplimentare se pot trasa săgeți);
- marcarea indicilor se face neapărat cu săgeți și cifre de aceeași culoare, cu numerotarea în direcția acelor ceasornicului (de la stânga la dreapta) pe spațiul alăturat imaginii: cu roșu – pentru caracteristicile stabilite de asemănare și cu săgeți și cifre de culoare albastră/neagră – pentru caracteristicile stabilite de deosebire;
- pentru comoditatea percepției, imaginile se plasează astfel încât să nu necesite întoarcerea filei pentru urmărirea marcajelor coincidențelor sau ale diferențelor stabilite între obiecte/urme;
- este obligatorie prezența imaginilor de control prevăzute de metodică;
- fiecare pagină a planșei se semnează și se ștampilează de către expert cu ștampila proprie, ca și în cazul paginilor raportului de expertiză judiciară;
- fiecare pagină a planșei se numerotează;
- planșa fotografică și imaginile trebuie să fie de calitate înaltă.

Cerințele menționate sunt generale și obligatorii la executarea planșelor fotografice, pentru toate genurile de expertiză. În cazul unor genuri/specialități de expertiză judiciară, în procesul întocmirii planșei pot surveni unele schimbări legate de specificul fiecăruia în parte. De exemplu, planșa fotografică anexată la raportul de expertiză întocmit în legătură cu cercetările circumstanțelor accidentelor rutiere, de expertiză traseologică a vehiculelor, merceologică auto, tehnico-incendiară, de evaluare și partajare a bunurilor imobile etc. va cuprinde fotografii cu amplasarea obiectelor cercetate în teren, cu situarea lor în raport cu alte obiecte, folosindu-se procedeele fotografierii cu ieșirea în teren (fotografia unitară, pe sectoare, panoramică etc.).

4.8.2. Categoriile fotografiei de examinare

La efectuarea fotografiei judiciare de examinare, expertul va folosi o serie de metode și procedee de fotografiere în radiații vizibile și invizibile.

La examinarea în **radiații vizibile** se aplică următoarele categorii ale fotografiei de examinare:

- de ilustrare;
- de comparare (prin confruntare, suprapunere, juxtapunere);
- de umbre;
- de reflexe;
- de contrast;
- separatoare de culori;

- microfotografia;
- de reproducere;
- prin transparență;
- macrofotografia.

Fotografia de ilustrare se utilizează la fixarea aspectului inițial al obiectelor examinate, a caracteristicilor și dimensiunilor lor, deoarece, în procesul investigațiilor de laborator, acestea pot suferi modificări sau deteriorări.

Fotografia de comparare ajută la demonstrarea vizuală a identității sau neidentității dintre obiectul/urma în litigiu și obiectul sau impresiunea model de comparație.

Aceasta se execută prin trei procedee:

- confruntarea imaginilor – urma în litigiu și impresiunea model de comparație se fotografiază separat, în aceleași condiții și la aceeași scară. Fotografiiile obținute sunt așezate alături în planșa fotografică demonstrativă, indicându-se, cu săgeți și cifre, elementele (caracteristicile) comune;
- suprapunerea imaginilor – acest procedeu se aplică îndeosebi la examinarea scrisului, examinarea tehnică a actelor etc.;
- stabilirea continuității liniare – două fotografii obținute la aceeași scară (ale urmei în litigiu și ale modelului de comparație) se secționează transversal prin porțiunile cu elementele caracteristice proprii, iar jumătățile rezultate sunt îmbinate: jumătate din fotografia urmei în litigiu cu jumătate din fotografia modelului de comparație.

Fotografia de umbre scoate în evidență caracteristicile de relief, traseele de adâncime. În cazul scrierii, diferența de presiune va putea fi vizibilă pe versoul colii de hârtie. Sursele de lumină folosite trebuie plasate sub un unghi ascuțit.

Fotografia de reflexe evidențiază urmele latente aflate pe suprafețe lucioase, netede, strălucitoare, de exemplu, urmele papilare de pe sticlă, de pe mobila lăcuită etc. Fotografia se realizează cu camera fotografică plasată sub un unghi ascuțit, astfel încât fasciculul de lumină să se reflecte pe urmă în moduri diferite.

Fotografia de contrast oferă posibilitatea de mărire a gamei mijloacelor de evidențiere a unor urme sau detalii caracteristice, apte pentru folosire în procesul de identificare.

Fotografia separatoare de culori servește la revelarea petelor, urmelor, modificărilor textului unui înscris etc., greu vizibile cu ochiul liber, din cauza nuanțelor de culoare apropiate de culoarea suportului (de exemplu, petele de sânge, după încercarea de a fi înlăturate de pe haine, sau modificările aduse unui înscris prin adăugarea ori înlăturarea textului etc.).

Microfotografia este o metodă de fixare a imaginii rezultatelor cercetării la microscop, fiind folosită la examinarea și demonstrarea identității microurmelor, la examinarea traseelor scrise, a firelor de păr, a fibrelor textile etc.

Macrofotografia este o metodă de fixare a imaginii obiectelor cu dimensiuni reduse prin fotografiere la mărire de până la 10 ori.

Fotografia prin transparență este o metodă de fixare a imaginii obiectelor în transparență, adică în lumina transmisă direct prin obiectele transparente sau semitransparente; de exemplu, este examinată și fixată prezența în fila de hârtie a filigranului, a filamentului etc.

La examinarea în **radiații invizibile** se aplică următoarele categorii ale fotografiei de examinare:

- în radiații electromagnetice (ultraviolete, infrarosii, raze X (Röntgen));
- în radiații nucleare (gamma și beta);
- în radiații neutronice;
- holografia.

Fotografia în radiații invizibile se utilizează în cadrul examinărilor complexe. Radiațiile ultraviolete (UV) permit evidențierea locurilor în care s-au efectuat operații de falsificare a unor documente, scrisuri/semnături, permițând descoperirea urmelor greu vizibile sau latente (urme de mâini, urme biologice etc.). Radiațiile infraroșii (IR) au capacitatea de a străbate anumite corpuri și de a fi reținute de altele, nu sunt influențate de elemente poluante din atmosferă (fum, ceață, praf) și permit realizarea fotografiilor pe întuneric. Radiațiile Röntgen, gamma, beta și cele neutronice sunt utilizate datorită proprietății lor de a penetra diferite obiecte în funcție de anumite caracteristici. De exemplu, fotografia în radiații ultraviolete și cea în radiații infraroșii sunt utilizate la examinarea substanțelor de marcă a obiectelor, la examinarea tehnică a documentelor, la examinarea traseologică, balistică etc.

4.8.3. Procedeele de fotografiere a urmelor/obiectelor

Pentru obținerea fotografiilor de calitate, expertul:

- alege locul potrivit pentru fotografiere, în funcție de mărimea și poziția obiectului de fotografiat și de aflarea sursei de lumină;
- utilizează un stand de copiere/fotografiere;
- aplică procedeul fotografiei la scară, cu utilizarea unității de măsură (rigla gradată, ruleta, metrul flexibil etc.);
- rigla gradată cu fondul puțin mai închis (vernii, roz, bleu) decât fondul alb o plasează în același plan, paralel cu partea superioară a obiectului fotografiat, la o distanță de cca 0,5-1 cm de acesta;
- în cazul urmelor cu adâncime mare, al obiectelor curbe sau sferice, folosește o riglă sau un metru flexibil, care trebuie așezat chiar pe acestea;
- în cazul corpurilor delictive, așază centimetrul paralel cu latura mai lungă a acestora;
- fixează aparatul de fotografiat cu axa optică a obiectivului perpendicular pe planul obiectului sau al urmei și la mijlocul acestora. În caz de necesitate, folosește un tripod;
- fotografiază la scară și redă la aceeași scară urmele/obiectele în litigiu în raport cu cele comparative;
- urmărește ca obiectul/urma fotografiată să cuprindă cca 90% din suprafața cadrului;
- evită lumina din spate, ca să nu se creeze siluete și umbre sau neclarități;
- folosește lumina din lateral pentru a scoate în evidență textura/structura, urmele produse de unelte sau alte iregularități de pe suprafețe (în funcție de necesitate, pe fiecare caz în parte);
- în cazul insuficienței luminii naturale, folosește lumina artificială.

4.9. Raportul de constatare tehnico-științifică

Raportul de constatare tehnico-științifică este reglementat de CPP (art. 87, alin. (5), pct. 6), art. 139-141), nu și de Legea nr. 68/2016 și de CPC.

În conformitate cu CPP, formularea concluziilor de constatare tehnico-științifică reprezintă o obligațiune a specialistului, adică a persoanei chemate să participe la efectuarea unei acțiuni procesuale de procedură penală, iar constatările tehnico-științifice, de rând cu raportul de expertiză judiciară și alte mijloace, reprezintă probă în procesul penal. Totodată, constatarea tehnico-științifică poate fi efectuată și de către un expert judiciar.

Constatarea tehnico-științifică se efectuează dacă există vreun pericol de dispariție a unor probe sau de modificare a unor situații de fapt și este necesară explicarea de urgență a unor fapte sau circumstanțe ale cauzei. Aceasta se efectuează asupra materialelor și informației puse la dispoziție sau indicate de organul de urmărire penală, de procuror, de organul de constatare sau de instanța de judecată.

Rezultatele constatării tehnico-științifice se consemnează într-un raport. Dacă se stabilește că raportul de constatare tehnico-științifică nu este complet sau concluziile acestuia nu sunt exacte, se dispune efectuarea unei expertize judiciare.

4.10. Arhivarea rapoartelor de expertiză judiciară

Instituțiile de expertiză judiciară (publice, private) sunt obligate să țină arhiva rapoartelor de expertiză judiciară întocmite în cadrul acestora.

În scopul păstrării datelor, pentru fiecare expertiză judiciară efectuată se întocmește un dosar separat, care cuprinde:

- actul de dispunere a expertizei,
- exemplarul al doilea al raportului de expertiză cu anexele acestuia;
- corespondența expertului care a efectuat expertiza, incluzând scrisorile de informare cu privire la expertul care efectuează expertiza;
- avizul de plată;
- demersurile cu privire la solicitarea de materiale suplimentare pentru efectuarea cercetărilor;
- analiza solicitării (act conform cerințelor Standardului ISO 17025/17020);
- după caz, exemplarul al doilea al actului de corectare a greșelilor, înregistrările observațiilor sale originale, actele cu informațiile ce confirmă trasabilitatea materialelor primite, examinate și transmise.

Al doilea exemplar al rapoartelor de expertiză judiciară-întocmite de persoanele care nu au calitatea de expert judiciar, dar au fost admise cu acest statut într-un proces judiciar se transmite spre păstrare Ministerului Justiției.

Termenul de păstrare a rapoartelor de expertiză în arhivă este de 25 de ani, iar în cazul expertizelor psihiatrico-legale – de 75 de ani. Arhiva rapoartelor de expertiză este ținută

suplimentar și în format electronic, cu păstrarea conținutului inițial intact al documentelor și cu asigurarea condițiilor de protecție împotriva modificării acestuia.

Arhiva expertizelor judiciare care și-au desfășurat activitatea în cadrul unui birou de expertiză judiciară și sunt excluși din Registrul de stat al expertizelor judiciare se transmite Ministerului Justiției.

La solicitarea ordonatorului expertizei, în cazul pierderii sau distrugerii primului exemplar al raportului de expertiză, păstrat în dosarul cauzei judiciare, pot fi eliberate copii autentificate de pe al doilea exemplar al raportului de expertiză de către instituțiile de expertiză judiciară sau, după caz, de către Ministerul Justiției, în funcție de instituția care îl păstrează.

Eliberarea copiilor de pe rapoartele de expertiză altor persoane se poate face doar cu acordul scris al ordonatorului expertizei sau al organului care examinează cauza.

4.11. Audierea expertului

Normele procesuale penale stabilesc anumite condiții în care poate fi audiat expertul de către instanță, procuror sau ofițer de urmărire penală.

Audierea se realizează în unul dintre cazurile în care:

- raportul expertului nu este clar;
- raportul are unele deficiențe, pentru a căror înlăturare nu sunt necesare investigații suplimentare;
- a apărut necesitatea de a preciza metodele aplicate de către expert sau unele noțiuni utilizate de el.

Aceste carențe nu trebuie să fie de așa natură încât să impună o expertiză suplimentară. Dacă în urma audierii și precizării metodelor aplicate, fie organul de urmărire penală sau procurorul, fie una dintre părți consideră că metoda contravine celor contemporane de cercetare, poate fi dispusă sau solicitată o expertiză repetată.

Chiar dacă art. 153 din CPP nu prevede expres dreptul părților de a participa la audierea expertului în cadrul urmăririi penale, acest drept se prezumă, întrucât există o normă în art. 145 din CPP, prin care organul de urmărire penală este obligat să aducă la cunoștința părților obiectul expertizei. Odată ce părțile pot adresa întrebări expertului, a fortiori acestea au dreptul de a asista la audierea expertului. O altă abordare ar afecta principiul egalității armelor. În cazul în care consideră necesară audierea expertului, partea urmează să depună o cerere.

CtEDO menționează dreptul acuzatului de a participa la audierea expertului, îndeosebi în cazul în care concluziile prezentate de experți la etapa prejudiciară au avut un rol crucial în proces. De fiecare dată este necesar să se determine dacă acuzatul și-a exprimat dorința de a interoga experții în ședință deschisă și, în caz afirmativ, dacă el a avut o asemenea posibilitate¹²².

Audierea este admisă doar după ce raportul de expertiză a fost prezentat și cercetat de către ordonator¹²³.

¹²² CtEDO, *Balsyte-Lideikiene c. Lituaniei*; par, §§ 63-66, 4 noiembrie 2008.

¹²³ CPP, art. 153 – Audierea expertului; art. 374 – Dispunerea de către instanță a efectuării expertizei judiciare și audierea expertului în ședința de judecată.

Audierea expertului este admisibilă atât în cazul în care acesta a efectuat expertiza în cadrul urmăririi penale, cât și în cazul în care expertiza a fost efectuată la faza de judecată și raportul a fost prezentat părților. Audierea expertului nu poate substitui expertiza suplimentară dacă raportul expertizei nu este complet. Totodată, această deficiență nu poate fi suplinită prin audierea expertului, cum ar fi, de exemplu, lăsarea fără examinare a unor chestiuni prescrise la dispunerea expertizei. Este inadmisibilă audierea expertului până la finalizarea expertizei, dacă aceasta a fost dispusă. Dacă expertiza a fost efectuată la cererea sau din contul uneia dintre părți, prima pune întrebări expertului partea care a solicitat-o. Dacă la efectuarea expertizei a participat o comisie de experți, cu acceptul părților, poate fi audiat un singur expert. Procesul-verbal de audiere a expertului se comunică părților imediat, dar nu mai târziu de 3 zile lucrătoare de la primirea acestuia de către organul de urmărire penală, procurorul sau instanța de judecată. Părților li se comunică în scris că au dreptul să dea explicații, să facă obiecții, precum și să ceară adresarea unor întrebări suplimentare expertului sau efectuarea unei expertize judiciare¹²⁴.

De menționat că și normele procesuale civile admit audierea expertului judiciar, pentru clarificarea sau completarea concluziei. Prima care adresează întrebări expertului este persoana la a cărei cerere a fost dispusă efectuarea expertizei și reprezentantul ei, urmând ceilalți participanți la proces și reprezentanții lor. Dacă efectuarea expertizei a fost dispusă din oficiul instanței, primii care îi adresează întrebări expertului sunt reclamantul și reprezentantul lui. Judecătorii au dreptul să-i adreseze întrebări expertului în orice moment al audierii lui¹²⁵.

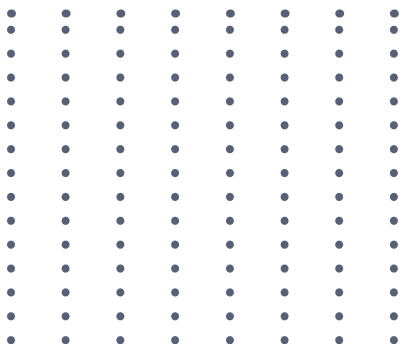
124 *Ibidem*, art. 151 – Întocmirea și prezentarea raportului de către expert.

125 *CPC*, art. 228 – Cercetarea concluziei expertului.



CAPITOLUL 5

ASPECTELE PARTICULARE PRIVIND ACTIVITATEA EXPERTULUI JUDICIAR



5.1. Particularitățile activității în domeniul criminalisticii

5.1.1. Noțiuni generale

În unele surse bibliografice, noțiunea de **expert criminalist** este definită ca „persoană care deține cunoștințe aprofundate în domeniul criminalisticii, are experiență dovedită, care deține un brevet sau atestat eliberat de o autoritate a statului [...] și care își desfășoară activitatea într-un laborator sau într-un institut de expertize criminalistice”¹²⁶. Deci, noțiunea de expert criminalist și cea de expert judiciar au definiții similare. Expertizele pe care le pot efectua experții judiciari/criminaliști acoperă domeniile criminalistic tradițional, chimico-criminalistic, biologic, economico-ingineresc și tehnico-ingineresc.

Pentru a accede în funcția de expert judiciar în domeniul criminalistic tradițional, este necesară deținerea unei diplome de studii superioare de licență sau a unui act echivalent al acesteia și a unui certificat de calificare. Pentru accederea în funcția de expert judiciar în domeniul criminalistic tradițional, este necesară deținerea unui certificat de calificare și a unei diplome de studii superioare de licență sau a unui act echivalent al acesteia în una dintre profesiile/specialitățile: pedagog, profesor, tehnician audiovizual, pictor, sculptor, filolog, psiholog, fizician, matematician etc. sau a unui act de studii absolvite pe un profil specializat sau conex, precum criminalistică, microscopie, fotografie, tipografie etc..

Candidații care vor să devină experți criminaliști/judiciari în domeniile chimico-criminalistic, biologic, economico-ingineresc, tehnico-ingineresc, al construcțiilor trebuie să dețină diplomă de licență sau un alt act echivalent al acesteia în specializarea pentru care solicită calificarea (obținerea licenței), precum și studii în domeniile descrise mai jos.

5.1.2. Domeniul chimico-criminalistic

Expertiza materialelor și substanțelor din acest domeniu implică multe specialități specifice acesteia. Candidații trebuie să fie calificați în profesii/specialități precum: chimie generală, chimie biofarmaceutică, chimie ecologică, chimia mediului, biochimie, tehnologie chimică industrială, prelucrarea chimică a țeiului, gazelor și petrolului, tehnologia produselor cosmetice și medicinale etc. sau în domenii de formare profesională cum ar fi: chimie, biochimie, inginerie chimică și procese etc., sau în unul dintre următoarele domenii generale de studiu: științe chimice, științe biologice, inginerie și activități ingineresti.

5.1.3. Domeniul biologic

Candidații trebuie să fie calificați în una dintre profesiile/specialitățile: chimia ecologică, chimia mediului (din domeniul general de studii Științe chimice); biologie (Științe biologice); ecologie (Științe ale mediului); geografie, geologie, hidrologie, științe ale solului (Științe fizice); inginerie a mediului (Inginerie și activități ingineresti).

¹²⁶ *Dicționar român de criminalistică. Coordonatori științifici: G. Țiru, V. Lăpăduși, P. Nenov. București: Triumph, 2012. 320 p. ISBN 978-973-0-11589-5, Asociația criminaliștilor din România.*

5.1.4. Domeniul economico-ingineresc

Pentru **expertiza economico-financiară**, candidații trebuie să posede studii în una dintre profesiile/specialitățile: contabilitate, economie generală, econometrie și statistică economică, cibernetică și informatică economică, finanțe și bănci, merceologie și comerț (toate din domeniul general de studii științe economice), tehnologia construcțiilor de mașini, mașini și sisteme de producție, inginerie mecanică, mașini și mecanisme pentru construcții, ingineria transportului auto, inginerie agrară, tehnologia și designul confecțiilor textile etc. (toate din domeniul Inginerie și activități ingineresti).

Pentru **expertiza în domeniul construcțiilor**, candidații trebuie să posede studii în una dintre profesiile/specialitățile: inginer cadastral, inginer în domeniul organizării teritoriului, inginer-constructor, geodez, inginer-evaluator etc. și, respectiv, studii absolvite pe un profil specializat sau conex, cum ar fi: arhitectură, cadastru și organizare a teritoriului, inginerie geodezică și cadastru, evaluarea și dezvoltarea imobilului, construcții civile și industriale etc. sau formare profesională în domeniile: arhitectură și dezvoltare teritorială; construcții și inginerie civilă etc. și/sau în domeniile generale de studiu Arhitectură și construcții, Științe economice, Științe tehnice etc.

5.1.5. Domeniul tehnico-ingineresc

Pentru **expertiza autotehnică**, candidații trebuie să posede studii în una dintre profesiile/specialitățile: ingineria transportului auto, tehnologia construcțiilor de mașini, inginerie mecanică (toate din domeniul general de studii Inginerie și activități ingineresti), fizică tehnologică (Științe fizice).

Pentru **expertiza aparatelor și instalațiilor și expertiza tehnico-incendiară**, candidații trebuie să posede studii în cel puțin una dintre profesiile/specialitățile: electroenergetică, ingineria sistemelor electromecanice, ingineria sistemelor termice, de gaze și climatizare pentru clădiri, inginerie antiincendii și protecție civilă etc. (toate din domeniul general de studii Arhitectură și construcții).

Pentru **expertiza mijloacelor și tehnologiilor informaționale**, candidații trebuie să posede studii în cel puțin una dintre profesiile/specialitățile: calculatoare și rețele, tehnologia informației, securitate informațională, inginerie software, informatică, informatică aplicată (toate din domeniul general de studii Tehnologii ale informației și comunicațiilor), rețele și software de telecomunicații, electronică aplicată, microelectronică și nanotehnologii, automatică și informatică, securitatea sistemelor electronice și de telecomunicații etc. (toate din domeniul general de studii Inginerie și activități ingineresti).

Pentru **expertiza dispozitivelor radioelectronice**, candidații trebuie să posede studii în cel puțin una dintre profesiile/specialitățile: ingineria sistemelor electromecanice, tehnologii și sisteme de telecomunicații, electronică aplicată, robotică și mecatronică, inginerie mecanică, electroenergetică etc.

Pentru **expertiza tehnicii de securitate în muncă**, candidații trebuie să posede studii în cel puțin una dintre profesiile/specialitățile: securitate civilă și publică, formare profesională în domeniul securității și sănătății în muncă etc.

La îndeplinirea activităților specifice funcției sale, expertul criminalist trebuie să posede:

- abilități de analiză și sinteză;
- spirit de inițiativă;

- spirit de cooperare;
- echidistanță;
- aptitudini organizatorice;
- bune abilități de comunicare;
- capacitate de lucru în echipă;
- flexibilitate în gândire;
- abilitate de exprimare laconică.

Expertul își desfășoară activitatea într-un mediu profesional solicitant, supus schimbărilor și evoluțiilor tehnico-științifice, motiv pentru care este necesar să posede competențe de a-și actualiza cunoștințele referitoare la legislație și de a-și dezvolta deprinderile practice, cele de lucru cu procedurile operaționale, metodele și mijloacele tehnico-științifice, participând la procesul de formare profesională continuă.

Formarea profesională se organizează prin intermediul cursurilor, seminarelor teoretico-practice, conferințelor, atelierelor de lucru, schimburilor de experiență pe domeniile lor de specialitate, organizate în țară și peste hotare.

De asemenea, pentru îndeplinirea activităților specifice funcției sale, expertul trebuie să posede:

- pregătire profesională în domeniul criminalistic;
- dorință și potențial de dezvoltare și de afirmare în activitate;
- deprinderi de organizare, de planificare și coordonare a activității;
- condiție fizică și psihică bună, necesară pentru a face față situațiilor de stres și risc, pentru a acționa oportun, într-un ritm susținut și în cadrul unui program de lucru încărcat;
- adaptabilitate la cerințele ocupației, discernământ și echilibru, fermitate, comportare legală/regulamentară în relațiile cu colegii, superiorii și participanții la procesul penal;
- conduită etică și deontologică adecvată, integritate;
- capacitate de însușire și aplicare a cadrului normativ, procedural și acțional, flexibilitate, tact, simțul răspunderii, inițiativă.

5.2. Particularitățile specifice domeniului medicinei legale

5.2.1. Domeniile de activitate

Medicina legală furnizează probe în investigarea crimelor îndreptate împotriva vieții, sănătății și demnității persoanei, având drept obiecte de cercetare persoane în viață, cadavre umane, obiecte de origine biologică, documente medicale, care necesită a fi examinate și prin prisma legislației din domeniul sănătății.

Astfel, familiarizarea medicilor legiști cu legislația ce reglementează activitatea medicală în Republica Moldova, drepturile și responsabilitățile lucrătorilor medicali și ale pacienților, formarea abilităților de obținere a acordului informat și a refuzului benevol, cunoașterea condițiilor de apariție a erorilor și greșelilor medicale, conștientizarea responsabilității juridice a personalului medical și a temeiurilor survenirii acestora reprezintă o prioritate de dezvoltare profesională.

5.2.2. Legislația din domeniul sănătății în activitatea medicinei legale și a psihiatriei judiciare

În prezent, normele de drept medical sunt stipulate într-o serie de acte legislative din domeniu, iar raportul medic-pacient este reglementat prin următoarele legi:

Legea ocrotirii sănătății nr. 411/1995, în care sunt stipulate structura și principiile fundamentale ale sistemului de ocrotire a sănătății, organizarea sistemului sănătății, a exercițiului profesiunilor medico-sanitare și farmaceutice, drepturile și obligațiunile generale ale populației în asigurarea sănătății, asigurarea medico-socială a unor categorii ale populației și alte prevederi generale în domeniul ocrotirii sănătății.

Legea nr. 264/2005 cu privire la exercitarea profesiei de medic nr. 264/2005, care reglementează: condițiile și conținutul profesiei de medic, incompatibilitățile și restricțiile, secretul profesional, drepturile și obligațiile medicului, modul lui de apărare, raporturile medicului cu pacientul și cu colegii de breaslă.

Legea nr. 263/2005 cu privire la drepturile și responsabilitățile pacientului nr. 263/2005, în care sunt elucidate noțiunile: pacient, reprezentant legal, rudă apropiată, act medical, consimțământ, dar și drepturile fundamentale ale pacientului: modul de realizare și condițiile de limitare legală a acestora, raportul medic-pacient, consimțământul pentru prestații medicale și dreptul la informații privind starea sănătății – varietăți, conținut, mod de obținere și documentare; refuzul pacientului – modul de obținere și documentare, protecția drepturilor pacientului.

Legea nr. 1402/1997 privind sănătatea mentală nr. 1402/1997, care reglementează particularitățile actului medical în domeniul sănătății mentale, explicând noțiunile: persoană suferindă de tulburări psihice, reprezentant legal, reprezentant personal, consimțământ la solicitarea asistenței psihiatrice, discernământ, internare voluntară/ internare nevoluntară, dar și drepturile persoanelor suferinde de tulburări psihice, păstrarea secretului medical, acceptarea și refuzul tratamentului, măsurile medicale prin constrângere, spitalizarea și examinarea bolnavilor care suferă de boli psihice, ținându-se cont de solicitările pacientului, într-o măsură adecvată capacității lui de exercițiu.

5.2.3. Inițierea și activitatea experților judiciari

Medicina legală este disciplina medicală care urmărește să obiectiveze și să evalueze în orice speță juridică aspectele medicale ce privesc omul în viață sau decedat și să le prezinte printr-un suport probatoriu științific. În acest sens, medicina legală este procedural necesară în toate cauzele juridice cu implicații medicale, precum și în toate cazurile medicale cu implicații juridice.

Persoanele care doresc să obțină calificarea de expert judiciar în specialitățile din domeniul medicinei legale și al psihiatriei judiciare trebuie să posede studii superioare în medicină și studii postuniversitare de rezidențiat la specializarea respectivă. În laboratoarele de suport al medicinei legale se admit specialiști în alte domenii (biologie, chimie, fizică, farmacie), cu studii superioare și cu stagiul profesional realizat.

Numărul de posturi și locuri cu finanțare de la bugetul de stat pentru admiterea la rezidențiat este stabilit, după necesități, de către Ministerul Sănătății, prin coordonare cu Ministerul Educației și Cercetării, și aprobat anual de către Guvern. Admiterea la studiile de rezidențiat se realizează prin concurs, potrivit criteriilor stabilite de Ministerul Sănătății și coordonate cu Ministerul Educației și Cercetării.

Programul de rezidențiat se desfășoară conform unui curriculum de pregătire teoretică și practică obligatorie, cu respectarea strictă a cerințelor pentru instruirea postuniversitară, și are drept obiectiv obținerea de către medicul rezident a specializării profesionale, conform rigorilor naționale și europene, în calitate de medic legist/psihiatru.

Durata studiilor prin rezidențiat este de 3-4 ani și se stabilește de către Ministerul Sănătății, în conformitate cu Nomenclatorul specialităților pentru pregătirea postuniversitară prin studii de rezidențiat.

Pregătirea teoretică și cea practică a medicilor rezidenți, în cadrul clinicilor de rezidențiat, se realizează și se asigură de către IP USMF „Nicolae Testemițanu”, iar baza clinică pentru acestea este Centrul de Medicină Legală sau o altă instituție medicală, după caz.

Studiile prin rezidențiat se finalizează cu susținerea examenului de absolvire, desfășurat în modul stabilit de Universitate, cu eliberarea diplomei de **medic specialist în medicina legală/psihiatrie** și cu posibilitatea ulterioară de a obține calitatea de expert judiciar, prin promovarea examenului de calificare menționat mai sus.

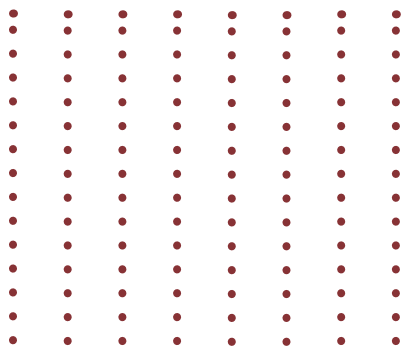
Pe parcursul activității lor, experții medico-legali/psihiatrico-legali urmează periodic cursuri de formare continuă în domeniul legislației și expertizei judiciare, dar și module de educație medicală continuă, în funcție de specificul activității. Cursurile de educație medicală continuă pot fi realizate prin diferite modalități, organizate în țară sau în străinătate, inclusiv cursuri de instruire cu durată diferită, stagii, seminare, ateliere, instruire la distanță, conferințe, mese rotunde și alte forme de dezvoltare profesională.

Misiunea cursurilor de educație medicală continuă constă în abordarea unui cadru unitar de cunoaștere, acumulare și consolidare a cunoștințelor experților judiciari medico-legali/psihiatrico-legali, în domeniile medicale de specializare.



CAPITOLUL 6

REGIMUL JURIDIC AL PROTECȚIEI INFORMAȚIEI CU ACCESIBILITATE LIMITATĂ LA EFECTUAREA EXPERTIZELOR JUDICIARE



6.1. Generalități

În virtutea sarcinilor și responsabilităților atribuite prin Legea nr. 68/2016, la realizarea expertizei judiciare sunt prelucrate mai multe tipuri de date și informații, ale căror regim juridic de prelucrare este divers. Astfel, este important să se distingă: tipurile de informații cu accesibilitate limitată, cine se face responsabil de prelucrarea acestor informații, care sunt regulile de utilizare și ce măsuri organizatorice și tehnice trebuie aplicate pentru asigurarea unui nivel adecvat de protecție a datelor.

6.2. Tipurile de informații cu accesibilitate limitată

În conformitate cu prevederile Legii nr. 982/2000 privind accesul la informație, pot fi distinse două tipuri de informații:

- **informații oficiale** (art. 6) - toate informațiile aflate în posesia și la dispoziția furnizorilor de informații, care au fost elaborate, selectate, prelucrate, sistematizate și/sau adoptate de organe ori persoane oficiale sau puse la dispoziția lor în condițiile legii de către alți subiecți de drept;
- **informații cu accesibilitate limitată** (art. 7) - care, la rândul lor, se împart în:
 - ▶ informații atribuite la secret de stat, reglementate prin lege organică, a căror divulgare neautorizată sau pierdere poate aduce atingere intereselor și/sau securității Republicii Moldova;
 - ▶ informații confidențiale din domeniul afacerilor, prezentate instituțiilor publice cu titlu de confidențialitate, reglementate de legislația privind secretul comercial, și care țin de producție, tehnologie, administrare, finanțe, de altă activitate a vieții economice, a căror divulgare (transmitere, scurgere) poate atinge interesele întreprinzătorilor;
 - ▶ informații cu caracter personal, a căror divulgare este considerată drept o imixtiune în viața privată a persoanei, protejată de legislația privind protecția datelor cu caracter personal;
 - ▶ informații ce țin de activitatea operativă și de urmărire penală a organelor de resort, dar numai în cazurile în care divulgarea acestor informații ar putea prejudicia urmărirea penală, interveni în desfășurarea unui proces de judecată, lipsi persoana de dreptul la o judecare corectă și imparțială a cazului său ori ar pune în pericol viața sau securitatea fizică a oricărei persoane – aspecte reglementate de legislație;
 - ▶ informații ce reflectă rezultatele finale sau intermediare ale unor investigații științifice și tehnice, a căror divulgare îi privează pe autorii investigațiilor de prioritatea de publicare sau influențează negativ exercitarea altor drepturi protejate prin lege.

De menționat că, în cazul informațiilor oficiale, precum denumirea entității, adresa juridică, datele de contact ale instituției, numele și prenumele experților judiciari, domeniile de competență, datele cu privire la licență, numărul de telefon/adresa de e-mail (de serviciu), datele cu privire

la comandarii de drept public ai expertizei judiciare și alte date care au devenit publice în corespundere cu legea sau cu acordul persoanelor vizate, **NU necesită a fi asigurat regimul de confidențialitate și securitate**, datorită faptului că art. 10 din Legea nr. 982/2000 privind accesul la informație oferă posibilitatea oricărei persoane interesate să solicite și să obțină acces la aceste informații fără a justifica scopul și necesitatea colectării datelor.

Totodată, în cazul informațiilor cu accesibilitate limitată precum numele, prenumele și adresa, colectarea, stocarea, utilizarea și dezvăluirea acestor informații poate avea loc doar în condițiile prescrise expres de legislația de referință.

Pentru a putea stabili cu certitudine la ce tip de informație se atribuie datele și documentele utilizate în cadrul expertizei judiciare, este necesar să se țină cont de caracteristica fiecărui tip de date, în corespundere cu legislația vizată:

- ▶ documentele care conțin informații atribuite la secret de stat sunt marcate cu una dintre cele patru parafe de secretizare – „restricționat”, „confidențial”, „secret” sau „strict secret” – de către ordonatorul expertizei sau de către alte instituții împuternicite în conformitate cu prevederile art. 11-12 din Legea nr. 245/2008 cu privire la secretul de stat¹²⁷;
- ▶ documentele care conțin informații atribuite la secret comercial sunt marcate conform prevederilor art. 2047-2054 din CC¹²⁸, însă normele de referință au un caracter general și nu specifică detaliat modul de atribuire, marcare și informare cu privire la informația atribuită la secret comercial, așa cum, de exemplu, statua Legea nr. 171/1994 cu privire la secretul comercial¹²⁹, care a fost abrogată;
- ▶ informațiile ce țin de activitatea organelor de urmărire penală se identifică prin informarea de către organul de urmărire penală cu privire la interdicția de a divulga aceste informații, în corespundere cu prevederile art. 212 alin. (2) din CPP¹³⁰ și ale art. 315 din CP¹³¹;
- ▶ informațiile ce reflectă rezultatele finale sau intermediare ale unor investigații științifice și tehnice se identifică prin esența datelor prelucrate, care, la fel, se marchează în mod corespunzător de către deținătorul acestor date;
- ▶ informațiile care conțin date cu caracter personal, ținute pe suport de hârtie și în format electronic, anterior, se marcau cu prescripția corespunzătoare, indicându-se în document numărul de înregistrare a operatorului de date cu caracter personal, însă această obligație a fost abrogată la 10.01.2022, odată cu intrarea în vigoare a modificărilor operate la art. 23 din Legea nr. 133/2011¹³² prin Legea nr. 175/2021.

De notat că cele mai multe neclarități la aprecierea regimului juridic opozabil se referă la informația cu accesibilitate limitată cu privire la datele cu caracter personal.

Art. 3 din Legea nr. 133/2011 statuează că datele cu caracter personal reprezintă orice informație referitoare la o persoană fizică identificată sau identificabilă (subiect al datelor cu caracter personal). Persoana identificabilă este persoana care poate fi identificată, direct sau indirect, prin referire la un număr de identificare sau la unul ori mai multe elemente specifice

127 Legea nr. 245/2008 cu privire la secretul de stat – https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=112337&lang=ro.

128 CC – https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=112573&lang=ro.

129 Legea nr. 171/1994 cu privire la secretul comercial – https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=64082&lang=ro.

130 CPP – https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=128660&lang=ro#.

131 CP – https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=128659&lang=ro#.

132 Legea nr. 133/2011 privind protecția datelor cu caracter personal – https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=10607&lang=ro.

identității sale fizice, fiziologice, psihice, economice, culturale sau sociale. Altfel spus, orice informații care ar putea duce la identificarea unei persoane fizice în cadrul expertizei judiciare, precum numele, prenumele, patronimicul, pseudonimul, IDNP-ul, CPAS-ul, CPAM-ul, numărul de telefon, e-mailul, semnătura, numărul de înmatriculare auto, codul cadastral, bunurile deținute, fotografiile/videourile, caracteristicile fizice, adresa de domiciliu, datele privind geolocalizarea, datele bancare, profesia/funcția, amprente digitale, mersul, scrisul, vocea, numerele și seria actelor oficiale, obișnuințele, preferințele, comportamentul etc. reprezintă date cu caracter personal.

Totodată, aceeași lege identifică categorii speciale de date care dezvăluie originea rasială sau etnică a persoanei, convingerile ei politice, religioase sau filozofice, apartenența socială, datele privind starea de sănătate sau viața sexuală, precum și cele referitoare la condamnările penale, măsurile procesuale de constrângere sau sancțiunile contravenționale.

Așadar, orice informație poate fi atribuită la date cu caracter personal dacă se referă la o persoană fizică identificată sau identificabilă, până când aceste informații nu vor mai permite atribuirea lor unei persoane fizice identificate sau identificabile ori vor permite atribuirea doar în condițiile unei investigații care necesită cheltuieli disproporționate de timp, mijloace și forță de muncă – informații care se vor numi **date depersonalizate**.

De exemplu, dacă vom exclude anumite date sau părți ale datelor din informația deținută (indicarea doar a inițialelor numelui și prenumelui, excluderea câtorva cifre din IDNP, CPAM, CPAS, număr de telefon, număr de înmatriculare auto) sau vom afișa doar o parte din date (vom indica localitatea sau regiunea fără să indicăm adresa exactă, numărul cadastral sau locul de muncă), în așa fel încât, luând în calcul informația regăsită în spațiul public, în mod rezonabil să nu poată fi alăturată la aceste date, și, respectiv, să nu poată duce la identificarea persoanei.

6.3 Accesul la datele cu caracter personal în cadrul expertizei judiciare

Prevederile art. 9 alin. (1) din Legea nr. 68/2016 statuează obligația de a asigura confidențialitatea informațiilor, faptelor și documentelor de care expertul judiciar a luat cunoștință și pe care le deține ca urmare a exercitării atribuțiilor sale, iar conform alin. (2) din același articol, divulgarea acestor informații, fapte sau documente se poate efectua doar cu acordul ordonatorului expertizei, cu excepția situațiilor în care există un drept sau o obligație legală ori profesională care impune dezvăluirea acestora.

După cum rezultă din norma citată, pe de o parte se impune asigurarea confidențialității datelor cu caracter personal, a informațiilor și documentelor gestionate în cadrul expertizei judiciare, iar pe de altă parte se permite dezvăluirea acestor informații doar cu acordul ordonatorului sau în cazul existenței unei obligații ori a unui interes legitim. De menționat că această normă este aplicabilă atât informațiilor aflate în curs de examinare în vederea producerii raportului de expertiză, cât și informațiilor arhivate.

Așadar, se disting trei situații în care pot fi dezvăluite/divulgate datele:

- Cu acordul comanditarului, care poate fi organul de urmărire penală, instanța de judecată sau una dintre părțile în procedură civilă, contravențională sau penală. Complementar acestor cazuri, se prescriu și situațiile descrise la art. 5 alin. (1), alin. (3) alin. (3¹) din

Legea nr. 133/2011, care presupun dreptul de a prelucra (dezvălui) datele cu caracter personal atunci când există consimțământul subiectului de date (a persoanei la care se referă datele, care a atins vârsta de 18 ani) sau, în cazul incapacității de exercițiu sau al capacității limitate, de către reprezentantului legal. Totodată, conform alin. (4) din același articol, în cazul decesului subiectului de date, aceste informații pot fi dezvăluite cu acordul succesorilor de drept.

- În cazul existenței unei obligații legale – acestei situații devin opozabile cazurile indicate la art. 5 alin. (5) din Legea nr. 133/2011:
 - ▶ lit. b) - îndeplinirea unei obligații care revine operatorului conform legii;
 - ▶ lit. d) - executarea sarcinilor de interes public sau care rezultă din exercitarea prerogativelor de autoritate publică cu care este investit operatorul sau terțul căruia îi sunt dezvăluite datele cu caracter personal;
 - ▶ lit. e¹⁾ - efectuarea auditului public extern;
 - ▶ lit. f) - scopuri statistice, de cercetare istorică sau științifică, cu condiția ca datele cu caracter personal să rămână anonime pe toată durata prelucrării;
 - ▶ lit. g) - schimbul de date în condițiile legislației în vigoare cu privire la schimbul de date și interoperabilitate.
- Așadar, datele care fac obiectul expertizei judiciare pot fi dezvăluite organelor de drept, instanțelor de judecată, dar și instituțiilor și autorităților publice care pot solicita aceste informații în temeiul exercitării unor prerogative specifice domeniului lor de competență, cum ar fi: în cadrul unui proces de judecată, în cadrul unui proces contravențional/penal/civil, în cazul efectuării unui audit public de către Curtea de Conturi, în cazul producerii statisticilor oficiale de către Biroul Național de Statistică, în cazul cercetărilor istorice/științifice efectuate de instituțiile acreditate și autorizat în condițiile Codului cu privire la știință și inovare, în cazul consumului de date prin intermediul platformei de interoperabilitate la decizia Agenției de Guvernare Electronică sau în cazul altor instituții și autorități publice ori persoane cu profesii liberale care pot proba executarea legii. În toate cazurile indicate mai sus, instituția solicitantă urmează să-și motiveze solicitarea prin indicarea: scopului (cauza/procedura/situația concretă la care se referă solicitarea), temeiului legal (prevederile legale din domeniul de activitate care permite realizarea acestor solicitări) și a legăturii de cauzalitate dintre informația solicitată și scopul și temeiul legal indicat.
- În cazul existenței unui drept – situației prevăzute fiind opozabile prevederile art. 5 alin. (5) lit. e) din Legea nr. 133/2011, care presupune realizarea unui interes legitim al operatorului sau al terțului căruia îi sunt dezvăluite datele cu caracter personal, cu condiția ca acest interes să nu prejudicieze interesele sau drepturile și libertățile fundamentale ale subiectului datelor cu caracter personal. Astfel, în cazul în care organul de urmărire penală sau instanța de judecată nu a prescris interdicția de a dezvălui informații în legătură cu expertiza judiciară, în corespundere cu art. 212 alin. (2) din CPP și art. 315 din CP, această situație poate fi aplicată și în cazul persoanelor fizice/juridice de drept privat care invocă fie dobândirea unor drepturi, fie lezarea unor astfel de drepturi, care sunt în legătură cauzală cu datele și informațiile gestionate în cadrul expertizei. În calitate de subiecți îndreptățiți de a obține acces la aceste informații ar fi și persoanele care urmăresc scopuri jurnalistice (jurnaliștii) care realizează investigații jurnalistice pe subiecte de interes public, în conformitate cu prevederile art. 10 din Legea nr. 133/2011,

care indică expres că mass-media poate prelucra (colecta, stoca, utiliza și dezvălui) datele cu caracter personal care sunt strâns legate de calitatea de persoană publică¹³³ a subiectului de date sau de caracterul public al faptelor în care acesta este implicat.

În toate cazurile indicate mai sus, când se solicită dezvăluirea datelor și informațiilor obținute în legătură cu expertiza judiciară, instituția de expertiză judiciară va analiza corespunderea solicitării cu rigorile legale, iar în caz de constatare a lipsei scopului, temeiului legal și a legăturii de cauzalitate cu informația solicitată, indiferent de statutul, poziția solicitantului de informații, se vor solicita clarificări obiective cu includerea unui nivel de detaliere corespunzător, care să permită examinarea și soluționarea certă a cererii în cauză.

De notat că informațiile cu accesibilitate limitată, administrate în cadrul expertizelor judiciare, nu aparțin medicilor legiști și/sau personalului implicat în realizarea expertizelor judiciare, întrucât aceste persoane au mandat/împuternicire limitat/limitată, având acces la astfel de informații doar pentru perioada necesară efectuării expertizei judiciare. Acest personal autorizat prelucrează datele exclusiv sub controlul instituției de expertiză judiciară în care își desfășoară activitatea.

Pe lângă cazurile indicate mai sus, în care se permite accesarea datelor din raporturile de expertiză, există și situații care vizează scopurile jurnalistice sau științifice, prevăzute la art. 10 din Legea nr. 133/2011. Atunci când sunt invocate prevederile menționate, ține de competența conducerii instituției de expertiză judiciară să examineze posibilitatea acordării sau a refuzului de a avea acces la aceste informații cu accesibilitate limitată.

Dacă apar astfel de cazuri, conducerea instituției de expertiză judiciară urmează:

- a) să examineze cererea (pe suport de hârtie sau în format electronic), care să permită identificarea certă a solicitantului, iar în caz de necesitate, să solicite prezența fizică a persoanei, cu actul de identitate valabil;
- b) să verifice dacă în raport cu informația solicitată nu există interdicții scrise din partea organelor de drept sau a instanței de judecată privind dezvăluirea datelor cu caracter personal;
- c) să stabilească dacă există vreo legătură de cauzalitate între scopul declarat (jurnalistic/științific), temeiul legal (investigația jurnalistică/cercetarea științifică) și informația la care se solicită accesul, în special dacă aceasta se referă la o persoană publică sau la fapte în care este implicată o persoană publică, sau la informații de interes public ori ar constitui o valoare certă pentru cercetare științifică;
- d) să se asigure că nu există alte impedimente de ordin legal sau deontologic pentru prezentarea informațiilor.

În cazul întrunirii cumulative a aspectelor indicate la lit. a)-c), înaintea oferirii accesului spre examinarea datelor, se ia un angajament în scris de la persoanele autorizate și se creează condiții corespunzătoare pentru punerea la dispoziție a informațiilor spre examinare, în măsură să asigure un nivel adecvat de protecție a datelor cu caracter personal.

¹³³ Legea nr. 64/2010, art. 2 – Noțiuni principale.

6.4. Practica CtEDO și protecția datelor cu caracter personal

În scopul punerii în aplicare a prevederilor Convenției europene a drepturilor omului de către statele care au aderat la această convenție, la circa 10 ani din momentul adoptării actului – în 1959, a fost instituită Curtea Europeană a Drepturilor Omului, cu sediul la Strasbourg, Franța. Dreptul la viață privată a fost fundamentat odată cu adoptarea, în 1950, a CEDO. Astfel, art. 8 din această Convenție a consacrat dreptul la respectarea vieții private și de familie ca un drept fundamental caracteristic ființei umane. Potrivit pct. 1 din acest articol, orice persoană are dreptul la respectarea vieții sale private și de familie, a domiciliului său și a corespondenței sale, iar potrivit pct. 2 din același articol, nu este admis amestecul unei autorități publice în exercitarea acestui drept decât în măsura în care acesta este prevăzut de lege și constituie, într-o societate democratică, o măsură necesară pentru securitatea națională, siguranța publică, bunăstarea economică a țării, apărarea ordinii și prevenirea faptelor penale, protecția sănătății, a moralei, a drepturilor și a libertăților altora.

Acest articol a constituit pilonul primordial în ultimii 60 de ani în raționamentele CtEDO și a servit drept temei pentru emiterea, în numeroase cazuri, a deciziilor de condamnare a statelor-membre pentru lipsă de previzibilitate a legilor naționale sau pentru efectuarea unor operațiuni ilegale de prelucrare a datelor cu caracter personal. Acestea au fost apreciate ca fiind ingerință în viața privată a subiectului de date cu caracter personal sau adoptarea unor mecanisme naționale care, în viziunea CtEDO, erau în contradicție cu reglementările acestui articol.

În urma examinării deciziilor emise în baza art. 8 din CEDO, care caracterizau latura protecției datelor cu caracter personal din perspectiva expertizei judiciare, pot fi evocate câteva spețe.

Cazul Biriuk v Lituania din 2008¹³⁴ a vizat prelucrarea categoriei speciale a datelor cu caracter personal ale unei persoane fizice. Cauza se referă la un cotidian care a publicat un articol în care a consemnat faptul că reclamanta era seropozitivă. Pretinsa informație a fost confirmată de instituția medicală.

Raționamentele CtEDO în această hotărâre au evidențiat importanța respectării confidențialității categoriei speciale a datelor cu caracter personal referitoare la starea de sănătate, prin prisma cadrului juridic internațional care vizează conduita jurnalistică și dreptul la viața privată a subiectului de date.

Curtea a stabilit că, în Lituania, pe de o parte, Legea Supremă și legile secundare de ordine civilă stabilesc inviolabilitatea vieții personale, iar pe de altă parte, reglementările ce vizează informarea de către mass-media impun obligația acestor entități de a respecta aceste principii fundamentale. Mai mult, Curtea constată că mecanismele juridice existente oferă posibilitatea raportării fiecărui caz în parte la aceste principii, pentru a nu admite ingerințe în viața privată a subiecților de date. În context, a fost apreciat faptul că în privința datelor privind starea de sănătate nu a fost asigurată confidențialitatea de către instituția medicală, fapt ce contravine reglementărilor din domeniul drepturilor pacienților.

Astfel, considerațiile CtEDO au stabilit, în acest caz, că informația sensibilă care vizează categoria specială privind starea de sănătate a fost expusă de către acest cotidian cu încălcarea interesului general și contrar prevederilor art. 8 din CEDO.

134 CtEDO, *Biriuk v Lituania*, nr. 23373/03, 25 februarie 2008, <https://hudoc.echr.coe.int/eng#{„itemid“:„001-89827“}>.

O astfel de abordare este una firească, or, este inadmisibilă diseminarea informației privind starea de sănătate a reclamantei ca fiind obiect al unei știri care ar viza faptul că aceasta este seropozitivă, în lipsa consimțământului acesteia.

În cauza *S. și Marper versus Marea Britanie* din 04.12.2008¹³⁵, reclamanții au sesizat CtEDO în cazul colectării și stocării datelor cu caracter personal care îi vizează, precum: amprentele digitale și profilurile ADN, după ce procesele penale în privința acestora au fost încheiate prin achitare. Deși reclamanții au solicitat distrugerea datelor cu caracter personal vizate în urma achitării acestora, reprezentanții organelor de drept au refuzat satisfacerea cererilor pe motiv că în acel moment exista o lege națională care permitea stocarea informației pe o perioadă nedeterminată.

În Hotărârea sa, Curtea a menționat faptul că amprentele și ADN-ul persoanelor fizice reprezintă informații sensibile, în privința cărora urmează a fi aplicate prevederile art. 8 pct. 1 din CEDO. Curtea a mai subliniat că amprentele persoanelor fizice reprezintă un identificator unic cu aplicabilitate generală, care, odată stocate în baza națională de astfel de date, în mod implicit, vor fi utilizate și în continuare ori de câte ori se va solicita aprecierea corespunderii unor amprente cu cele stocate în baza de date. Totodată, a fost menționat faptul că aceste informații, în sensul Convenției nr. 108¹³⁶, reprezintă date cu caracter personal, a căror prelucrare urmează a fi pusă în aplicare în conformitate cu principiile acestui act. CtEDO a dat o apreciere deosebită legalității stocării unor astfel de informații, în special referindu-se la necesitatea acestui fapt într-un stat democratic. Astfel, s-a constatat retenția datelor cu caracter personal într-un registru de stat ce viza toate persoanele suspecte de comiterea unor ilegalități, indiferent de faptul dacă au fost sau nu recunoscute vinovate. În opinia înaltei Curți, acest act este unul discriminatoriu și inadmisibil într-un stat democratic. Pornind de la aceste considerente, CtEDO a stabilit că stocarea datelor este disproporționată și contrară prevederilor art. 8 din CEDO.

Această decizie era previzibilă și necesară, or, având în vedere faptul că informațiile de referință constituie date cu caracter personal a căror prelucrare este strict reglementată de Convenția nr. 108, la care face referință CtEDO în hotărârea sa, stocarea acestora pe un termen nedeterminat, precum și a celor referitoare la persoanele în a căror privință a existat o bănuială rezonabilă de comitere a unei infracțiuni, este contrară principiilor stabilite de acest act internațional.

Un element conceptual pentru dreptul la viață privată reprezintă următoarea afirmație care se regăsește în hotărârea menționată: „Protecția oferită de art. 8 din Convenție ar fi afectată într-un mod inacceptabil dacă utilizarea tehnicilor științifice moderne în cadrul procedurii penale ar fi autorizată cu orice preț și fără compararea atentă a avantajelor care ar putea rezulta din utilizarea pe scară largă a acestor tehnici, pe de o parte, cu aspectele esențiale care interesează protecția vieții private, pe de altă parte”.

În cauzele *Leander împotriva Suediei*, din 26.03.1987, *Kopp împotriva Elveției*, din 25.03.1998, și *Amann împotriva Elveției*, din 16.02.2000 s-a menționat faptul că simpla înregistrare a datelor referitoare la viața privată a unui individ constituie o ingerință, în sensul art. 8 (dreptul la respectarea vieții private): „Înregistrarea de către o autoritate publică a datelor referitoare la viața privată a unei persoane constituie o ingerință în sensul art. 8. Utilizarea ulterioară a informațiilor înregistrate contează mai puțin”. Din raționamentele CtEDO se poate deduce că autoritățile și instituțiile publice, inclusiv persoanele fizice investite cu prerogative de putere publică,

¹³⁵ CtEDO, *S. & Marper v. The United Kingdom*, nr. 3056/2 și 30566/04, 04 decembrie 2008 [https://hudoc.echr.coe.int/eng-press-#{,itemid":\[,003-2571936-2784147"\]}](https://hudoc.echr.coe.int/eng-press-#{,itemid).

¹³⁶ Convenția pentru protecția persoanelor referitor la prelucrarea automatizată a datelor cu caracter personal, Strasbourg, 28 ianuarie 1981.

urmează să acorde o deosebită atenție respectării regimului juridic al protecției datelor cu caracter personal, în special, asigurării caracterului necesar și adecvat al categoriilor și volumului de date prelucrate, ca acestea să fie pertinente și necesare scopului urmărit pentru respectarea dreptului la viață privată al subiecților de date, inclusiv ca ingerințele admise în viața privată să reprezinte măsuri necesare într-o societate democratică.

6.5. Măsurile organizatorice și tehnice recomandate pentru asigurarea unui nivel adecvat de protecție a datelor

Pentru a asigura un nivel adecvat de protecție a datelor, birourilor/instituțiilor publice de expertiză judiciară li se recomandă să implementeze mai multe măsuri organizatorice și tehnice.

Măsuri organizatorice:

- restricționarea accesului în perimetrul de securitate, cu excepția cazurilor de control autorizat (prin perimetru de securitate se înțelege sediul și încăperile în care sunt stocate și prelucrate datele cu caracter personal care vor servi la realizarea expertizei judiciare, precum și zona care reprezintă o barieră de trecere sigură, asigurată, după caz, cu mijloace de control fizic (ușă) și/sau tehnic (turnichet) al accesului);
- supravegherea cu mijloace de supraveghere video a perimetrului edificiilor, căilor de acces și spațiilor care generează riscuri sporite pentru protecția informației;
- experții judiciari, specialiștii, salariații și prestatorii de servicii care activează în scopurile stabilite de birourile/instituțiile publice de expertiză judiciară au drept de acces la spațiile și/sau locațiile autorizate de către conducerea instituției de expertiză judiciară;
- permiterea accesului altor persoane în perimetrul de securitate, doar cu condiția supravegherii de către angajați;
- permiterea accesului în perimetrul de securitate organelor de drept sau organelor de control, în cazul existenței unor împuterniciri corespunzătoare (actul în original), ale căror copii se oferă reprezentanților biroului/instituției publice de expertiză judiciară;
- delimitarea sediului în care sunt amplasate mijloacele de prelucrare a datelor cu caracter personal și asigurarea integrității fizice a acestuia. Ținerea evidenței cheilor și a persoanelor autorizate care au acces în perimetrul de securitate;
- încuierea ușilor și a ferestrelor din perimetrul de securitate atunci când salariații părăsesc sediul;
- folosirea tehnicii foto, video, audio sau a altor mijloace de înregistrare în perimetrul de securitate exclusiv în cazul existenței unei permisiuni în acest sens din partea instituției publice/biroului de expertiză judiciară;
- în cazul încetării sau suspendării contractului de muncă al angajatului/expertului - retragerea neîntârziată, de către administratorul instituției publice/biroului de expertiză judiciară, a cheilor de la căile de acces și de la dulapurile sau safeurile metalice, precum și a dreptului de acces la computer, e-mail, telefonul de serviciu, spațiul de arhivare a informației etc.;

- Înaintea oferirii accesului la informații cu accesibilitate limitată experților judiciari și/sau salariaților, se semnează acordul de nedivulgare a informațiilor cu accesibilitate limitată în a căror posesie vor intra în contextul exercitării sarcinilor și atribuțiilor prestabilite, și se aduce la cunoștință documentația care stabilește politica de securitate;
- neadmiterea dezvăluirii informațiilor cu accesibilitate limitată prin intermediul unor mijloace electronice, care nu asigură identificarea univocă a persoanelor vizate (cum ar fi prin telefon, e-mail, mesagerie electronică), cu excepția situațiilor în care identificatorii acestor mijloace le-au stabilit în prealabil în calitate de căi de comunicare;
- aplicarea regulii mesei curate, prin care se exclude posibilitatea de acces al persoanelor neautorizate la informațiile cu accesibilitate limitată;
- interzicerea aruncării rebutului de hârtie în coșul de gunoi și asigurarea condițiilor de nimicire a documentelor prin distrugătoare de hârtie.

Măsuri tehnice:

- ținerea, de către instituția publică/biroul de expertiză judiciară, a evidenței mijloacelor de calcul care stochează date cu caracter personal și alte informații confidențiale gestionate, cum ar fi computere, tablete, laptopuri, telefoane de serviciu, suporturi externe de stocare de tip stick, SSD/HDD, conturi de utilizatori autorizați care permit stocarea informației în sisteme de tip CLOUD;
- interzicerea și/sau limitarea utilizării mijloacelor personale de calcul de tip: laptop, tabletă, stickuri media etc., în scopul realizării sarcinilor care implică colectarea/stocarea și prelucrarea în alt mod a informațiilor cu accesibilitate limitată;
- accesul la computerele de serviciu se va efectua în bază de profil de utilizator și parolă, care trebuie să fie confidențiale, fiind interzisă transmiterea către alte persoane;
- parolele la conturile de acces (computere/poșta electronică etc.) trebuie să conțină minimum 8 simboluri, care nu sunt legate de informația cu caracter personal a utilizatorului, nu conțin simboluri identice consecutive și nu sunt compuse integral din grupuri de cifre sau litere. Se va stabili obligația de schimbare periodică a parolelor, dar nu mai rar de o dată pe an;
- utilizarea exclusivă a sistemelor de operare licențiate;
- interzicerea scoaterii din perimetrul de securitate a informațiilor cu accesibilitate limitată în lipsa unei permisiuni din partea conducerii biroului/instituției publice de expertiză judiciară;
- evitarea utilizării programelor de acces la distanță la tehnica de calcul;
- asigurarea condițiilor tehnice și administrative de securitate electroenergetică și antiincendiu.

